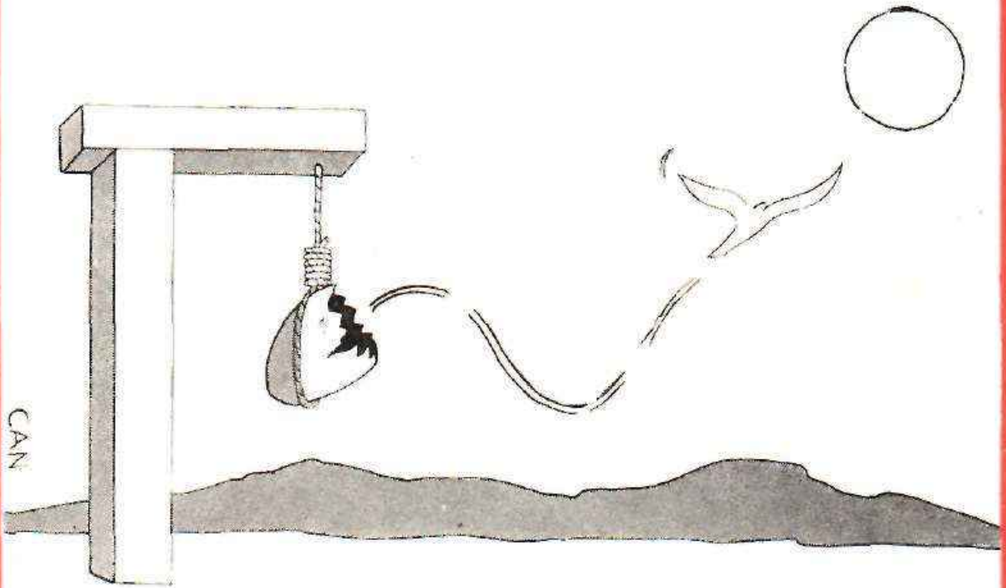
sosyalist iktidar

AYLIK SİYASİ DERGİ

ARALIK 1979 SAYI 3

sosyalist iktidar

AYLIK SİYASİ DERGİ

ARALIK 1979 SAYI : 3

Kapak : Nezih DANYAL
Kapak Karikatürü : Can AKINSAL

Sahibi : Savaş AL ● Genel Yayın Yönetmeni : Metin ÇULHAOĞLU ● Yazı İşleri Sorumlusu : İlhan AKALIN ● Yönetim Yeri : Sümer Sokak 37/15 ANKARA ● İZMİR BÜROSU 1367 Sokak Umut İş Hanı No : 5/205 BASMANE ● Sayısı 50 lira ● 12 Sayı Abone Tutarı 500 Lira, 6 Sayı Abone Tutarı 250 Lira ● Basıldığı Yer : NÜVE MATBAASI
Tel : 17 94 07 — 18 53 09

YENİ DÖNEMDE ÖRTÜLÜ HÜKÜMET

Türkiye kapitalizmi çaresizliğine çare arıyor. Hemen hemen tüm 70'li yılları kaplayan, son aylarda da yeni bir ivme kazanan «arayış»ı böyle nitelemek yeterince özetleyici oluyor. Ama yeterince açıklayıcı olduğu söylenemez. Yeterince açıklayıcı olabilmesi için bu «arayış»ın kaçınılmaz yazgısını da eklemek gerek : Çaresizliğe umutsuz bir çare bulmaktan başka sonuç yok. «Umudumuz Ecevit»in yerine «çaremiz Demirel». Cumhuriyet Halk Partisi ile Adalet Partisi'nin «halkla ilişkiler»cilerinin Amerikanvari seçim sloganları, Türkiye kapitalizminin çıkmazını gülünçlü bir oyuna dönüştürüyor. Umut tükenince, çare sahneye çıkarılıyor. Türkiye kapitalizmi, bugün için, pek fazla başoyuncuya sahip değil.

Ancak, düzenin mantığı, hiç değilse şimdilik, bunu bir erdem gibi göstermeyi gerektiriyor. Resmi ve gayri resmi ağızlarda, gazetelerde dergilerde, yazıyla çizgiyle düzenin erişilmez erdemini anlatmak : «Ne güzel, istenmeyen gidiyor; istenen geliyor. Hem de demokratik yollardan».

Bu güzel geliş - gidişin erdemlerini anlatmak da yetmiyor. Böylesine erdemli bir düzenin ne çıkmazı olabilir? Hem bu sorunların böyle «serbestçe» konuşulması da başlıbaşına bir erdem değil mi zaten? Bununla birlikte, geniş halk kitlelerinin önünde çıkmazların uzun boylu sergilenmesi, belli tehlikeleri içeriyor. Başka cephelerde gerçek arayışlar filizlenebiliyor. Bu yüzden, istediği zaman «yelkenleri atlastan» donanmalar yapan «büyük millet» edebiyatını ihmal etmemek gerekiyor.

Hükümetin Üstündeki Nasıl Bir Örtü?

Umut'un diriltti̇ği çare Demirel, 19 Kasım günü meclislerde hükümet programını okurken biraz da bunun altını çizdi. Ama sadece sınıfının, sınıf içgüdüsünün ya da bilincinin dürtüsüyle değil. Bu işin bir yanı, sadece bir yanı. Burjuva politikacılarını, burjuvazinin buyruklarını kayıtsız şartsız yerine getiren kişiliksiz kuklalar gibi düşünmek, Marksizmi karikatürleştirmek anlamına gelir. Deneyli, görmüş geçirmiş, düşmüş kalkmış bir burjuva politikacısı olan Demirel de «Türkiye'nin dertleri içinden çıkılmaz

dertler değildir» derken, kendi politik kariyerini de düşünüyor. Bir politik lider olarak, burjuvazinin açmazları ve hesapları içinde kendi ömrünü uzatmanın yollarını arıyor.

Sosyalist İktidar'ın geçen sayısında, hükümetin, fitili yarısına kadar yanmış, patlamaya hazır bir bombaya benzediği; Demirel ile Ecevit'in bu topu birbirlerine atıp tuttukları yazılmıştı. Sonunda, bomba Demirel'in elinde kaldı. Üstelik, tahmin edilenden biraz daha erken oldu. Seçim sonuçlarına pek sevinemeden «muzaffer» bir komutan havasına bürünen Demirel, oyunu kısa kesti. Karşısındaki perişan rakibiyle oyunu sürdürmenin inandırıcı olmayacağını anladı. Bir politik lider olarak kendisinin ve bir politik örgüt olarak partisinin, görünüşte bile inandırıcılığı kalmamış oyunları uzatmaya tahammülü yok. Bunun farkında olan Demirel, fitilin yanmasını yavaşlatma umuduyla bombayı koltuğunun altına sıkıştırdı.

Şans da şanssızlık da burada. Çünkü koltuk altına sıkıştırılan bombanın, koltuğa alınan kelleye dönüşmesi için uzun zamana gerek yok. Bu durum, Demirel gibi bir politikacı için, hem sınıfının gözünde, hem de genel kamuoyunda bir cesaret örneği olarak görülebilir. Öyle gösterilebilir. Ama çok kısa bir süre için. Çok kısa bir süre sonra, cesaretin yeterli olmadığı, ya da en doğrusu, gerçek olmadığı ortaya çıkar. 1980'e ulaşan Türkiye kapitalizminin koşulları, cesareti ya da cesaret gösterisini değil, gücü gerektiriyor. Şanssızlık burada.

1978'in başında Ecevit, parlamentoda yeter desteği, parlamentonun dışında da yeterli düzeyin üzerinde bir desteği bulmuş; bu anlamda, geniş tabanlı bir hükümetle işe başlamıştı. Cumhurbaşkanından sendikalara, sendikalardan sermayeye kadar. Demirel'in ise aynı genişlikte bir taban bulacağı kuşkuludur. Bu satırların yazıldığı sırada, Demirel, transfer piyasasındaki hareketlenmeyi hızlandırarak bu eksiğini parlamento içinde kapatmayı planlar görünüyordu.

Bu alandaki başarısı hangi düzeye varırsa varsın, Demirel'i ve hükümetini yargılayacak bir «ölçüt» ortada duruyor. Bütün tuhaflığı ve ürkütücülüğü ile birlikte. Bugün Türkiye'de herhangi bir ekonomik göstergenin katılığı ve soğukluğu içinde ortaya çıkan bir gösterge var : Günlük ortalama ölü sayısı. Bir sürü ıvır - zıvır sözden, Türkiye'nin artık iyice alıştığı Demirel taşralılığından ayıklanırsa, yeni hükümet «günlük ortalama ölü sayısında» bir azalma vaadi ve iddiasıyla sahneye çıkıyor. Bunu ve birkaç şeyi daha birazcık düzeltmek durumunda. Biraz yağ, biraz ampul, biraz elektrik. Bunlar da olmazsa, Demirel götüremez; götürmez. Şansını tümden yitireceğini bilir. Erken seçim planının da

önemsizleşeceğini, işe yaramayacağını, belki de umulmadık sonuçlar vereceğini tahmin edebilir.

Ecevit hükümetinin yaz başlarında gerçekleştirmeyi planlayıp beceremediği «nekahat»i, şimdi de Demirel tasarlıyor. Günlük ortalama ölü sayısını dörde - beşe düşürerek, bir yıldır bulunmayan yağı, ampulü, ilacı, şunu bunu bir yıl öncesinin birkaç katı fiyatla bir miktar ortaya çıkartarak, «eşeğini kaybedip bulan» Nasreddin Hoca sevincini yaşatmayı planlıyor. Şair rakibinin «his var mı bu alemde nekahat gibi tatlı» diye Yahya Kemal'den hatırlayıp da yapamadığını, kahve sohbetlerinde öğrendiği Nasreddin Hoca fıkralarından hatırlayıp yapabilir mi?

Yapabileceğini umut ettiği anlaşılıyor. Hocaya eşeğini buldurtup bir mesafe daha almak istiyor. Pek fazla şansı yok. Ama bunun için bazı şeyler düşündüğü belli.

Bir kez, Demirel belli bir yumuşama içine girmiş görünüyor; en azından buna önem verir bir görünüm içinde. Konuşurken «Sayın Ecevit» demeye özen gösteriyor. Hükümetine aldığı bakanlar da böyle bir yumuşak gitme eğiliminin belirtisi sayılabilir. Demirel daha saldırgan adamlarını getirirse kaybedeceğini görüyor olmalı. Bürokrasideki ilk değişiklikler de pek «değişik» olmuyor. Sözgelimi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin getirdiği bir genel müdür gidiyor; yerine aynı okulun aynı döneminden, yakın zamanlara kadar daha «ilerici» bilinen, yakın zamanlarda kendi hesaplarıyla Adalet Partisi'ne yaklaşmış bir başka bürokrat geliyor.

Bazı önemli bakanlıklara, örneğin İçişleri Bakanlığına, Demirel'in çok yakın «adamlarının» getirilmesi de eski bir alışkanlığın ürünü olarak ve belli bir amaçla yapılmış gibi görünüyor. Demirel bazı önemli işleri, eski mutlu yıllarında yaptığı gibi, müsteşarlar aracılığıyla ve kendi eliyle yürütmeyi planlıyor. İçişlerini, maliyeyi kendi elinde tutmak istiyor. «Eski mutlu günler» geri gelir mi? Geri gelmeyeceği çok açık. Herhangi bir kanıt göstermeye gerek kalmayacak kadar açık. «Eski mutlu günler» geri gelseydi, böyle bir söz olur muydu? Kapitalizm, bazı toplumsal kesimler ve bazı politik liderler için, hep «eski mutlu günler»e özlemi doğurmuş, ama öyle günler hiçbir zaman geri gelmemiştir.

Türkiye kapitalizminin 1965'lerdeki «cennet dönemi»ni hiçbir zaman tekrar edemeyecek olan Demirel, kendisi için son yılların en rahat koşulları altında hükümetini kurarken birtakım «önemsiz» güçlüklerle de karşılaştı. Basın kulislerine göre, Urfa'lı Necmettin Cevheri, «doğulu bakan» alınmadığını ileri sürerek hükümete girmedi. Bu «eksiklik»,

Demirel'in «doğuda operasyon» niyetlerinin bir göstergesi olarak yorumlandı.

Böyle niyetlerle ilgili yorumların gerçekle ilişkisi ne olursa olsun, yeni Demirel hükümeti belli ölçülerde bir «baskıcı nitelik» taşıyacaktır. Hükümet programı «Devlet Güvenlik Mahkemeleri», «fevkalade haller kanunu», vb. anti - demokratik «önlemler» içermekte; dernek, sendika örgütlenmelerine, toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarına yönelik yeni sınırlamalar üzerinde durulmaktadır. Ecevit'in Kurultay'da diline doladığı TÖB - DER Genel Başkanı ile başlayan dernek yöneticilerine, Politika gazetesi yayın müdürü ile başlayan gazeteci ve yazarlara yönelik baskıların biraz daha genişleyerek sürmesi, beklenmesi gereken gelişmeler arasındadır. Birkaç ay önce sıkıyönetim karşısında bir gönülsüzlük izlenimi vermeye çalışan Demirel bugün sıkıyönetimi sürdürme kararındadır ve büyük bir olasılıkla bazı işleri sıkıyönetime bırakacaktır. Hükümet programında yer alan, dernek ve sendikaların varlığına yönelik daha ciddi saldırılar ise gelecek günlerin dengeleri içinde, sözle verilmiş güvenceler olmaktan çıkıp gerçeklik kazanabilecektir.

Bazı siyasi muarızlarına, bu arada düşük Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı bir yumuşama eğilimi gösteren Demirel, «sol»a karşı, biraz da abartılmış bir görünüm verilmeye çalışılmış bir haşinlik içinde.

Ecevit ile Demirel arasındaki, az çok karşılıklı olarak ortaya çıkan yumuşama eğilimi ve «ne zamandır beklenen uygarca ilişkiler» havası, hükümetin desteklerini tartışma konusu yaptı. O kadar ki, Milliyet gazetesi bile, «örtülü MC mi, örtülü AP - CHP mi?» sorusunu sormak zorunda kaldı.

Erkenci Bürokratlar

Yeni hükümet ile birlikte yeni ve ilginç bir olay da ortaya çıktı. Yeni bakanların bazıları az sayıda yıldırım atamalar yaptılar. Birkaç müsteşarla genel müdür birkaç saat içinde görevlerinden alındı; yenileri atandı. Bu arada atanmasını «her iktidar kendi kadrosu ile çalışır» diyerek doğal karşılayan «kadro» ayakkabı boyacıları da oldu.

Ama daha da ilginci, bazı bürokratların «acul»luğu idi. Bazı büyük memurlar, ilk günden, istifa ederek ya da uzun süreli raporlar alarak görevlerinden ayrıldılar. Bunların arasında valiler ve emniyet müdürleri de vardı. Bunların, ister Ecevit'in çok sözünü edip yapmış olmakla övündüğü «devlet kademelerine tırmanmış» faşist militanlara karşı getirilmiş olsun, ister işbilir «tarafsız kamu görevlileri» olarak atanmış olsun, hiçbir direnme ya da kararlılık göstermeden ilk günden kaçıp git-

meleri kamuoyunda tartışma konusu oldu. Tartışma kesin bir sonuca ulaşamadı, böylelerinin belirli bir il'in mi yoksa Ecevit'in mi valisi ya da emniyet müdürü oldukları pek anlaşılamadı.

Öte yandan, bazı yerlerde, örneğin maliye bürokrasisinde, Ecevit'inkilerden hemen hiç farkı olmayan birtakım yeni memurlar atandı. Bu arada, MSP var olmadan çok önce MSP'li olmuş ve bürokraside «dürüstlüğü» ile tanınmış eski bir emniyetçinin adı Ankara valiliği için söylenmeye başladı.

Ancak, Ecevit'in bazı bürokratlarının bu aceleciliği, birtakım soruları da akla getirdi. Enkazların, hazinelerin aktarıldığı devir - teslim görüşmesinde neler konuşuldu? Türkiye'nin enkazı da hazineleri de ortada olduğuna göre, teslim edilen ya da teslim alınan hangisi olursa olsun, bu kadar zamana ne gerek var? Beş saate yakın bir süre neler konuşulmuş, hangi uzlaşmalar gündeme getirilmiş olabilir? Bazı bürokratların tez canlılığı, belli uzlaşmaların gündeme gelmesiyle, Ecevit'in işleri kolaylaştırmak için adamlarını geri çekmesi anlamına mı gelmektedir?

İki politikacı arasında yumuşama belirtilerinin ortaya çıktığı ve «örtülü AP - CHP» yorumlarının yapılmaya başlandığı bir zamanda bu sorular belli bir anlamlılık kazandı. Bir yanda, durmadan kan kaybeden, abandone olmuş Ecevit. Kendi içine dönebilmesi, kendi içine çeki düzen verebilmesi için şöyle bir soluk almaya ihtiyacı var. Öte yanda, işe başlarken «ılımlı» bir muhalefetin avantajlarını kullanmak isteyen Demirel. Koşulları, süresi ve karşılıklı kabul edilebilir manevra alanları üzerinde aşağı yukarı anlaşılmış bir uzlaşma ve yumuşama her iki taraf için de aranmaya değer görünüyor.

Şu Perişan CHP... Cumhuriyet Halk Partisi 14 Ekim seçiminden şok geçirerek çıktı. Bu şoku hâlâ atlatabilmiş değil. Seçimden önceki birçok avantajını yitirmiş durumda. Önce hükümetten uzaklaştı. Sonra Senato çoğunluğunu ve Senato başkanlığını yitirdi. Böylece Mart 1980'deki Cumhurbaşkanlığı seçimindeki gücü de epeyce azaldı. Artık Türkiye'nin yakın geleceğinde, ne kadar süreceği pek belli olmayan bir Çağlayangil Cumhurbaşkanlığı yaşanabilir. Senato Başkanı olarak Cumhurbaşkanı Vekili olabilecek Çağlayangil, asilin bütün yetkilerini taşıyarak, ilkbahar sonunda beş yeni kontenjan senatörü atayabilir. Ardından da Ağustos ayında Genelkurmay Başkanı sorunu gündeme gelebilir. Bunlar Cumhuriyet Halk Partisi'nin gerilediği noktanın bazı boyutları.

Bu Halk Partisi Kasım ayı başında bir de şenlikli Kurultay geçirdi. Konuşmak için beş kez kürsüye gelen Genel Başkan Bülent Ecevit, en

büyük yankıyı, gazi anneli pırıl pırıl bürokratlara övgüler düzmesiyle sağladı. Ecevit'in çeşitli «muhalefet»leri, herkesin önünde konuşurken hemen hemen hiçbir ciddi şey söylemeyerek, aslında söylenecek fazla sözleri olmadığını gösterdiler. Kurultay hiçbir çözüm getirmeden ve pek çok şeyi sürüncemede bırakarak kapandı. Ancak, yeni olmasa da, bazı sonuçlar çıkarmak mümkün :

Ortanın solu mu, demokratik sol mu, sosyal demokrat mı olduğuna, bunların hepsi mi yoksa hiçbiri mi olduğuna bir türlü karar verilemeyen Cumhuriyet Halk Partisi, iki yılı bulmayan son zamanların en uzun hükümet yaşantısından kolu kanadı kırılarak, darmadağın olarak ve elindeki avantajların çok önemli bir bölümünü yitirerek çıkmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin gücü ve bütünlüğü ile parlamenter sistemin yüceliğine bakın ki, başkent kulislerinde, Demirel'in yeniden hızlanan transfer hareketleri sonunda Millet Meclisi'nde şimdiden yirmiye düşmüş farkı kapatıp yeni yıla Millet Meclisinde de en kalabalık parti olarak girebileceği konuşulmaktadır.

Halk Partisi'nin kendi durumunu bile ciddi biçimde çözümleyip değerlendiremeyecek bir konumda olduğu görülmüştür.

Topluca ya da tek tek alındığında «muhalefet»in de herhangi bir ciddi programa sahip olmadığı açıklıkla ortaya çıkmıştır .

Bir de, «testi kırıldıktan sonra» pek çok yol gösteren olmuş; «Ecevit yazarları» seçim sonrasında başlayarak ve özellikle Kurultay sonunda bu yolda epeyce mesafe almışlardır.

Bunlar da az şey değildir.

Bunca olup bitenden sonra Cumhuriyet Halk Partisi, hedef değiştirmiş ya da değiştirme durumu ile karşı karşıya kalmış görünüyor. Artık 1981'de iktidar, pek uzak bir hedef ya da olasılık durumunda. Onun yerine, Adalet Partisi'nin 1981'deki iktidarını önlemek, bir hedef olarak ortaya çıkıyor.

Ancak, bütün bunlardan, Ecevit'in politik ömrünün dolduğu sonucuna varılmamalı. Pek «şairce» bir çekilme olmazsa, bu nokta henüz o kadar yakın değil. Ecevit Türkiye burjuvazisinin ünlü politikacılarının okulunda yetişmiş ve henüz kendi planında alternatifi de ortaya çıkmamış bir politikacı. Tahterevalli oyununda Demirel'le iyi bir eş oluyor. Hırçın ve taşralı Demirel'in karşısında yumuşak ve Avrupai Ecevit gerekli oluyor. Yediği «beceriksizlik» damgasına karşın Ecevit, yumuşak bir politikacı; gel deyince geliyor, git deyince gidiyor. Bütün bu özellikleriyle ve hâlâ belli ölçülerde koruduğu «saygınlığı» ile hem Türkiye

burjuvazisi için hem de Batı için «vazgeçilmezliğini» şimdilik sürdürüyor.

Azınlık Hükümeti : Yepyeni Bir Olanak mı?

Demirel bir azınlık hükümeti kurdu. Ama bu adı söylemedi; söyleyenlere de biraz kızdı. Tam Demirel'ce : Bir işi yapıyor; üstelik bilinen ve adı belirli olan bir iş. Ama yaptığı işin adı söylenince, «hayır, bu iş o değil» diyor.

Fantezi bir yana. Aslında azınlık hükümeti, yeni bir olgu değil. Birleşik Amerika bir kenara bırakılırsa, Batı'da parlamentarizmin sık sık baş vurduğu bir yol. Eğer «başkanlık sistemi» yoksa, özellikle Avrupa'nın kapitalist ülkelerinde azınlık hükümeti gereği çok sık ortaya çıkıyor. Seçimlerde katı çoğunluk sistemi, çok az sayıda siyasi partiye şans tanıyor. Bu da hem ciddi toplumsal tepkilere yol açabilecek bir durum, hem de «çoğulcu» demokrasi iddiasını ilk bakışta zayıflatıyor. Kapitalist toplumların bugünkü siyasi yapısında, genellikle, bir parti tek başına hükümet olamıyor. O düzeyde bir parlamento çoğunluğunu tek başına elde etmesi kolay olmuyor. Bu sonucun ortaya çıkmasına yol açan seçim sistemlerinin sürdürülmesinde iki nedenin payından söz edilebilir : Bir yanda, burjuvazi içindeki ayrışmalar ve onların arasındaki güç dengeleri ile işçi sınıfı ve emekçilerin bu dengelerde söz sahibi olma istek ve gücü. Öte yanda, burjuva parlamentarizminin, özellikle batıdaki gelişmiş biçimiyle, toplumdaki bütün sınıf ve tabakaların «güçleri oranında» toplumun yönetiminde söz sahibi olduğu yanılsamasına belli ölçülerde dayanmak zorunda olması.

Böyle düşünüldüğünde, azınlık hükümetleri, hem burjuva parlamentarizminin olanaklarının daralması anlamını taşıyor, hem de ona bir açılım, bir rahatlama sağlıyor. Üstelik, azınlık hükümetleri, düzenin öteki yerleşik kurumlarının gücünü ve etkililiğini de artırıyor. Böylece, özellikle düzeni tehdit eden unsurların güçlü olduğu bölgelerde ve dönemlerde, azınlık hükümetleri, uzlaşma ve istikrar sağlayıcı bir işlev görebiliyor.

Düzenin öteki kurumlarının müdahalelerinden öteden beri hoşlanmayan Demirel'e, azınlık hükümeti çözümü, bu nedenle pek sevimli görünmüyor olabilir. Bu noktada Ecevit, sorunu daha iyi kavramış görünüyor. Azınlık hükümetlerine alışılmasının iyi olacağını ve bunun ileride ferahlıklar yaratabileceğini söylüyor.

«Sol» Durumunu Değerlendiriyor

14 Ekim seçiminin, «sol»a ciddi sorunlarla karşı karşı olduğunu bir kez daha hatırlattığına geçen sayıda değinilmişti. Seçimden bu yana yazılıp söylenenler ise bu hatır-

latmanın henüz hiçbir işe yaramadığını gösterdi. Genellikle böyle oldu.

Zaten 14 Ekim sonuçları Türkiye'de öylesine değişik yorumlara neden oldu ki, bunların bazılarını arka arkaya sıralamak bile yeterince eğlendirici oluyor. Kimileri «millet komünizme şamar attı» dediler. «Milletimiz Marksist rejim uygulamasına hayır dedi» diyenler de oldu. Kimileri «ulusça demokrasiye bağlılığımızı kanıtladık» dediler. Biraz daha soldan akıl öğretenler, seçim sonuçlarının «halkımızın Batı'nın dayatmalarına karşı çözümü içerde aradığını» gösterdiğini söylediler. Sola doğru gelindikçe, saçmalıklar çeşitlilik kazandı. «Halkımız IMF'ciliğe, NATO'culuğa hayır dedi» doruğuna kadar ulaştı. Kimileri de seçim sonuçlarını gördükten sonra «eh, artık birlik dayatmıştır; bu, bu demektir» dediler.

14 Ekim'de yeni bir darbe yiyen İşçi Partisi'nin merkez yönetimi, Genel Başkanının ağzından, seçim sonuçlarını «toplumumuzda sağa kayışın» göstergesi olarak yorumladı; ama «oyların MHP'de daha fazla yoğunlaşmaması, asıl AP'de yoğunlaşması tercih edilir bir durumdur» dedi. TİP uzunca bir süre Cumhuriyet Halk Partisi'nin sağa kayışı karşısında endişelenmiş, bu kayışı durdurmaya çalışmış, ama ne yazık ki, başaramamıştı. Yukardaki değerlendirmeden anlaşılıyor ki, artık sadece CHP değil, bütün bir toplum sağa doğru kaymaktadır. O zaman TİP'in elinden ne gelir? Bir tek CHP'nin sağa kayışını durduramamışken, koskoca toplumun kayışını nasıl durdursun? Neyse, AP'de takılıp kaldı da MHP'ye kadar yuvarlanmadı. Buna da şükür. Hazır, toplumun sağa kayışı henüz o noktada iken, artık dayatan şu birliği de kurmalı.

Daha fazla karikatürleştirmeden söylenirse, TİP yönetimi, seçimlerde kitlelere sosyalizmi «anlatamadığını»; örgütlenmede, sürükleyici, egemen politik güç olmada başarısız kaldığını açıklıyor ve «bilimsel sosyalist çizgide üç parti ve hareket vardır; onların birleşmesi söz konusu olabilir» diyor.

TİP'in, yalnız TİP'in değil, ötekilerin de seçimlerde sosyalizmi anlatmadıkları doğrudur. Yalnız burada söz konusu olan yapamamak, başarılı olamamak değildir. Sosyalizmin anlatılması amaçlanmamıştır; seçim propagandaları bu eksene oturtulmamıştır. Amaçlanan bu olsaydı becerilip becerilemeyeceği ayrı sorun; TİP de ötekiler de sosyalizmi anlatmayı amaçlamamıştır. MHP ile AP'nin çok kötü, CHP'nin daha az kötü yahut daha iyi olduğu anlatılmış, daha doğrusu, beceriksizce tekrar edilip durmuştur.

TİP'in, yalnız TİP'in değil ötekilerin de örgütlenmede başarısız kaldıkları doğrudur. Bu «tespit» TİP'teki yılların «müthiş örgütçü»le-

rine epeyce acı gelmiş olmalıdır.

Bunlar dünyanın dönüşü kadar açık olan, çıplak gözle anlaşılabilecek gerçeklerdir. Bu yüzden bunların söylenmesi fazla önemli değil. Asıl önemli olan, bunların nasıl açıklandığı ve nereye gitmek için söylendiği. TİP merkez yönetimi, 1975'ten bu yana olup bitenleri değerlendirmek için parti örgütünde bir «tartışma» başlatmış durumda. 1975'ten bu yana sosyalizm adına söylenip yapılan bütün doğru şeylerden kurtulunacağı, demokrasicilikte ötekilerle birleşilip halhamur olunacağı anlaşılıyor.

Gerçekten de, sözü edilen üç parti ya da hareket artık birleşmelidir. Bu birleşmeye engel olabilecek teorik, politik ve örgütsel nedenler ya hiç kalmamış ya da en aza inmiş durumdadır. Görünürdeki tek «ciddi» engel, kişisel hesaplaşmalardır. Bir yanda, «kim, neyi, ne kadar alacak; kim ne olacak»; öte yanda, «falanca olursa olmaz, filanca bulunursa mümkün değil».

Bunların giderilmesi ve bu benzersiz birleşmenin gerçekleşmesi son derece yararlı olacaktır. Bir kez, bu işin pratik bir yararı vardır. Birbirine pek benzeyen üç ayrı tarikat yerine bir tarikat olacaktır. Bu bir tutumluluk sağlayacaktır. Bu birleşmenin asıl önemli iki yararı da şunlar olabilecektir : Birincisi, büyük bir güç yaratacağı sanılan bu olayın, böyle bir ürün vermeyeceği görülecektir. Yanlışların ve güçsüzlüklerin birleşmesinden, doğrunun ve güçlünün doğmayacağı açıkça anlaşılacaktır. İkincisi, eskilerin yanı sıra yeni hastalıkları, kısırlıkları doğurmaya mahkûm böyle bir birleşmenin sonunda her üç kesimdeki inançlı, kavgacı, sosyalist unsurlar çok daha sağlıklı noktalara doğru çekip gideceklerdir.

Bu birleşmenin, Türkiye sosyalist hareketi açısından, doğuracağı «hilkat garibesi» bir kenara bırakılırsa böyle sağlıklı ürünleri de olabilecektir.

DİSK'ten Bir Parti Çıkacak mı? DİSK Yönetim Kurulunun 8 - 9 Kasım günlerinde yaptığı toplantısından sonra çıkan haberler, uzunca bir süredir konuşulan bir olayı açıkça gazete sayfalarına, kamuoyu önüne getirdi : Toplantıda Genel Başkan Abdullah Baştürk bir parti kurulması gerektiğine değinmiş; yapılan konuşmalarda «işçi sınıfı hareketinin siyasal birliği» savunulmuştur.

Bu haberlerden sonra «DİSK'in kuracağı parti» üzerinde hemen herkes düşündüklerini açıkladı; eleştiriler yaptı. 19 Kasım tarihli gazetelerde ise DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar'ın bir konuşması yayım-

landı. Genel - İş'in Ankara'daki bir şube kongresinde konuşan Işıklar şöyle diyordu : «Hiçbir yerde birleşemeyen sol 'DİSK parti kurmasın' demekte birleşti. Hiç kimse merak etmesin, DİSK parti ve sendikal örgüt ilişkilerini iyi bilmektedir. Biz solda sosyalist birlik için çalışacağız. Sosyalistlerin eylem birliğini gerçekleştirmeye çalışacağız».

Karşı çıkılırken söylenen onca söz arasında, şu soru, doğrusu pek açıklıkla sorulmadı : Sol'un birliğine ya da sol'da sosyalist birliğe soyunan DİSK, her şey bir yana, DİSK'in birliğini sağlamış durumda mıdır? Maden - İş nedir, Oleyis nedir? Bunlar açık yüreklilikle yanıtlanmalıdır. Yıllardır gücünü ve saygınlığını yitirmekte olan ve bu durumdan ötürü bugünkü hemen bütün yöneticilerinin çok ciddi sorumluluklar taşıdığı DİSK, önce kendi gücünü ve saygınlığını elde etmeli, önce kendi varlığını ve birliğini kanıtlamalıdır.

DİSK'in kuracağı ya da kurulmasına çalışacağı parti üzerinde konuşulurken, öteden beri, CHP'nden gerçekleşecek bazı kopmalardan söz edildi. Hatta bu kopmalarla mecliste bir grup oluşturulabileceği bile söylendi. Cumhuriyet Halk Partisi'nden kopmalarla sosyalist parti de sosyalist parti meclis grubu da olamayacağı açık. CHP'nden kopmalarla, olsa olsa, yeni Cumhuriyet Halk Partisi olur. Bir sosyalist partiye Cumhuriyet Halk Partisi'nden milletvekili gelmesi ise başka bir şeydir. Bu ciddi bir iştir ve böyle bir partiye gelecek milletvekili, pek çok şey, bu arada milletvekilliğinden ayrılmayı da göze almalıdır.

DİSK'in kuracağı parti ile CHP'nden ayrılacak bazı milletvekillerinin ilişkisi konusunda uzun süredir birtakım söylentiler var. Bu söylentilerde belli bir gerçek payının bulunduğu anlaşılıyor. Sözgelimi, Genel-İş'in yukarıda sözü edilen şube kongresinde konuşan CHP Ankara milletvekili ve eski Genel Yönetim Kurulu üyesi Semih Eryıldız şunları söyledi : «CHP milletvekili olarak DİSK'in öncülüğünde başlayan toplumcu düşünceyi toparlama hareketini doğru buluyorum. Artık bize güç veren eski bağar önümüzde bizim başarımızı engelleyen bağlar olarak durmaktadır. Bu bağlardan kurtulmanın zamanıdır. Tek bir yürek, tek bir yumruk olarak yürüyeceksek eski yapıları yıkarak, yeni yapılar kurarak yürüyelim. Yeni dostluklara, yeni düşmanlıklara, yeni örgütlenmelere ve ideolojilere bağlı olarak omuz omuza yürüyeceğimiz inancıyla...»

İçindeki «tek yumruk, tek yürek» türünden hamaset bir yana bırakılırsa, düpedüz, yeni bir örgütte «yeni dostluklar, yeni düşmanlıklar», yeni yerler arayışı.

DİSK'in bu niyetine karşı gelen tepkiler arasında en gülünç olan-

ları yine «kader ortaklarından geldi. TİP'in yayınlarıyla Politika gazetesinde söylenenler arasında şaşılacak gülünçlükler vardı. Onlara bakılırsa, kendileri yaparlarsa, kendilerinden olursa, iyi; yoksa, kötü, kendilerinden başkası yaparsa ihanet, burjuvazinin oyunu, tekellerin maşası, vb. Sanki tanrı vergisi bir ayrıcalıkları, beratları var. Bütün yanlışlıklarına, kısırlıklarına, hastalıklarına rağmen, kendileri yaparlarsa iyi, başkaları yaparsa ihanet. Eleştirilerinde, bir de, şuna çıkan yerler var : Sendikacılar particilik yaparlarsa, sendikacılık görevlerini unuturlar. Ama bunlar kendilerinden olurlarsa, particiliği kendi tekkelerinde yaparlarsa, sendikacılığı da hiçbir şeyi de unutmazlar.

Gülünçlüğün bu kadarı, hiç güldürmüyor.

Bugünkü koşullarda, DİSK'in önayak olmasıyla kurulabilecek bir parti, CHP'nden solda olacak ya da öyle görünecek. Varolan «sosyalist» partiler ise zaten demokrasicilikten başka bir şey yapmıyorlar. Bu durumda ortalık daha da karışacak. Ayrım çizgisi daha da incelecek. Böyle bir ortamın Türkiye sosyalist hareketinin iktidar mücadelesine herhangi bir katkı sağlayabileceğini söylemek çok güç. Türkiye sosyalist hareketi, geçmişindeki dersleri iyice öğrenip kavramadan, iktidar mücadelesini bunları dikkate alarak örgütlemeye girişmeden ciddi bir ilerleme sağlayamaz.

İran Dünyayı Şaşırtmaya Devam Ediyor

Kasım ayının önemli bir bölümünde haber bültenlerini İran'daki ABD Elçiliği işgaliyle ilgili haberler doldurdu. Amerika Birleşik Devletleri'nin Tahran'daki büyükelçilik binasını işgal eden kalabalık bir İran'lı öğrenci grubu elçilikteki çok sayıda Amerikalı görevliyi rehin aldı. Öğrenciler eylemlerini sona erdirmek için ABD'nde bulunan Şah'ın yargılanmak üzere İran'a geri verilmesini istediler. Kısa bir süre sonra da Humeyni öğrencileri desteklediğini açıkladı. Konu daha da dallanıp budaklandı. Carter İran'ın Amerikan bankalarındaki hesaplarının bloke edilmesi kararını verirken, İran da Amerika'ya yaptığı petrol ihracatını durdurma kararı aldı. Bu arada, Batı basınında bir Amerikan deniz filosunun İran Korfezi'ne doğru harekete geçtiği haberleri çıktı.

Ancak, sansasyonel yanına bakarak elçilik olayını fazla abartmamak gerekiyor. Humeyni'nin yanındaki en güçlü adam olan Abdülhasan Beni Sadr'ın da dediği gibi, aslında, elçilik olayının sembolik bir niteliği var. Bu olayı gereğinden fazla önemseyip bugünlerde gerçekleşen daha önemli bir olayı unutmak doğru olmaz. Bu olay, Mehdi Bazargân hükümetinin istifası. Bazargân'ın istifasıyla yönetim tümüyle «İslam Devrim Konseyi»nin eline geçmiş durumda. Bu kurulun en güç-

lü adamı ise Beni Sadr. Batı basınında «İran Devriminin ideologu» diye nitelendirilen Beni Sadr, şu anda, dışişleri, iktisat ve petrol ile ilgili bakanlıkların yetkilerini kendisinde topluyor. Batı basınında çıkan demeçlerinde «mollalarla aydınlar arasında işbirliği asıl bundan sonra başlayacak» diyor.

Sosyalist İktidar'ın birinci sayısında İran'la ilgili olarak şunlar yazılmıştı : «Kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ve bunun bir sonucu olarak eşitsiz gelişmiş çelişkiler yoğunluğu, İran'da Humeyni dönemini başlattı. İran, Anadolu'nun 1920 Devrimini, Ankara'nın 27 Mayıs Hareketini ve Türkiye'nin henüz görmediği bir devrimin bazı unsurlarını bir arada yaşadı (...) İran, eşitsiz gelişmiş çelişkiler yoğunluğunda, kaçınılmaz olarak, zikzaklarla dolu yeni bir yola çıktı».

İran emperyalist dünyayı şaşırtmaya devam ediyor. Humeyni döneminin başlarında Carter, Amerikan işadamlarına İran için «kesinlikle anti - komünisttir; gidin, yatırım yapın» diye güvence vermişti. Şimdi, derdi zaten başından aşkın bu fıstık tüccarı bir de İran'la uğraşmak zorunda kalıyor.

İran'ın yeni döneme girmek üzere olduğunu gösteren belirtiler var. Ama bu dönemini adını koymak henüz pek güç görünüyor.

Bolivya'da Darbeciliğe Hayır

Bolivya Güney Amerika'nın geniş toprakları, oldukça düşük nüfusu olan bir ülkesi. Ünlü devrimci Che Guavera'nın öldürüldüğü ülke. Bolivya'yı Şili ile Peru'nun toprakları denizden ayırıyor. Deniz kıyısında bir liman elde etmek için Bolivya uzun yıllardan beri bu ülkelerle pazarlıklar içinde.

Ancak, Bolivya'nın bir başka derdi daha var. Hemen hemen bütün Latin Amerika ülkeleri için yabancı olmayan bir dert. Bu ülkede son bir buçuk yüzyılda yapılan askeri darbelerin sayısı yaşanılan yılların sayısını aşıyor. Bolivya'da sekiz yıldır süren Hugo Banzer askeri yönetimi geçen yıl sona erdi ve seçimler yapıldı. Seçimlerde «merkez - sol» oylar, «merkez - sağ» oyları geride bıraktı. Ama cumhurbaşkanlığı için yeterli çoğunluk sağlanamadığı için parlamento Walter Guevera adlı bir sivil üzerinde anlaştı.

Bir süre devam eden sivil yönetiminin sonunda, 1 Kasım günü Bolivya yeni bir askeri darbeye sahne oldu. Albay Natusch ülkenin yönetimini eline geçirdi. Ama eski Başkan Guevera kaçtığı yerden muhalefete başlıyor, ordunun bir bölümü de Natusch'a karşı çıkıyordu. Bu arada, darbeden hemen sonra, işçi sınıfı da direnişe başladı. En önem-

li kitle gösterilerini düzenleyen, komünistlerin ağırlıkta olduğu Bolivya İşçi Konfederasyonu oldu. Bu gösterilerden birkaç gün sonra, Albay Natusch, üçlü bir yönetime rıza göstermek zorunda kaldı. Bu üçlünün içinde İşçi Konfederasyonu da yer alıyordu.

Ama Amerika Birleşik Devletleri'nin de desteğini sağlayamamıştı Natusch. Amerika, bir yandan Carter'ı iyice sıkıştıran «insan hakları» politikası nedeniye, bir yandan da, daha önemlisi, geçmişteki Küba ve yakın zamanda da Nikaragua örneklerini gördükten sonra, Latin Amerika'da askeri diktatörlükleri pek sağlam bulmadığı için askeri yönetimlere kuşkuyla bakıyor; bunun yerine, kendinden yana liberal hükümetleri tercih ediyordu. Ordunun da bir bölümünü karşısına alan Albay Natusch, arkası kesilmeyen kitle hareketleri önünde fazla tutunamadı ve darbesinden yirmi gün sonra çekilmek zorunda kaldı.

Ülkenin yeni, geçici cumhurbaşkanı Bayan Lidia Gueiler aynı zamanda parlamentonun da başkanı ve Ulusal Devrimci Hareket (MNR) Partisinin sol - kanadına bağlı bir üye. Partinin başkanı Paz Estenssoro, 1940'lardaki millileştirme hareketlerine karışmış bir politikacı. Bayan Gueiler, başkan oluşundan sonra yaptığı konuşmada halka «siz istediğiniz için buradayım» dedi ve ülkeyi önümüzdeki yıl genel seçimlere götüreceğini söyledi.

Bolivya'lı Albay Natusch'un kısa süren serüveni, Amerika'yı ve ordunun bir bölümünü arkasına alamamış bir askeri yönetimin, yoğun kitle direnişiyle çok kısa sürede yıkılışının ilginç ve öğretici bir öyküsünü oluşturdu.

Sosyalist İktidar
21 Kasım 1979

14 EKİM SONUÇLARI BİR ŞEY SÖYLÜYOR MU?

Fazıl C. SAYAR

Başlıktan belli; söylemiyor...

Belki belli bir iki şey dışında. Belki beklenmeyen bir iki önemsiz savı kanıtlaması dışında hemen hemen hiçbir şey. Belli bir iki şey derken **Sosyalist İktidar**'ın ikinci sayısında ayın değerlendirmesi yazısında belirtilenler kastediliyor. Beklenmeyen bir iki bulgu arasında ise kimseyi heyecanlandırmaması gereken, belli bir politik uzantısı olmayan bir iki istatistiksel gözlem var. Böyle olunca, bu yazı neden gerekli oluyor? Açıkça bir tek nedenden. Televizyonda çeşitli açık oturumlarda boy göstermekten pek haz duyan ilerici demokratlarımızın aklını başına getirme gereksiniminden kaynaklanıyor.

Bir seçim sonucunun, hele üçte bir gibi kısmi bir seçim sonucunun, bu kadar çok ilericiyi yıldırması şaşırtıcı görünebilir. Türkiye'nin yakın geçmişini göz önüne getirenler için, Ecevit mavisini doğru dürüst değerlendirenler için değil. Kendilerini uyaranları, kendilerine anlatanları yeterince küçümseyecek niteleme bulamayıp yine de seçimden seçime gidip CHP'ye oy verenler için, CHP kuyrukçuluğu yapanlar için ise bir hayli yıldırıcı olmuş görünüyor. Çoğunun demokrasi sözcüğünü kullanmaktan öte «demokrasi» kavramı ile ilişkileri olmadığı böyle küçük bir seçimle kolayca ortaya çıktı. Bırakılsa, Türkiye'ye «hür demokratik rejim» gelsin de aman başka bir şey olmasın diyecekler. Bazıları hatta onu bile getirdiler : «Türkiye seçmeni demokrasiye çok alışmıştır, beğenmediği bir yönetimi seçimle yerinden indirip bir öncekini gene başa getirebilme olgunluğuna erişmiştir...» Bu bir. Bir ikincisi daha da ilginç : «Seçimler doğrudan Millet Meclisindeki üye sayısını belirleyecek seçimler olmadığı halde, genel seçimler olmadığı halde, hükümetleri değiştirmenin bir aracı olabiliyor. Bakın Aralık 1977 seçimlerine; Haziran 1977'de CHP'ye gösterilen güven Aralık seçimleri ile pekiştirilince değişik bir hükümet modeli oluşabildi. Bu seçim de öyle. Bu da yerel seçimler gibi milletvekili sayısı belirleyen seçimlerden de-

ğildi ama bu kez de iki yıl önce CHP'ye verilen güven ters döndü ve yine yeni bir hükümet modeline olanak sağladı...»

Gerekmeyecek kadar uzun oldu. Ama bunlar, hemen hemen harfiyen söylendi. Televizyonda söylendi. Gazetelerde yazıldı. Bu kadar «olgun» seçmen kitlesi faşizme geçit vermezdi. Böylece «sosyalist mücadele», nam-ı diğer anti faşist mücadele için en güncel, bununla birlikte en kolay yol bulunmuş oldu. Seçimden seçime halkımızın faşizme geçit vermemesi. Seçimden seçime oylarımızla «faşizme hayır» dememiz.

Oyların dökümü, partilerin nitelikleri unutulup, demokrat oylar - anti demokrat oylar dökümü yapıldı. CHP'nin IMF'den yana, emperyalizmin hizmetinde, NATO'cu politikası AP'ye, MHP'ye oy verilerek kınanmış oldu. Buraya kadarı CHP oyları ile ilgili olarak söylenenler ve yazılanlar. Öteki «anti faşist» oylara gelince, işe gelinen yerde SDP ve TBP oyları da eklenerek yüzde 4,5 oy alındı, başka durumlarda ve çoğu kez, sosyalist oyların sayısının düşüklüğünden yakınılıp, gene halkımızın solun bölünmüşlüğünü kınadığını oylarıyla gösterdiği söylendi. Böylece, yukardaki paragrafın sonunda belirtilen «mücadele» biçimine bir başkası daha eklenmiş oldu. Bekleyip, seçimden seçime halkımızın oylarıyla solun birliğinin gerekliliğini vurgulaması. Biraz abartarak özetleyelim : Seçim mekanizmasına çok yatkınlaşmış olan Türkiye toplumu, Türkiye sosyalistlerine yapacak bir şey bırakmamaktadır.

Burada yazının başlığına dönüp yeniden yanıtlayalım : **14 Ekim** sonuçları birşey söylüyor mu? Belli ki söylemiyor. Yukarda özetlenenleri söylemediği açık. Açıklık, sonuçların biraz yakından incelenmesi ile mümkün. Daha önce kısa bir özet gerekiyor. Seçim sonuçlarının gösterdikleri arasında çok önemli şeyler olmadığının görülmesi için. Başta da söylendiği gibi **Sosyalist İktidar**'ın geçen sayısında söylenenleri kanıtlamak için 14 Ekim seçimi sonuçlarına gerek yok. En azından bir yıldır söylenmekte olanların sadece bir ay gibi kısa bir süre önceki bir seçimin sonuçları ile ortaya çıkmadığı açık. Sonuçlara yakından bakmak, yazının başında özetlenen görüşlerin tamamıyla temelsiz olduklarını gösterebilmek için gerekiyor. Seçim sonuçlarının yılgınlığa yol açmaması gerektiğini gösterebilmek için, kabaca, seçim sonuçları içinde önemli bir ip ucunun bulunmadığı gösterebilmek için yakından bakmak gerekiyor.

Özet şu : 1977'de büyük miktarda mükerrer oy kullanıldı. Bundan, umulanın tersine en çok CHP yararlandı. 14 Ekim'de hiçbir parti önemli bir oy kazancı göstermedi. Katılma oranı önemsiz sayılabilecek

kadar az yükseldi ve 1977'deki mükerrer oya rağmen oy kullanan gerçek seçmen sayısı en az 200 bin geriledi. Seçim bölgelerinin yarısında geçen seçimlerde CHP'ye oy vermiş seçmenlerin birçoğu bu kez AP'ye oy verdi; eğer böyle davranmadı ise öteki partilere de oy verdiği durumlar oldu.

Başlamadan önce belirtmek gerekiyor : Yazının geri kalan bölümünde yapılan hesaplamalara dayanak olarak bütün oy sayılarını, parti ve il dağılımı dahil olmak üzere, tümünü bin seçmen ya da bin oya yuvarlayarak derlenen tablolardan alacağız. Anlaşılmayı kolaylaştırmasının ötesinde sonuçlar ayrıntıya inmeyi gerektirmeyecek kadar kaba olarak verilmektedir.

İki seçim arasında kayıtlı seçmen sayısında 1 milyon 300 bin gerileme görülmektedir. Bunun tümünün seçmenlerin yeniden yazılmasından kaynaklandığını varsaymak yalnız gerçekçi olmamakla kalmamakta, aynı zamanda sağlıklı sonuçlar çıkarılmasını da engellemektedir. İki büyük partinin oy dökümlerini inceleyerek 1977 seçimleri için yaklaşık bir mükerrer oy kestirimi yapmak mümkündür. Bu hesaplama göz önünde bulundurulsa da bulundurulmasa da iki seçim arasında katılma oranı açısından büyük bir farklılık yoktur. Her iki seçimde de, yazılı ya da gerçek, her on seçmenden yedisi oy kullanmıştır.

29 ilin her birinde hem seçmen sayısı hem de kullanılan oy sayısı önemli gerilemeler göstermiştir. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, kullanılan oy sayısı denirken «sayılan» oyların kastedildiğidir. 29 il tek tek ele alındığı zaman her biri için iki seçim arasında görülen seçmen ve kullanılan oy düşmelerini karşılaştırmak mümkün olmaktadır. Kullanılan oy sayısındaki düşmenin seçmen sayısındaki düşmelerden daha küçük olduğu iller şu anda yapılmakta olan çözümleme açısından çok önemli değil. Bunun tersi olan, bir başka deyişle, kullanılan oy sayısındaki düşmenin seçmen sayısındaki düşmeden daha yüksek olduğu sekiz il göstermek mümkün. Bunlar dışında kalanlar için de geçerli olabilecek bir sonuç, fakat bunlar açısından başka türlü bir yoruma olanak tanımayan bir sonuç, şöyle : Oy kullanan gerçek seçmen sayısı bu illerde mutlak bir düşüş göstermiştir.

Verilen tablo, kullanılan oy sayısındaki düşmenin seçmen sayısındaki düşmeden yüksek olduğu sekiz ili göstermektedir. Verilen rakamlar iki seçim arasında gözlenen düşmeleri bin kişi olarak özetlemektedir. Son sütunda ilk iki sütunun farkı hesaplanmakta. Bu rakamlar ilgili ilde olması gereken en az oy kullanma gerilemesini yansıtmaktadır. Kars, son seçimlerdeki özel durumu nedeniyle dışarda bırakıla-

cak olursa, geri kalan iller ortak bir özellik taşımaktadır. Bu iller ya AP'nin en yüksek oy oranı tutturduğu illeri oluşturmaktadırlar ya da bunun geçerli olmadığı durumlarda AP'nin bu illerdeki oyu gene de CHP'nin oyunu ikiye katlamaktadır. Kısaca, genellikle AP'nin geleneksel olarak güçlü olarak tanındığı illerden oluşmaktadırlar. Seçime katılmamanın öteki illere göre daha güçlü bir biçimde söylenebileceği iller, beklenenin aksine CHP'nin güçlü olup da seçmeninin tepki olarak sandığa gitmediği iller olmamakta, tam tersine, AP'nin güçlü olarak tanındığı iller olmaktadırlar. Bunun da ötesinde AP'nin mutlak olarak oy kaybettiği 8 ilden dördü bu iller arasındadır. AP'nin oy kaybettiği iller yeniden ele alındığı zaman bu noktaya döneceğiz.

SEÇMEN VE KULLANILAN OY SAYISINDAKİ DÜŞMELER (Bin kişi)

Seçilmiş iller	Seçmen	Kullanılan Oy	Fark
Artvin	24	25	— 1
Balıkesir	42	47	— 5
Bitlis	13	17	— 4
Çanakkale	13	20	— 7
İsparta	20	22	— 2
Kars	69	76	— 7
Manisa	31	51	— 20
Mardin	55	62	— 7

Sosyalist İktidar'ın ikinci sayısındaki değerlendirme MHP'nin belirli bir oy kazancının olmadığını, hatta oylarının yığıldığı Yozgat ve Tokat illeri dışarda bırakılırsa 1977'ye göre hiç bir kazancının olmadığını ayrıntılı bir biçimde gösteriyor. Burada yeniden aynı değerlendirme yapılmayacak. Fakat, AP'nin de, seçimlerden en kârlı çıkan parti olmasına rağmen büyük bir ilerleme kaydetmediğini göstermek gerekiyor. Bir önceki paragrafta işaret edildiği gibi AP 8 ilde oy kaybetti. Bu illerdeki toplam oy kaybı 53 bin. Toplam kazancı çeyrek milyonu aşmıyor ve bunun 156 bini iki ilden (İstanbul ve Konya) kaynaklanıyor. CHP ise Ağrı dışında tüm illerde geriledi. Böyle olunca AP'nin oy kaybettiği 8 il her iki partinin de oy kaybettiği illerin listesini oluşturuyor. Bu 8 ilde iki partinin toplam oy kayıpları, öteki illerde görüldüğünden daha düzgün bir biçimde, toplam yazılı seçmen sayısındaki düşme miktarı ile çakışıyor. Bu toplam, yaklaşık 200 bini buluyor. Çok iddialı bir genelleme yapmadan, 1977'deki fazla seçmen sayısından CHP ile

birlikte yer yer AP'nin de yararlanmış olabileceğini söyleyebiliriz.

Daha önce de değinilmişti; burada da yinelendi, olası bir mükerrer oydan en çok yararlanan parti CHP diye. İki partinin de oy kaybettiği 8 il dışında seçmen sayısındaki düşüşün herhangi bir partinin oylarındaki düşüşle büyük bir çakışma içinde olduğu 10 il sıralamak mümkün. Aşağıdaki tablo bunu yapıyor. Tabloda bir yandan, belirtilen illerde, iki seçim arasında seçmen sayısında gözlenen düşme ile öte yandan CHP'nin 1977'ye göre eksilen oy miktarı verilmektedir. Olası bir mükerrer oy hesaplaması, iki sütunun her il için daha küçük olan rakamlarının toplanması yolu ile yapılabilir. Böyle bir toplam 600 bini aşmaktadır. Bir önceki paragrafta verilen 200 bin rakamı ile toplandığı zaman 1977'deki olası mükerrer oy olayının boyutları konusunda bir kestirim yapmak mümkün olmaktadır.

SEÇMEN SAYISI VE CHP OYLARINDAKİ DÜŞMELER (Bin kişi)

Seçilmiş İller	Seçmen	CHP
Amasya	18	20
Antalya	30	34
Aydın	21	23
Burdur	9	11
Edirne	16	20
Hatay	69	60
İstanbul	325	398
Kars	69	58
Muğla	12	17
Samsun	76	59

Bu tablodan çıkartılabilecek başka sonuçlar da var. Bir ipucu CHP'nin oy kaybının seçmen sayısındaki düşüşten yüksek olduğu illerde aranabilir. Bir başka deyişle, seçmen sayısındaki düşüşün doğrudan CHP oylarına yansıdığını varsaysak bile geride hâlâ açıklanması gereken bir fark kalmaktadır. CHP'nin geriye kalan kaybı nereye gitmektedir? Bu soruya yanıt vermeye başlamadan önce, olası mükerrer oylar toplamı ile varılan sonucun bir başka uzantısına bakmakta yarar var.

En yüksek 800 bin olarak kestirdiğimiz bu toplamın tamamını 1977 rakamlarından ayıklasak bile, bir başka deyişle seçmen ve kullanılan oy sayılarını bu kadar eksiltsek bile 1977'deki seçmen sayısı ve kullanılan

oy toplamı hala 1979 rakamlarından yüksek olmaktadır. Hem de azımsanmayacak ölçülerde. Seçmen sayısı 1979 seçmen toplamından yaklaşık 550 bin ve kullanılan oy sayısı da 1979 oy toplamından yaklaşık 200 bin daha fazladır. Bir yandan 1979'daki eksik seçmen sayısını açıklamak gereksinimi vardır; öte yandan, seçimi hemen izleyen günlerde yaygın olarak duyurulduğunun aksine 1977'ye göre daha düşük bir katılım söz konusudur. Bir başka deyişle, Türkiye seçmeni seçimden seçime çok politize olmuş bir biçimde duygularını dile getirmek için ve bazan NATO'culara hayır, bazan IMF'cilere evet demek için sandık başına koşmamaktadır. Bunun da ötesinde, oyunu iki büyük parti arasında öyle yerleşmiş saplantılara bağlı olarak ya da kimi ilericilerin sözünü ettiği belirli politikaları protesto etmek nedenleri ile dağıtmamaktadır. Bir seçimde AP'ye, bir ötekinde CHP'ye verebilmektedir. Bu son söylenenin gösterilebilmesi için yeniden illerle ilgili tablolar oluşturmaya gereksinim doğuyor.

Buraya kadar söylenenler, başka bir nedenle kullanıldıkları için, daha çok seçmen sayısındaki düşmelerle ilişkilendirilmişlerdi. AP - CHP karşılaştırması ile ilgili olarak söylenenler için ise kullanılan oy toplamlarındaki değişmelere bakmak gerekiyor. Hemen belirtilebilir : Tek tek her ilde kullanılan oylar düşüyor. Bunun ötesinde CHP'nin oyları, Ağrı dışında, tümünde düşüyor. AP'nin oylarının düştüğü illerle ilgili karşılaştırma yukarda yapıldı. Sözü edilen 8 il dışında kalanlardan 13'ünde çok belirgin bir biçimde ortak bir gözlem yapmak mümkün. CHP bu illerin tümünde kullanılan oy toplamında gözlenen düşmeden daha çok oy kaybetmiş ve aradaki fark, büyük ölçüde, AP'nin ilgili ildeki oy artışına eşit. Bu söyleneni bir tablo yardımı ile görmek daha kolay ve net olacak. Tabloda ilk olarak CHP'nin oy kaybı verilmekte, ileri sürülen tezin en karşı ucu olarak bunun olabildiği kadarının katılımın düşmesinden kaynaklandığı varsayılarak, «kullanılan oyda düşme» olarak gösterilen sütundaki kadarı çıkarılmakta ve kalan kaybedilmiş oy o ilde AP'nin kazancı ile karşılaştırılmaktadır. Ortaya çıkan sonuç, tüm ters varsayımlara karşın, sadece bu 13 ilde, 200 bin seçmenin geçen seçimde CHP'ye oy vermişken bu kez AP'yi seçmiş olduklarını göstermektedir.

CHP OY KAYBININ DAĞILIMI (Bin kişi)

Seçilmiş İller	CHP Kaybı	Kullanılan Oyda Düşme	Fark	AP'nin Kazancı
Amasya	20	14	6	9

Antalya	34	25	9	15
Aydın	23	16	7	12
Burdur	11	8	3	3
Çanakkale	21	20	1	4
Edirne	20	8	12	13
Erzincan	16	15	1	7
Hatay	60	55	5	7
İstanbul	398	230	168	84
Manisa	52	51	1	1
Muğla	17	12	5	6
Samsun	59	35	24	17
Tokat	50	21	29	12

Eğer bu çözümlemenin sonuçları geçerli ise, yukarda yapılan varsayımları gevşetmek ve CHP oyunun sadece «fark» sütununda gösterilen kadarının değil, daha fazlasının doğrudan AP'ye gittiğini, bunun yukarda sıralanan iller dışında da geçerli olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Tabloya ilişkin söylenebilecek bir başka özellik İstanbul, Samsun ve Tokat illerinde AP'nin kazancının yalnız «fark» sütunundaki rakamlardan düşük kalmayıp CHP kaybını karşılamaktan çok uzak olduğudur. Bu illerde CHP'nin oylarının gittiği başka yerler için öteki partilerın oylarındaki değişimlere bakmak gerekmektedir. Bu yapıldığı zaman İstanbul'da belirli bir bölümünün CGP'ye, bir parçasının MSP'ye gittiğini; Samsun ve Tokat'ta ise farkları hemen tamamıyla, sırasıyla, Samsun'da MSP'nin, Tokat'ta da MHP'nin kapattığını görmek mümkün olmaktadır. Benzer sonuçlar tabloda sıralanmamış başka iller için de söylenebilmektedir. Balıkesir'de AP de, çok az da olsa, kaybetmekte, MSP ve MHP farkı paylaşmaktadır. Siirt'te ise AP'nin çok küçük bir kazancının yanında TSİP'in kârlı çıktığı görülmektedir.

Başta da söylendiği gibi, seçim sonuçlarının söylediği pek fazla bir şey olmadığı rakamların biraz yakından incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Ya ilginç olmayan ve politik uzantıları zayıf olan bazı beklenmeyen sonuçlar ya da daha önce de yazılmış olan, doğrulanması için böyle bir seçime ihtiyaç olmaması gereken sonuçlar. Fakat asla, Türkiye'de seçimlerin toplumun yapısına iyice sinmiş olduğu, halkın sorunlarının çözümü için seçimleri bir kapı olarak gördüğü sonucu değil. Hareketin dağınıklığından kalkarak, ters yerlerde çözüm aramak sonucu umutsuzluğa kapılmak ve sonra da ne olduğu belirsiz bir se-

çimden yarının «güvencesini» arama yolunda sonuçlar çıkarmak değil.

14 Ekim sonuçları bir şey söylüyor mu diye sorarak başladık. Olumsuz yanıt verdik ve gene de bu kadar yazdık. Belki en kısa özet şöyle değiştirilmeli : Seçmen oyunu kullanırken, seçimden seçime, AP ve CHP arasında pek öyle uzun boylu düşünme gereksinimi duymuyor. Her ikisinin de aslında aynı işlevi gördüğünü biliyor...

ÖZÜR VE DÜZELTME

Değerli Okuyucular,

Dergimizin Kasım 1979 tarihli ikinci sayısının basımevinden çıkışı uzun bir bayram tatiline rastlıyordu. Derginin çıkışını tatil sonrasına bırakıp bir haftadan fazla bir süre geciktirmemek ve hiç değilse abonelerimize dergiyi bayramdan önce ulaştırabilmek için dizgi ve baskı işlerini olağanüstü kısa bir süreye sığdırmaya çalıştık. Bu yüzden, dergide, özellikle son formalarda rahatsız edici tashih hataları ortaya çıktı.

Özür dileriz.

Ayrıca, önemli bir anlam yanlışına yol açabilecek aşağıdaki düzeltmeyi belirtmek gereğini duyuyoruz :

Ömer Kükner'in «Enerji Sorununda Nükleer Boyut» başlıklı yazısında, 51'inci sayfanın 19'uncu satırından sonra yer alan «Daha büyük ünite güçlerine gidildikçe ve linyit fiyatlarının gelişmiş ülkelerdeki düzeye yükselmesi halinde nükleer santrallardan daha ucuza enerji üreteceğini göstermektedir» cümlesi, aslında olmadığı halde ve yanlışlıkla dizgi sırasında metne girmiştir. Bu cümle metinden çıkarılacaktır.

DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ

Metin ÇULHAOĞLU

Türkiye sosyalist hareketi, olağan boyutların da ötesinde, tepkilerin hareketi oldu. Tabi, Türkiye sosyalisti de, yine olağan boyutların ötesinde tepkilerin insanı. Sol hareketin, yıllardır biriktirip üstüste yığdığı veriler, özellikle geçtiğimiz üç yıl içinde, yorum ve çözümlemeye elverişli yoğunluğa ulaştı.

İlk damlaları çok eskilere dayanan, ama son yıllarda daha da çarpıcılık kazanan bu veri birikimi, günümüzde, sosyalistlerin başvuru kaynağını oluşturuyor. Örneğin, yeni yolları, yeni geçitleri zorlamak isteyenler, yanlışa bakıp doğruyu bulma umudunu sırtlayıp, bu veri kümesinin anatomisine hazırlanıyorlar. Elbet, söz konusu olan yalnızca böyleleri değil. Sosyalist hareketten usulca ama ustaca sıvışmak isteyenler de *kendi gerekçelerini, aynı veri kümesinin karanlıklarında arı*yorlar.

Evet, tüm yapılanlar, belirli bir nesnelliğe sahip. Gerçekten de, Türkiye sosyalist hareketinin üzerinde doğrulacağı basamak, güzelin ve çirkinin içiçe geçtiği bu veri kümesinden oluşuyor. Elde olan, bu. Yola buradan, bu verilerin ayıklanıp soyutlanması sonucunda oluşacak pusulalarla çıkılacak. Elbet, birçok tepki ile birlikte. Birikmiş verilere duyulan tepkiler, Türkiye sosyalist hareketinin yola yeniden koyuluş kargaşasını oluşturacak.

«Her yol Roma'ya çıkar» sözü çok bilinir, çok kullanılır. Burada bir de abartılmış öğe var : Roma. Öyle ya, nereden nasıl yola koyulursan koyul, sonunda hep Roma'ya çıkıyorsun. Peki, önlerinde biriken veri yığınına bakıp ders ve istikamet çıkarmaya çalışan Türkiye solcusu için de geçerli mi bu? Seçilmiş ve seçilecek olan her yol sosyalizme mi çıkacak gerçekten? Biri tuzu kuru entellektüelizme tepki duyacak, öteki her söze «bak arkadaş» ile başlayıp «eleştiri getiren» ya da «tavır koyan» alışılmış ortalama devrimci tipine kızacak ve sonunda hepsi

sosyalizmde buluşacak. Mümkün mü bu?

Kesinlikle değil. «Her yol» sosyalizme çıkmaz. Üstelik, yıllardır verilerin esiri olanların, bıkıp usandıktan sonra, bu kez de **tepkilerin** esareti altına girmeleri olasılığı yüksekse. Bu olasılık, Türkiye'de, Türkiye sosyalist hareketinde hayli yüksek. İnsanların yıllarını yiyip bitiren içi boş bir «yaşasın işçi sınıfı» edebiyatının bu kez işçi sınıfı düşmanlığına dönüşmesi; derme çatma iki üç cümlenin «sosyalizmin bilimi» diye yutturulduğu bir dönemin ardından bilime düşmanlığın boy atması; beş para etmeyen «kadro»ların peşinde koşup yorulduktan sonra insanlara güvenmeyen, kuşkucu tiplerin türemesi hiç de uzak bir olasılık değil. Onun için Türkiye sosyalist hareketinde tepkilerin esiri olmamak; tepkileri, tepki sınırında hapsetmeyip, **senteze götürmek** gerekiyor.

Kurtuluş burada. Kurtuluş, felsefeyi gerektiriyor : Doğruda durmanın felsefesini. Bilimsel sosyalizm, doğruda durmasını bilmek demek. Ya sapmalar? Evet, sapmalar da böyle : Sapmalar, yalnızca, doğruda durmasını bilemeyenlerin ulaştığı en son durak.

Doğruda durabilmenin önemini vurgulayan örnekler az mı?

Tek ülkede sosyalizmi kurmanın güçlüklerini, bu işi mujiklerle gerçekleştirmenin bedellerini Lenin ve Stalin'le birlikte, hiç kuşkusuz, Troçki de biliyordu. Ama, Lenin ve Stalin doğruda durmasını bilirken, Troçki bunu beceremedi. Troçki, tek ülkede sosyalizmi kurmanın güçlüğünden, olanaksızlık sonucunu çıkardı. Mujiklerle iş yapmanın sabır işçiliğinden, köylü düşmanlığına sürüklendi. Trokçi, doğruda durmasını bilemedi.

Üçüncü Enternasyonal'in bir dönem attığı «sınıfa karşı sınıf» sloganının, yükselen faşizm tehlikesi karşısındaki sekter ve dışlayıcı içeriğini, daha sonra tüm işçi sınıfı partileri kavradılar. Ama hepsi doğruda durmasını becerebildi mi? Bir kısmı beceremedi. Yanlışı, sapmayla örtmek gibi bir çıkmaza düştüler. «Demokrasi» adına, açıkça, sınıf mücadelesi alanını, sosyalizm alanını terkettiler. Bu büyük günah, doğruda durmayı becerememenin meyvası oldu. (1)

Bu ikisi, dünya işçi sınıfı tarihinden rasgele örnekler. Gelelim Türkiye'den güncel bir örneğe. Bugün «ortodoks» ve «uluslararası çizgi doğrultusunda» gözüken örgütlerin kişiliksiz, ruhsuz, papağan, klişeci pekçok yöneticisini kim tanımaz ki? Bunlara tepki duymamak mümkün mü? Ama tepkiden tepkiye fark var. Biri, doğruda durmasını bilen, özümseyen bir tepki. Yararlı, üretken ve zorunlu olan bu. Ya öteki?

Ötekisi ise, aynı kaynaktan çıkmakla birlikte, doğruda duramayıp uçlara savrulan, bilinen deyimi ile «papaza kızıp oruç bozan» bir tepki. Bunun sonu yok.

Peşinen belirtelim : Doğruda durmak kolay iş değil. Üstelik Türkiye'de hiç değil. Çünkü Türkiye'deki sosyalistlerin, sosyalizmi gerçekten de bir bilim olarak benimsediklerini, bu bilimin sağladığı yöntemleri yerli yerinde kullanabildiklerini söylemek çok güç. Buna bir de ülkemizde sosyalist hareketin ciddi bir **teorik geleneğinin** bulunmayışını eklersek, güçlük ayan beyan ortaya çıkar. Evet, sosyalistlerin işi zor. Ama sosyalizmin kolay iş olduğunu kim söylüyor ki?

Şimdi tekrar başa dönebiliriz : Türkiye sosyalistinin önünde bir yığın veri bulunuyor. Çoğu yeni yaşanmış. Tümü özgün. Dahası, **somut** veriler bunlar.

İşte «somut» dediğimizde, durup biraz düşünmek gerekiyor. Bilimsel sosyalizmde, gerçeklere giden yol, hep somuttan geçer. «Her yol Roma'ya çıkar» gibi, her yol somuttan geçer. Öyleyse, alın bir yığın **somut** veri. Bakalım, doğruyu bulmak, doğruda durmak o kadar kolay mı?

Kolay olmadığı, Türkiye'de çok kanıtlandı. Bundan sonra da kanıtlanacağa benziyor. Çünkü, Türkiye sosyalistinin, geleneksizlik ve teorisizlik sonucunda, somutu abartma, giderek somutu fetişleştirme eğilimi var. O nedenle, Türkiye sosyalisti, **etki** karşısında, **tepki**'nin esiri oluyor. Ya papaza kızıp oruç bozuyor; ya da papaza aşık olup yaşamını oruçla geçiriyor. Ortada yalnızca etki ve tepki var. **Sentez** yok. Çünkü sentez, somutun esaretinden kurtulmayı, soyutlamayı gerektiriyor. Soyutlama olmadan felsefe olmaz, bilim olmaz.

Somuta esaret, somuta yabancılaşmayı, giderek somutu da anlamamayı getirir. Soyutla somut, genelle özel, teori ile pratik, doğruda durmaya çalışanların denge değneğini oluşturur. Hep birlikte.

Soyut ve Somut

Bundan yaklaşık bir yıl kadar önce, bir partinin yerel kongresinde, yönetici hizip tarafından «münafık» olarak damgalanan bir kesim, partiye ciddi eleştiriler yöneltti. Eleştirilerin bir bölümünde «partinin dışına düşmeden, partiye dışardan bakmanın» gerçekçilik açısından zorunlu ve yararlı olduğunu vurguladı. Bu eleştirilerden sonra, yönetici hizbin «mümin» üyeleri söz aldılar. Şöyle dediler : «Dışarıdan baka baka dışına düşeceksiniz» Bu sözler, pek çok alkışlandı. Akıllarınca bu şekilde «taşı gediğine koymuş» oluyorlardı.

Aradan bir yıl geçti. Partiye dışarıdan bakmayı zinhar günah sayan müminlerin partisi, bir yıl içerisinde, Türkiye solunun en itibarsız partisi haline geldi. Hep «içerden» baka baka, sonunda dibe oturdular.

Yalnız bir örnek. Geneli görmeden özeli, soyutu görmeden somutu bilmenin mümkün olmadığını sergileyen bir örnek. Daha da ötesi, yalnızca ve tek başına verili somutu ya da özeli gözlemenin, ona esir olmanın, giderek o somut ya da özel konusundaki bilgileri de körelteceğini gösteriyor. Gerçekten de somuta soyuttan, özele ise genelden bakamamak, bunun sonucunda somuta ve özele de yabancılaşmak, Türkiye sosyalist hareketinin, tabi bu arada Türkiye sosyalistinin başlıca sorunlarından biri. Aynı zamanda, **doğruda duramamanın** da kaynağı.

Soyuta ulaşmak, ama nasıl?

Elbette, yine somuttan hareketle. Somut, kendi başına yeterli değil. Kabul. Tek başına somut, insanları yanlışlara da götürebilir. Buna da evet. Ama yine de vurguluyoruz : İnsanları soyuta zorlayan **ilk etken**, her zaman somuttur. İnsanları genele götüren **ilk veri**, hep özeldir. Başlangıç, somuttur.

Özgürlük, soyut bir kavram. Doğa sevgisi de öyle. Örneğin mahpusluk ise çok daha somut bir olgu. Şimdi, aydınları, öğrencileri, sosyalistleri bir yana bırakalım. Adi bir suçtan hüküm giymiş, «kaba» ve «cahil» bir köylüyü düşünelim. Bu köylü, içeri düşmeden önce, özgürlük kavramını hiç düşünmemiştir. Doğa sevgisini ise, duysa bile, biçimlendirememiştir. Özel, yani mahpusluk, bunları düşünmeye zorlar onu. Önceleri, özgürlüğün tadını ve boyutlarını hiç düşünmemişken, bunları düşünmeye zorlanır. Daha önce çobanlık ederken olağan sayıp üzerinde durmadığı doğa, çiçekleri, çayırları ve kuşları ile artık bambaşka bir dünyadır onun için. Somut ve özel, insanları, en ilkel düzeyde de olsa, soyutta ve genele böyle zorlar.

Buraya kadarı, olağan. Önemli olan, bundan sonrası. Somut, insanları soyuta zorlar. Ama ulaşılan yer, her zaman, soyutun en gelişmişi ya da en geçerlisi değildir. Somutun, kendi başına yetersizliği de burada ortaya çıkar. Kimi, önündeki somuttan, ancak en ilkel ve en basit soyutlamalara gidebilir. Öteki ise, belki daha ileri, daha biçimlenmiş, ama **yanlış** genellemelere ulaşır. İlki, doğruya doğru yol almasını bilemez. İkincisi ise, doğruda durmasını.

Söylediklerimizin, hayli güncel örnekleri var. Türkiye sosyalist hareketinden örnekler. Sosyalist harekette bugüne dek olup bitenlere, üs-

tüne üstlük geçtiğimiz 14 Ekim seçimlerine bakılıp hangi sonuçlara varılıyor? Önce, somuta esir olanlar ve doğruya doğru yol almasını bilemeyenler var. Bunlar, olup bitenlere baktıkları zaman «birlik» ya da «tekleşme» papağanlığı dışında «ciddi» hiçbir sonuca varamıyorlar. Gerçekte yerlerinde sayıyorlar. İkinci kesimde ise, doğruda durmasını bilemeyenler bulunuyor. Bunlar da somuta bakıyorlar. Ulaştıkları sonuç şu oluyor kendi deyimleri ile : «Reel sosyalizmin doğal kısırlığı». Birinci sonuç, yerinde sayma. İkincisi ise entellektüelizm ve fantezi üretimi.

O halde, somut kendi başına yeterli değil. Soyuta ve genele ulaşmak, bu yolda doğruda durabilmeyi becermek için, mutlaka, eldeki somutu, **ön teorik çerçeve** ile, diyalektiğin **diğer yasaları** ile ve nihayet **iktidar perspektifi** ile bütünleyip pekiştirmek gerekiyor. Doğruda durmanın bir başka güvencesi, burada yatıyor.

Türkiye sosyalist hareketinde, doğruda durmak bir yana, doğruyu bulmak bile, tek başına yanlışın kanıtlanmasına indirgeniyor. Bir yanlışın kanıtlanması, tek başına, doğruya ulaşmanın, doğruyu yaşama geçirmenin güvencesi sayılıyor. Bu, bilimsel sosyalizmin diğer yasaları ve boyutları ile bütünlük kurulamadığı için böyle oluyor. Aynı konuda, bir Marksisti dinleyelim şimdi :

> *«Bilim, yalnız bir doğruyu bilmek değil, onun doğruluğunun güvenilir yöntemlerle saptanmış olduğunu bilmektir. Bir olguyu yalnız deneylerle kanıtlamak değil, onu sistemli yöntemlerle, olasılıklı bir yanılgının ortaya çıkarılmasını sağlayacak bir biçimde, diğer doğrularla birleştirmektir.»* (2)

Türkiye'de eksik olan da bu. Ortada, yanlışlar var. Bir de yanlışlara karşı tepkiler. Ama bu tepkilerin, tutarlı bir çerçeve içerisinde **sistemleştirildiğini** söylemek mümkün değil. Veriler de, tepkiler de tekil ve sistem dışı kalıyor. Doğruda duramama, oradan oraya savrulma da bu koşulların en doğal sonucu oluyor.

«Doğruda durmanın felsefesi»ni geliştirelim. Sırada **zıtların birliği** var. Zıtların birliği, gelişim sürecinde, **geçici** ve **göreli** bir nitelik taşıyor. Daha önemlisi, somut politik mücadele söz konusu olduğunda zıtların birliğinin temelinde, yanlışa karşı tepkilerin soyutlanıp sistemleştirilememesi yatıyor.

Türkiye sosyalist hareketinde, birbirine en zıt, en karşıt görünen kesimlerin özündeki «birlik» de buradan kaynaklanıyor. Verili yanlışla-

ra karşı biçimlenen tepkilerin genel bir doğru teoride sistemleşememesi, zıtların birliği olgusunu felsefedeki boyutlarının da ötesinde, Türkiye sosyalist hareketinin en çarpıcı özelliklerinden biri haline getiriyor. Bir küçük örnek :

Türkiye'nin pahalı kolejlerinde, yüksek okullarında okuyan, kapitalist düzene, onun şartlanmalarına ve kurumlarına «ödünsüz» karşı çıktıklarını iddia eden gençler var. «Entellektüel» düzeyleri, hayli yüksektir. Çok okurlar. Herşeyi okurlar. Aile ve evlilik kavramlarını, geri ve aşılmış bulurlar. Tabulardan tiksindiklerini söylerler. Belki de, bir kaç kişi toplanıp «komün hayatı» yaşarlar. Görünüşte, «düzenin pisliklerinden» uzak, onların üzerindedirler.

Ama aralarında hep kavga ederler. Neden mi? Pek de «entellektüel» sayılamayacak nedenlerle. Biri, «komün»ün sigaralarını, payına az sigara düştüğü için çalıp zula eder. Öteki, başkalarından çok içebilmek için dolabına içki ya da uyuşturucu madde saklar. Oturup birbirlerini çekiştirirler. Kadınlar, birbirlerinin giysilerini kıskanırlar.

Bunların, aştıklarını iddia ettikleri olağan insanlardan, cahil lumpenlerden, onun bunun kuyusunu kazan dedikoducu kadınlardan ne farkları var? Burjuva kurumları, böyle mi aşılır? Elbette değil. Tepki, içten olsa bile, sistemleşememiştir. Sistemleşemeyen tepkilerin uç noktalara sürüklenmesi ise, Türkiye ilerici hareketinde «zıtların birliği»nin anasıdır.

Bu basit örnekten başkaları da var : Bir burjuva partisinin, esnaflardan ve tüccarlardan oluşan bir ilçe teşkilatında geçerli olan politika ile, bir «sosyalist» partinin genel merkezinde uygulanan parti içi politika arasında ciddi bir fark bulmak mümkün müdür, bugünün Türkiye'sinde? Burada da, gelişip büyüyememenin doğurduğu tepkiler sistemleşemez. Sistemleşemeyince, çözüm içeride aranır. Kişisel yükselmede, kişisel hesaplarda aranır. Sonuç, kariyerizmdir. Bugün, bir «sosyalist» partinin kariyerist genel merkez yöneticisi ile bir burjuva partisinin milletvekili olmayı düşleyen tüccar ilçe başkanı arasında fark yoktur. İkisi, zıtların birliğini oluştururlar.

Zıtların birliği konusunda, şimdilik bu kadar. Doğruda durmanın felsefesi, başka boyutları, başka yasaları da ön plana çıkarıyor.

İki Örnek Soyutla somut, genel ile özel doğruda durmanın vazgeçilmez denge değneğini oluşturuyor. Bunu önce de vurguladık. Türkiye pratiğinden iki örneğin sorunu daha da açacağı kanısındayız. Hepimizin, özellikle son yıllarda sık sık duyduğu iki kavramdan hareketle, iki örnek.

Türkiye solcusu için, geçtiğimiz dört yıl, adeta bir **kitle örgütleri** dönemi oldu. Soyut ile somut, genel ile özel arasındaki ilişkilere vereceğimiz örneklerden biri, bu olgudan kaynaklanıyor. Genel planda, siyasi hareket yer alıyor. Özel ise, demokratik kitle örgütleri.

Kim olursa olsun, hangi «çizgi» de olursa olsun, demokratik kitle örgütleri söz konusu olduğunda söylenecek ilk söz belli. Şöyle denecektir : Demokratik kitle örgütlerine siyasal işlevler yakıştırmamak, onları siyasi mücadele araçları olarak görmemek gerekir. Türkiye solcusu, dört yıl içinde, demokratik kitle örgütleri konusunda yalnızca bunu öğrendi.

Peki, sorun gerçekten de bu muydu? «Siyasal işlev» yüklenen kitle örgütleri ortalığı sarmış, kitle örgütlerine bu işlevi yükleyen insanlardan geçilmez mi olmuştu?

Kesinlikle değil. Demokratik kitle örgütleri, «ekonomik mücadele»de yeri olan, uğraş alanını «demokrasi mücadelesi» olarak saptayan kuruluşlar. Peki ya Türkiye'deki «sosyalist» partiler? Açık konuşmak gerekirse şöyle : Türkiye'de, sosyalist hareketi temsil etme iddiasındaki partilerin tümü, **ekonomist** yanı ağır basan, kendilerini kesinkes demokrasi mücadelesi ile **sınırlı tutan** örgütler. Sorun, demokratik kitle örgütlerinin «siyasal işlev» yüklenmelerinden değil, siyasal işlevleri olması gereken örgütlerin «demokratik kuruluş» görevlerini yeterli sayıp kendilerini onlarla sınırlamalarından kaynaklanıyor. Siyasi işleve heveslenen kitle örgütü yöneticisi ile onun bu niyetini eleştiren «sosyalist» parti yöneticisinin, bir ve aynı ipte oynayan iki cambazdan farkı kalmıyor. İkisi birlikte, yine zıtların birliğini oluşturuyorlar.

Şimdi, geneli görmeden özeli ve somutu bilmek mümkün mü? Geneli görmeyen, bir başka deyişle, Türkiye'deki siyasetlere damgasını vuran özelliğin ekonomizm ve «demokrasi mücadelesi» atgözlüğü olduğunu bilmeyen bir kitle örgütü yöneticisinin, kendi örgütündeki sorunu saptaması mümkün mü? Mümkün değil. Mümkün olmayınca, ortaya şöyle bir tablo çıkıyor : «Siyasi işlev»e heveslenen kitle örgütü yöneticisinin yaptığı kendini ekonomizme ve «demokrasi mücadelesi»ne hapseden siyasal kurulusla aşık atmak oluyor. «Siyasi görev üstlenmemek gerekir» anlayışını benimseyip, böyle olmaktan korkan daha iyi niyetli kitle örgütü yöneticisi ise, ekonomik ve demokratik mücadelesini daha da kısıtlayıp, kendini burjuva anlamda «baskı grubu» olarak görmeye başlıyor.

Geneli görmeden, özeldeki hastalığı seçmek mümkün mü? Türkiye'deki «sosyalist» kuruluşların niteliğini görmeden, özel olarak de-

mokratik kitle örgütlerindeki asıl hastalığın «siyasal işlev» değil, tersine daha aşağı düzeyde bir **ekonomizm** olduğunu görmek mümkün mü?

İkinci örnek, **örgütçülük** kavramı üzerine. Belki de, Türkiye sosyalist hareketinde en çok soysuzlaştırılan kavram. Türkiye sosyalisti için, «örgütçü adam», kalabalık bir caddede açtığı bavulundan çıkardığı salatalık soyma aracını toplananlara satan bir işportacıya benzer. Hiç durmaz. Hep konuşur. Konuşmaktan ağzı köpürür. Sonunda birkaç müşteriye malını satar. Türkiye sosyalisti için «örgütçü adam» böyledir. «Örgütçü adam» çok sayıda insanı lafa boğup kendi çizgisine kazanan adamdır. Kazandıktan sonra ne yaptığı, hangi sözlerle kazandığı hiç ama hiç önem taşımaz.

Türkiye'de bu eksik, eksik olduğu için de yanlış örgütçülük kavramını değiştirmek gerekiyor. Bu «örgütçülük» anlayışı, 1961 - 71 TİP deneyiminden kalan ve kısa sürede ilçe teşkilatı kurmaya yarayan bir örgütçülük anlayışıdır. Zorunluluk, güdüklüğü doğurmuştur.

Oysa örgütçülük, insan kazanmaktan ibaret değil. Örgütçülük **kazanılan insanı, en hızlı gelişebileceği biçimde istihdam etme yeteneği ve becerisidir.** Bu olmadan, örgütçülük olmaz. Yalnızca tellallık ya da işportacılık olur.

O halde, sorun şuna dayanıyor : Örgütünün ve hareketinin genel gelişme perspektifi, yakın ve uzun dönemdeki hedefleri üzerinde belirli bir an için **soyut** sayılabilecek tasarımı olmayanların, tek tek kazanılan bireyleri kendilerini geliştirebilecekleri biçimde o örgüt içinde istihdam etmeleri mümkün mü? Herhalde değil. Ve sorun da buradan kaynaklanıyor. Geleceği ve gelecekteki gelişimin boyutlarını göremeyenlerin, tek tek insanları en verimli, en yararlı biçimde örgüt birimlerine yerleştirmelerini beklemek hayal oluyor. Onun için de, örgüte «imambayıldı olarak gelenler, sonunda patlıcan olarak çıkıyorlar». Geneli ve soyutu görmeden, somutu yerli yerine oturmanın olanaksızlığı, kendini bir kez daha böyle kanıtlıyor.

Türkiye sosyalisti, diyalektiği eksik bilir. Bilimsel sosyalizmi eksik bilmek demek, yanlış bilmek demek. Günümüz sosyalisti, yalnızca «niceliğin niteliğe dönüşümünü» bilir. Yalnızca bunu bildiği için, niceliği abartır. Niceliği abarttığı için, işportacı gibi «adam kazanan» insanları gerçek örgütçü sayar. Bilmediği, yeterince benimseyemediği ise **niteliğin niceliğe** dönüşmesidir. İnsanların örgüt içindeki işlev ve konumları ile niteliklerini geliştirebildikleri bir yapının, bütün olarak nitelikçe

gelişeceğini, bu nitelik gelişiminin ise, mutlaka niceliğe dönüşeceğini göremezler. Onun için, Türkiye solundaki pek çok sosyalist parti, «üyemiz artarsa tekleşiriz», «çok oy alırsak tekleşiriz» mantığının esiridir.

Nitelik - nicelik ilişkisi, Türkiye sosyalist hareketini bundan sonra da meşgul edeceğe benziyor. Özellikle 14 Ekim seçimlerinden sonra. Şimdi soldaki bir kesim, «birlik» sorununu gündeme getiriyor. Söylediklerine göre, yakıcı olan, dayatıcı olan sorun bu imiş. Daha açığı, sözü edilen, TSİP, TİP ve «ilerleme» birlikteliği.

Niteliğin niceliğe dönüşümünü bilmeyenler için, böyle bir birlikteliğin sihrine kapılmak çok doğal olsa gerek. İdeolojisi, elindeki militan tipi, yönetim zihniyeti açısından aralarında ciddi bir fark bulunmayan, daha açığı aynı kısırlığın, aynı papağanlığın esiri olan bu **niteliksiz** kümenin birlikteliği neyi getirecek? Neyi sağlayacak? Aynı eski ve bayat türküleri bu kez koro halinde söylemek çok mu etkili olacak?

Hiç sanmıyoruz.

Teori ve Pratik

Doğruda durmanın felsefesine devam etmek gerek.

Rusya'da, 1905 devriminin yenilgisini izleyen dönemi hatırlayalım. Bu dönem, Rus devrimci hareketinde, özellikle Rusya'nın sosyalist aydınları üzerinde özel ve belirgin bir etki yarattı. Ortamda, kesin benzerlik var. Bir yanda, yenilgiye uğramış bir devrim ve öte yandan yılların biriktirdiği somut veriler, deneyimler. Şimdi, Rus sosyalisti, bu verileri, ayıklayacak. Tepkisi ve kızgınlığı ile bu verilerden doğru yolu bulup çıkarmaya çalışacak. Ama başta ortaya koyduğumuz sorun Rus sosyalisti için de geçerli : Rus sosyalisti tepkilerini biçimlendirirken, doğruda durmasını bilecek mi?

Lenin, Rus Marksistlerinin bir bölümünün, doğruda durmasını beceremediğini aktarıyor. Başlarında Lunaçarski, bir bölük Rus aydını, «gerçeği araştırmaya» çıkıyor. Çıkarken «belki yanlışız ama olsun, yine de araştıracağız» diyorlar. Bu misyonla yola çıkılınca, Marksizmin tümü, doğruyu bulma aşkına otopsi masasına yatırılıyor. Lenin, nasihatını eksik etmiyor böylelerinden :

> *«Yanlış bir yol tuttuk belki, ama araştırıyoruz» diye yazıyordu Lunaçarksi. İncelemelerin yazarları adına Sorun şurada : Siz araştıran değil, araştırılansınız. Burjuva felsefi modasındaki her değişmeye kendi, yani*

Marksist (madem Marksist olmak istiyorsunuz, böyle diyelim bakalım) görüş açınızla gitmiyorsunuz; moda size geliyor, idealistçe yetişmiş yeni vekillerini yutturuyor..» (3)

İşte size ilginç bir sorun.

Türkiye'de dün ve bugün olup bitenlere yabancı bir örnek sayılmaz. Günümüz Türkiye'sinde, onca veri birikiminden sonra «araştırmak» üzere yola çıkanların sayısı belli değil. Ayrıca, çözümleme bekleyen bu birikimin karşısında ruhsuz ve kayıtsız kalmaktansa, «araştırmak» hiç kuşkusuz çok daha saygın bir çaba. Ama nereye kadar?

Yanıt tek cümle ile şu : Doğruda durulabildiği sürece. Lenin'in karşı çıkışı «araştırma» çabalarına değil. Lenin, Lunaçarki ve çevresinin doğruda duramadığını görüyor, onun için karşı çıkıyor. Karşı çıkışını da çok güzel anlatıyor. Diyor ki : Siz araştırıyorum sanıyorsunuz, ama gerçekte araştırılıyorsunuz. Ve ekliyor : Siz araştırdığınız olgulara Marksist olarak gitmiyorsunuz; kimi olgular size gelip sizden kılıf arıyor...

«Araştırma» adına yola çıkıp da doğruda durmasını beceremeyenleri ise iki ayrı kesim araştırıyor. Birincisi, burjuva ideolojisi. Yeni safsatalarını «eski» Marksistler ağzından yutturmak için, burjuvazi doğruda durmasını beceremeyen «araştırıcı» Marksistleri hep arar ve bulur. İkinci araştırıcı kesim ise doğruda durmasını beceren bilimsel sosyalistler. Onlar da, geçmişin çözümlemesini yapıp gerekli sonuçları çıkarmak üzere, kaybolan bir nesli, batıp giden bir kuşağı sık sık araştırırlar. Hayli yararlı sonuçlara ulaşırlar.

Örnek olarak, 12 Mart'ın hemen sonrasını alalım. 12 Mart sonrasında, Türkiye'li sosyalistler için, birikmiş bir yığın veri ve kimileri için de yenilgiye uğramış bir devrim (9 Mart) söz konusu idi. Herkes, araştırma için yola koyuldu. Bunları, teslim almak üzere, burjuva ideolojisi zaten araştırıyordu. Bir bölümünü buldu. Bunlar, 12 Mart sonrasında, sosyalizm mücadelesinden usulca sıvışanlar oldular.

Bir başka kesim, şu 1961 - 71 TİP deneyimini iyi bir «araştırmak» üzere yola çıktı. Burjuvazi de, elinde Aybarcı örgüt modeli onları arıyordu. Karşılaştılar. Birbirlerini buldular. Bugün ortada «eski TİP'in gerçek devamı olduğunu» iddia eden SDP var. Eski Dev - Genç'liler de «araştırıyor»du. Yoksa öyle değil mi? Yoksa, eski Dev - Genç'liler araştırmıyor da, TKP'nin klasik biletçilik anlayışı mı onları arıyordu? Evet, öyle idi. Onlar da buluştular. Dev - Genç Kemalizmi ile TKP'nin

klasik Kemalizmi arasındaki yapay zıtlık da böylece ortadan kalkmış oldu.

Ancak 12 Mart'ın hemen sonrasına ilişkin tablonun bu kadar karanlık ve olumsuz biçimlendiği sanılmamalı. 12 Mart döneminden, doğruyu bularak ve doğruda durarak çıkanlar da oldu. Onların hikayesi ise çok daha önemli. Çünkü böylelerinin kazandırdığı süreklilik sayesinde, «araştırma» ve «araştırılma» süreci kesintisiz işliyor. Asıl, onları anlatmak gerekiyor :

Günümüzde, araştırma süreci yeni bir ivme kazanıyor. «Araştıran» sayısı giderek artıyor. Neden? Şundan : 12 Mart dönemi, savrulanlardan, «araştırma» adına yola çıkıp da kaybolanlardan ibaret değil. Sayıca sınırlı da olsa, bir başka kesim, 12 Mart döneminden çok önemli bir doğru ile çıktı : Örgüt. Daha açık söylemek gerekirse, 12 Mart döneminden doğruda durmasını bilerek çıkan kesimin ulaştığı tek doğru bu idi : Örgüt. Araştırma sürecinin günümüzde yeni bir ivme kazanmasının nedeni de, 12 Mart'ın ürünü olan tek doğrunun, yani örgüt kavramının, 1975 - 79 döneminde çok ağır yaralar alması. Sorun burada. Dramatik olan da burada. Koskoca bir 1965 - 74 döneminin sonucunda ulaşılan en önemli, en büyük doğru olan örgüt bilincinin aynı zamanda son dört yılda en ağır darbeleri alan kavram oluşu, Türkiye sosyalisti için ilginç bir kadersizlik değil mi?

Bugün, bu sürecin somut, ama acı ürünleri toplanıyor. Sosyalizmden usulca ama ustaca sıvışmak isteyenler, gerekçelerini, yaşadıkları örgüt deneyiminin gerçekten çirkin, gerçekten tiksindirici örneklerinden arayıp buluyorlar. Bunlar, usulca sıvışmak isteyenler. Bir de sıvışmayı başka türlü gerçekleştirmek isteyenler var. Bunlar ise «araştırıyor». Örgüt kavramını araştırıyorlar. Türkiye'de örgüt ve örgütlenme adına yapılan tüm çirkinlikleri Leninizme yüklüyorlar. Bu olumsuzlukların, Leninist örgütlenmede «mündemiç» olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar.

Türkiye sosyalisti, birikimi, formasyonu ve geleneği elverse idi, 1965 - 74 döneminden, **birden çok** doğruya ve gerçeğe ulaşarak çıkabilirdi. Böyle olmadı. Ufak tefek yan ürünler dışında, davaya bağlanacağı, doğruda durabileceği bir tek kazanım ile çıktı bu dönemden : Örgüt bilinci. Sonuçta, tek kazanımını abartmaya başladı. Ona sımsıkı, bir ananın tek evladına sarıldığı gibi sarıldı. Talihsizliği de burada başladı. Sımsıkı sarıldığı örgüt kavramının, 1975 - 79 döneminde çirkefle vaftiz edilmesi Türkiye sosyalisti için yıkımı da birlikte getirdi.

Buna karşılık, 1965 - 74 döneminden **çok sayıda** doğruya ulaşarak, ulaştığı doğrular arasında belirli bir sistem kurarak çıkabilen sınırlı bir kesim, kendilerinin de yürekten inandığı örgüt kavramının darbe almasından yıkıma uğramadı. Bunlar, **iktidar** umudunu ve hırsını yitirmeyenler. Örgüte ve sosyalizme, iktidarla birlikte inananlar. Böyleleri, soyutu ve geneli bildikleri için, bir aksam'ın arızalanması olayını da yerli yerine oturtabildiler. Ne küstüler, ne de kan davası gütmeye başladılar. Önümüzdeki dönemin doğruda durabilenleri de, hiç kuşkusuz böylelerinden çıkacak.

Buraya kadar söylenenlerden, doğruda durmanın yeni bir kuralı daha çıkıyor. Şöyle : Tek doğru ile, doğruda durmasını becermek mümkün olmuyor. Doğruda durabilmek için, çok sayıda doğruya ulaşmak, bunlar arasında mantıki bir sistem kurmak gerekiyor. Onun için, 1975 - 79 döneminden en hassas yerlerine öldürücü yumruk atıp çıkanların yani örgüte olan inançlarını yitirenlerin ilacı şu oluyor : Sosyalizmi öğrenmek, daha çok öğrenmek; insanları, insan sevgisini yitirmeden daha çok tanımak; insan tanımak için yine **örgütçü** olmak; yaşamda olan herşeyle ilgilenmek ve nihayet yaşamdan hiç kopmamak.

«Teşbihte hata olmaz» sözüne sığınarak bir benzetme ile son vereceğiz. Yüksek okullarda belirli bilim adamları, profesörler vardır, bilirsiniz. Bunlardan bir kesimi, kendi dallarında hayli ilerlemiş, standartların üzerine çıkmış insanlardır. Böyle oldukları için, dünyaları, kendi bilim dalları ile sınırlı değildir. Sanattan, spordan, sinemadan, kısacası yaşamda olan herşeyden anlarlar. Bunlar, öğrencilerini sınava da sokarlar. Ama bir sınavda adeta bir jandarma gibi, kimin kopya çektiğini gözledikleri hiç görülmemiştir. Not verirken de öyle sarraf terazisi ile ölçmezler kimin ne alacağını. Bıktırıcı ve yararsız ayrıntıların çok üzerinde oldukları için, «çelebi» bir nitelik kazanırlar.

Çok sayıda doğruya ulaşıp doğruda durmasını beceren sosyalistler de bir bakıma bu bilim adamlarına benzerler. Sosyalizm esnafı bir üçkağıtçı yöneticinin yaptıkları, sosyalizme olan inançlarını sarsmaz. Şu ya da bu örgüt deneyiminin fos çıkması, onları örgütlü hareketten soğutmaz. Çevrelerindeki başka sosyalistlerin jandarması ve yargıcı olmaya ise hiç hevesli değillerdir.

Kafalarının içindeki çerçeve çok geniş, bu çerçevenin içindeki bölmelerin sayısı da hayli fazla olduğu için, olumluluklar ve olumsuzluklar yerli yerine oturur bu çerçevenin içinde. Kafanın içinde arı gibi dolaşıp tüm düşünceye ve davranışa egemen olmaz. Sonuçta, ne tek tek güzellikler onu aşırı ve gerçek dışı bir coşkuya iter; ne de çirkinlikler ve

olumsuzluklar onu tümden yıkıma, küskünlüğe sürükler.

Önümüzdeki dönemin doğruda durabilenleri, böylelerinden çıkacak.

Örgüt ve İdeoloji

Şimdi sıra başka «araştırıcı»larda. Bu araştırıcıların ortak özelliği şu : Örgüt somutundan hareket ediyorlar. Doğrusu, Türkiye'deki örgüt pratiğinin sillesini hiç yemediklerini söylemek, haksızlık olacak. Onlar da çoğunlukla bu silleyi yediler. Yediler, sonra araştırmaya çıktılar. «Neden böyle oluyor» sorusunun yanıtını aramaya başladılar. Buna da denecek bir şey yok. Çünkü, dediğimiz gibi, doğruda duruldugu sürece, sosyalizme küsmektense, «araştırmak» çok daha saygın bir çaba. Peki, doğruda durabiliyorlar mı? İşte bunu söylemek çok güç.

Türkiye'de çeşitli kesimlerde görülen bu «araştırıcı»lara yaklaşım biçimi açısından en verimli yolun **örgüt - iedoloji ilişkileri olduğunu** sanıyoruz. Daha açığı, bilimsel sosyalist ideoloji ile bilimsel sosyalist örgütlenme arasındaki ilişkiler. Soruna bu açıdan yaklaşıldığında, hayli ilginç paradokslarla karşılaşmak mümkün oluyor. Neler mi? Örneğin şunlar : Somuta küçümseme ile bakıp, teoriyi ve düşünsel çabayı abartanların, gerçekte **tam tamına** somutun ve pratiğin esiri oldukları. Gerçeğin mekanik bir biçimde dış dünyanın **yansıması** olduğunu iddia edenlerin, özünde dış maddi gerçekliği inkarda en uca gittikleri. Örgütle ideolojiyi bıçakla ayırma iddiasında olanların, gerçekte **zaman zaman** örgütle ideolojiyi **özdeş** görme ucuna savruldukları. vs. vs. Şimdi, bunları açmaya çalışacağız.

Leninizme karşı saf tutanların tümünün ortak özelliği, örgütle ideolojiyi bir bıçakla kesinkes ayırma iddialarıdır. Kendi açılarından haksız da sayılmazlar. Çünkü, kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası, çelişkilerin aşırı ölçüde belirlenmesi, emperyalist zincirin zayıf halkadan kırılması çözümlemeleri ile Leninist örgütlenme arasında **doğrudan ilişki** (özdeşlik değil) bulunuyor. İdeoloji ile örgütlenme arasındaki bu ilişkinin, bir başka düzeydeki yansıması ise, hiç kuşkusuz, **iradecilik** ile **kendiliğindencilik** arasındaki ilişkidir. Lenin'in, iradecilik ile kendiliğindencilik arasında kurduğu dengeyi, örgütle ideoloji arasındaki dengede bulmak mümkündür. Lenin'in yirmi küsur yıllık uğraşının bilançosunun **Leninizm** olarak ortaya çıkışındaki neden de burada yatmaktadır.

Marks ve Engels, burjuva devrimleri döneminde yaşadılar. Marks ve Engels'de, sanayi proletaryasının en bilinçli çekirdeğinden, yarı bilinçli ve bilinçsiz emekçilere doğru genişleyerek uzanan bir «ayırım» bulmak mümkün değil. Oysa Lenin'de bu var. Lenin, bundan hareketle

iki yol önerebilirdi. Bir! Bu ayrışmadan hareketle, örgütünü ve ideolojisini **ortalama** işçinin bilinç ve beklentisine göre biçimlendirmek. Tabi, «eşitsiz gelişim» ve «zayıf halka» çözümlemelerine rağmen ve onları yadsıyarak. O zaman Lenin, ideolojiyi ve örgütü **önce** keskin bir bıçakla birbirinden tamamen ayırır; **sonra** da ideolojisinin ileri ve «sivri» yanlarını aynı bıçakla törpüleyerek bu kez ikisini **özdeş** konuma getirirdi. «Eşitsiz gelişim» ve «zayıf halka» çözümlemelerini rafa kaldırmak bir yana, böyle bir işlem, Rus işçi sınıfı hareketinin kendisini, kendiliğindenciliğe teslim etmesi anlamına gelirdi.

Lenin ve Rus Bolşeviklerinin önündeki ikinci yol ise, görüntüdeki çelişkilere karşın, işçi sınıfının bütünü ve örgütleri ile ideoloji arasındaki ilişkilerde belirli bir uyumun sağlanması idi. Lenin ve Bolşevikler, doğru olan «eşitsiz gelişim» yasasından ödün vermeden, bunu yaptılar. Doğru olanı yaptılar. Böylece, işçi sınıfının ve köylülüğün **kendiliğinden** örgütlenme biçimi olan sovyetler dışında, proletaryanın en bilinçli çekirdeğinden oluşan Bolşevik Parti ortaya çıktı. Örgütle ideoloji arasındaki dolaylı ama kopmaz ilişki böyle belirdi. Leninist ideoloji, tam yansımasını Leninist Parti'de buluyor, sonra da «tercüme edilerek» emekçi yığınların bulunduğu sovyetlere ve diğer örgütlere ulaşıyordu.

İdeoloji ile **yığınlar** arasında hiç kopma olmadı mı? Bunlar her zaman üstüste çakıştı mı? Hiç kuşkusuz değil. Ama Lenin, bu tür kopmaların geçici olduğunu, mutlaka ortaya çıkacak olan çakışmalarda ise devrimin başarıya ulaşabileceğini görüyordu. Onun için, ne ideoloji adına yığınların tümünden kopup **iradeciliğe** (ya da Blanquiciliğe) ne de yığınların verili bir andaki konumu adına ideolojiden kopup **kendiliğindenciliğe** sürüklendi.

Lenin'in gördüğü sorunu, çözümleri farklı ve yanlış olmakla birlikte, hiç kuşkusuz başkaları da gördü. Örneğin bugünkü Troçkistler, ideoloji ve örgüt ile yığınlar arasındaki muhtemel kopuklukların giderilmesi için, örgütsel ilkelerin sulandırılmasını, **demokratizmi** öneriyorlar. Yani, önce örgütle ideolojiyi bütünü ile birbirinden ayırıyorlar. Sonra, özgün ideolojilerini kendilerine saklayıp «yığınlar için» özel bir demokratizm sunuyorlar. Bir bakıma, pilavı sulandırıp, çocuklar için lapa haline getiriyorlar. Bunu da şöyle açıklıyorlar :

> *«Proletaryanın kapitalizme karşı sosyalist mücadelesinin örgütsel biçimleri bakımından demokratik bir karakter taşıma zorunluluğu iki nedene dayandırılabilir. Bunlardan birincisi, farklı görüş ve farklı kısmi çıkar-*

lara bölünmüşlüğü nesnel bir olgu olan işçi sınıfının en geniş kitlesinin bu mücadelelerde seferber edilmesinin başlıca örgütsel biçimleri, kesin bir işçi demokrasisi işleyişine sahip olmak durumundadır. Bu, aynı zamanda proletaryanın geniş yığınlarının pratik içinde siyasal eğitiminin zorunlu bir koşuludur da.» (4)

Troçkistlerin meramı çok açık. Örneğin işçi sınıfının en geniş yığınlarının örgütlendiği Sovyetler için itirazsız geçerli olan işçi demokrasisini, kapitalizme karşı mücadele eden her örgütsel biçim için geçerli görüyorlar. «Her» örgütsel biçim için geçerli olduğuna göre, hiç kuşkusuz, politik örgüt için de geçerli. Peki, politik örgüt için de geçerli sayılan bu demokratizmin gerekçesi ne? Onu da açıklıyor Troçkistler: «İşçi sınıfının farklı görüşlü kesimlerini bir araya toplamak.»

Bunları, günümüzdeki Troçkistler yazıyorlar. Troçkizmin ilginç bir kaderi var. Günümüzdeki Troçkistler, peygamberlerine en vefasız insanlardan oluşuyor. Günümüzde, Troçki'ye dört dörtlük bağlı bir Troçkist bulmak o kadar güç ki... Örneğin Troçkistlerin günümüzde demokratlığı bu kadar ön plana çıkarmaları, hiç kuşkusuz, Troçki'nin kendisinin bazı görüşlerinden kaynaklanıyor. Peki, Troçki her zaman böyle «demokrat», böyle «hoşgörülü» mü idi?

Kesinlikle değildi. Troçki'nin yapay zorlamaları, kendisi için her zaman zıtların birliğini beraberinde getirdi. «Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu» diyeceksiniz ama, aynı Troçki, bir zamanlar «vidaların sıkıştırılmasını», «seçimlerin yerine atama ilkesinin getirilmesini», «emekçilere ordudaki gibi kumanda edilmesini» ve daha sonra «altı ay içinde yeni üye getiremeyenlerin ihracını» önerecek kadar «demokratlık»tan uzaklaşmıştı. ([5])

Troçki'nin yaptığı ilginç değil mi? Önce ideolojiden ve örgütsel ilkelerden ödün verip demokratizme sürükleniyor. Örgütle ideolojiyi ayırıyor. Sonra da, «vidaların sıkıştırılması» adına, ideolojideki ve politikadaki gereksinimleri **aynen** örgüt içinde uygulamaya kalkıyor. Örgütle ideolojiyi **özdeş** kılıyor bu kez. İki uç arasında doğruda durmanın fazileti (Leninist örgütlenme ve Lenin'in örgütle ideoloji arasında bulduğu sentez) Troçki'nin birbirine zıt düşünce ve eylemlerinden sonra ortaya daha açık bir biçimde çıkıyor.

Fizik olarak, Troçki ile Aybar arasında hiç bir benzerlik olmadığı açık. Ancak, Troçki'yi, bir «vida sıkıştıran» bir de «gevşeten» Troçki olarak ikiye ayırırsak, Aybar'ın, özünde Troçki'nin yarısı olduğu ortaya çıkar. Yani, Aybar, «vidaları gevşeten» Troçki'yi andırıyor. Aybar'ın tüm

teorisi kapitalizmin çelişkilerinin, işçileri, **«örgütleri»** içinde kendiliğinden bilinçlendireceği varsayımına dayanıyor. ([6]) Aybar da, aynı Troçkistler gibi, çok sayıda örgütten söz ediyor bilinçlenme konusunda.

Aybar diyalektiği biliyor mu? Kapitalizmin gelişmesi ile Lenin'in «can çekişme» ve «kokuşma» saptamaları arasında «çelişki» bulan, bu iki gerçeğin birbiri ile uyuşmazlığını iddia eden birinin diyalektik bildiğinden söz edilebilir mi? ([7]) Burada Aybar, şişip büyüyen bir balonun nasıl patladığına akıl erdiremeyen bir çocuğu andırıyor. Ancak Aybar'ın bilmedikleri hiç kuşkusuz bundan ibaret değil. Aybar, başka pek çok «sosyalist» gibi, aklını niceliğin niteliğe dönüşümüne takmış. Niteliğin niceliğe dönüşümünü ise hiç düşünmüyor. Düşünmediği için, ideolojisinden hiç ödün vermeyen, hatta ideolojisi ile yığınlardan «kopmuş» gözüken Bolşeviklerin, kısa bir sürede Sovyetler'de çoğunluğu nasıl sağladıklarına akıl erdiremiyor. Bolşevik niteliğin korunması, Sovyetler'deki niceliğin kazanılmasında başlıca etken oldu. Bir **ideoloji** olarak Bolşevizmle, bir **örgüt biçimi** olarak Sovyetler (yığınlar anlayınız) arasındaki geçici çakışmazlık, böyle sona erdi.

Paris Komünü, Sovyetler ve Leninist parti örgütlenmesi konuları üzerinde döne döne durmak gerekiyor.

Bunun için, klasikleşmiş bir deyişe başvurmakta yarar var. Kapitalizmin gelişme döneminde, teknoloji konusunda, iki görüş çarpıştı. Birinci görüşe göre, «icat icadın mucidi» idi. Yani, bir icat, bir başka icada yol açıyordu. Bunun karşısındaki görüş ise «ihtiyaç icadın mucididir» dedi. Yani, insanların ve toplumun yakıcı gereksinimleri, yeni icatları, yeni teknolojiyi körüklüyordu.

Marksist bilgi teorisine, bunun bir uzantısı olarak örgütlenme biçimlerine de böyle yaklaşmak gerekiyor. Paris Komünü, herhangi bir icadın değil, yığınsal bir gereksinimin ürünü idi. Sonraki Sovyet örgütlenmesi de Paris Komünü «icadının» değil, Rus işçi ve köylülerinin ihtiyaçlarının ürünü oldu. Bunları Aybar ve benzerleri de kabul eder. Kitleler, somut koşulların zorlaması ile somut bir örgütlenme biçimine ulaştı. Paris Komünü ve Sovyetler, emekçilerin, mevcut veriler karşısındaki **kendiliğinden** tepkilerinin ürünü oldu. Komün ve Sovyetler, **devrim ihtiyacının** değil, emekçilerin kendilerini savunma ihtiyaçlarının sonucuydu.

Bolşevik örgütlenme ise kabaca aynı şemayı izledi. Somut koşullar çözümlenerek soyutlandı. Sonra, Bolşevik örgütlenme ile yeniden somuta iade edildi. Yalnız, Leninist örgütlenme, kitlelerin değil bilimsel sosyalistlerin, savunma değil **devrim ihtiyacının** ürünü oldu. Dev-

rim ihtiyacı, bir yanda Leninist ideoloji, öteki yanda Leninist örgütlenme olarak iki meyva verdi. Kitlelerin öz savunma ve yönetim diretişi ile bilimsel sosyalistlerin devrim ihtiyacı arasındaki uyum, bir yanda Sovyetlerin diğer yanda ise Bolşevik Parti'nin varlığı sonucunda sağlandı. Tek başına pratiğin esareti altına girmek kendiliğindenciliği, buna karşılık tek başına soyutlamanın (kuramsal olanın) esareti altına girmek iradeciliği getirecekti. Leninizm, ikisinin arasındaki dengeyi buldu. Kitlelerin kendiliğinden örgütlenmesi ile devrim isteyen Bolşeviklerin örgütlenmesi arasında böyle bir denge sağlandı. 1917 Devrimi'nin başarısı ve korunması ile, bu nesnel uyum öznel olarak da doruğuna ulaştı.

O halde, günümüzde, Leninist örgütlenme modelini yadsıyanlara sorulacak bir kaç soru kalıyor. Bunları sorarak, tamamlayalım :

1. Somut koşulları soyutlayarak bilgiyi yeniden üretme gereğine inanıyor musunuz? Yoksa, basit bir «yansımacı» olarak, bilginin, insanların (bu arada işçi sınıfının) kafasında kendiliğinden yer edeceğine mi inanıyorsunuz?

2. Eğer bilginin, soyutlama ürünü olduğuna inanıyorsanız, Leninist bilgi, dönemin Dünya ve Rusya koşullarının soyutlanması değil midir?

3. Çarlık Rusya'sının, o dönemde emperyalizmin zayıf halkası olduğuna ve bunun temelinde yatan kapitalizmin eşitsiz gelişim yasasına inanıyor musunuz? Bunun yanısıra ayrıca, **devrime** inanıyor musunuz?

4. Eğer ikisine de «evet»se, tüm bu verilerden, Leninist örgütlenme ve Leninist strateji dışında bir başka «sonuç» çıkabileceğini düşünüyor musunuz ?

5. Leninist örgütlenme, başlıca eşitsiz gelişim yasasının ürünü olduğuna göre, Leninist örgütlenmeyi çürütebilmek için, eşitsiz gelişim yasasının **günümüzde** geçersiz olduğunu kanıtlayabilir misiniz?

Örgütle İdeoloji Özdeş Değildir

Aybar, Lenin'in örgütle ideolojiyi «içiçe bir sorun» olarak gördüğünü yazıyor. ([8]) Bu, gerçekten doğru. Yalnız, Aybar buradan hareketle, Lenin'de örgütle ideolojinin **özdeşleştirildiği** sonucuna varmaya çalışıyor. Kendi açısından Aybar'ın bunu yapması gerekiyor. Başka çaresi yok. Çünkü ortada iki çift var. Bir : Aybar'ın ideolojisi ve örgütlenme biçimi; iki : Leninist ideoloji ve örgütlenme biçimi. Böylece Aybar, Leninist ideolojiyi reddederek Leninist örgütlenmeyi; Leninist örgütlenmeyi reddederek de Leni-

nist ideolojiyi saf dışı bırakacağını hesaplıyor. Böylece de meydan kendi çiftine kalacak : Kendiliğinden bilinçlenme ideolojisi ile tek başına Paris Komünü ve Sovyetler tipi örgütlenme.

Örgütlenme ile ideoloji arasındaki sıkı bağların, hiç kuşkusuz Aybar da farkında. Aybar yalnızca bir örnek. Tüm anti - Leninistler bunun farkında. O nedenle, beraberinde «otomatikman» Leninizmin reddini getireceği için, tüm anti - Leninistler, proletaryanın sınıf örgütlenmesi olarak, **yalnızca** Paris Komünü ya da Sovyetler üzerinde duruyorlar. Bu deneyimleri abartıyorlar. Giderek, işçi sınıfının devrimden sonraki egemenlik araçlarını ve iktidarın devrim sonrası örgütleniş biçimini, politik ve ideolojik mücadele aracının (partinin) yerine geçirmeye çalışıyorlar.

Bunların üzerinde yeterince durduk. Ancak, aralarındaki sıkı ilişkiye karşın, Lenin'in hiç bir zaman, ideoloji ile örgütü özdeş görmediğini belirtmek gerekir. İdeoloji ile örgütün özdeş görülmesi, ya ideolojiden ödün verilip örgüt kapsamının ve ilkelerinin sulandırılmasını, ya da yığınlardan kopma pahasına, örgütün dar bir tarikat haline getirilmesini doğurur. Önce de değindik : Leninizm, ideoloji ile örgütü özdeş görse idi, ya ideoloji adına Sovyet örgütlenmesini reddedip partisine kapanır, ya da mevcut kendiliğinden örgütlenmeler karşısında ideolojisini bırakır, partisini kapatır, Sovyetler'e sığınırdı.

Örgütle ideolojinin özdeş görülmesi, örgüte iki uç biçimde yansır : Sulandırılmış, disiplinsiz, türdeş olmayan bir örgüt yapısı; ya da olağanüstü dar, seçkinci (elitist) bir tekke. Oysa işçi sınıfı partileri ne «kardeş biz de devrimciyiz» diyen herkese açık bir stadyum, ne de on parmağında on marifet olan harika çocukların girebildiği bir klüptür. Örgütle ideolojinin özdeşleştirilmesi, her ikisini de statik, değişmez kalıplar olarak alan, aralarındaki ilişkiyi inkar eden bir anlayışın ürünüdür. Aybar'ın yaptığı ise çok açık : Kendisinin birinciden yana olduğunu gizleyebilmek için, Lenin'i ikinciden yana gibi göstermek.

Örgüt ve insanlar olmadan ideolojinin, ideoloji olmadan da örgütün ve insanların gelişmesi mümkün değil. Birbirlerini etkileyip geliştiren iki ögenin «özdeş olabilmesi» ise hiç mümkün değil. İki ögenin, birbirini etkileyip geliştirebilmesi, kendilerine özgü ve birbirinden farklı hayat damarlarının bulunması sayesinde gerçekleşir.

Örgütle ideolojiyi özdeş görme anlayışı hiç kuşkusuz yalnızca Aybar'a ve benzerlerine özgü bir yanılgı değil. Tersine, günümüzde, üstelik Türkiye'de, çok ama çok «ortodoks» görünen partilerin yöneticileri de aynı özdeşlik varsayımından hareket ediyorlar. Bunlar için örgüt

ve ideoloji yan yana konup kalınlıkları ölçülecek demir parçalarından farklı değil. Bakıyorlar, belirli bir anda hangisi kalınsa, onu tornaya veriyorlar. Örgüt ve çevresindeki halkalar mevcut ideolojiyi kaldıracak durumda değilse, ideolojiyi tornaya veriyorlar. Böylece, ideolojik ödünler başlıyor. Ama diyalektik yasaları da işliyor. Bu kez, törpülenen ideolojiye kıyasla, bazı örgüt üyeleri kalın kaçıyor. Onları da tornaya vermek gerek. Bu kez de ihraçlar ve tasfiyeler başlıyor.

Felsefi anlamdaki eklektizmin, örgütsel ve ideolojik alandaki olumsuzlukları da burada ortaya çıkıyor. Örgütle ideoloji arasında statik özdeşliği sağlama çabası sonucunda tornacılık başlıyor. Tornacılık ise, **eklektizmi** getiriyor. Eklektizm, sırf bir arada görünsün diye, bileşenlerin özelliklerini yoketmeye, törpülemeye dayanıyor. Sırf türdeşliği sağlama adına, insanlara beceri ve yetenekleri unutturuluyor. Çok kitap okuyan, okumaktan vazgeçiyor. İyi bağış toplayan, iyi aidat alan, yalnızca iyi küfür eden antipatik bir üye olarak yozlaştırılıyor. Sonuçta, «imambayıldı olarak gelen patlıcan», mantı olarak gelen hamur biçiminde «sosyalizm» mücadelesini sürdürüyor!

Sonuç olarak ne söylenebilir? Kanımızca şu kadarı yeterli : Ömer Kükner'in Sosyalist İktidar'ın geçtiğimiz sayısında yer alan yazısında, teknoloji konusuna değiniliyor. Yazıda, «ya eskir demode olursa» endişesi ile, insanlığın önünden akıp giden teknolojiye trene bakar gibi bakan, bir yerden işin içine girmekten kaçınan aydınlar eleştiriliyor. Türkiye'nin sosyalist aydını da, bunları andırıyor. Sürekli izliyorlar. Türkiye'deki «siyasi çizgi»leri gözlüyorlar. Birini çok beğeniyorlar. Katılıp omuz verecekler. Peki ama «ya eskirse..» işte burada duralıyorlar. Mücadele, örgütlenme, tartışma önlerinden akıp gidiyor. Onlar tereddüt içindeler : Ya bu da fos çıkarsa.. Ya «daha iyisi» gelirse...

«Daha gelişkini» için mevcut teknolojiden uzak kalmak, sonunda bir bütün olarak teknolojiden uzak kalmayı getiriyor. «Daha iyi» için mevcut örgütlenme ve mücadelelerden uzak durmak ise bir bütün olarak sosyalizmden uzak kalmaktan başka anlam taşımıyor.

Böyleleri için güzel bir söz var. Napoleon'un Lenin'e anımsattığı, Lenin'in de bizlere kadar ulaştırdığı bir söz : «On s'engage et puis... on voit.» Şu anlama geliyor :

«Bir kez ciddi bir savaşa girin, ne olduğunu ondan sonra görün» [9]

---

(1) Sözünü ettiğimiz türden bir yanılgıya düşmemekle birlikte, İtalyan Komünist Partisi de, Togliatti'nin ağzından, faşizmin yükselmesi karşısında eski burjuva partilerinden çok şey bekleme hatasını özeleştiri olarak dile getirmektedir. Sosyalist mücadele alanını örgütsel olarak terket-

meseler bile, faşizme karşı burjuva partilerine aşırı bel bağlama, hemen hemen tüm Batı Avrupa partileri ile ABD Komünist Partisi'nin ortak özelliğidir. (Bunun için, bak. **Faşizm Üzerine Dersler,** Bilim ve Sosyalizm Yayınları, s. 202) Bunun dışında, çağdaş araştırıcıların bir bölümü, Avrupa'da faşizmin yükselişi ve büyük savaş sonrası gelişmelerden hareketle ulaşılan kimi sonuçlar karşısında uyarıda bulunmaktadırlar. Örneğin Dimitrov'un sözlerinden hareketle, faşizme karşı mücadelenin, zaman zaman sosyalist iktidar mücadelesi ile çakışabileceği belirtilmektedir. (Bak : **Komünist Enternasyonal'de Faşizmin Tahlili,** Sol Yayınları, s. 93 - 94) Nihayet, son bir uyarı da Doğu Avrupa'daki «cephe» deneyimlerinin abartılarak, proletarya diktatörlüğüne geçişin tek biçimi olarak «birleşik cephe»nin görülmesi tehlikesine karşı yapılmaktadır. Aynı kaynak, s. 174)

(2) Howard Selsam, **Din, Bilim ve Felsefe.** Çev. : A. And (İstanbul : Bilim Yayınları, 1976), s. 104.

(3) Marx, Engels, Lenin, **Marksist Felsefe Yazıları.** Çev. : Mesut Odman (İstanbul : Bilim Yayınları, 1976), s. 93.

(4) **IV. Enternasyonal'den Bir Belge.** (İstanbul : Eleştiri Yayınları, 1979), s. 42.

(5) M. Basmanov, **Çağdaş Troçkizm ve Karşı - Devrimci Özü.** Çev. : M. Coşkun (İstanbul : Bilim Yayınları, 1975) s. 68, 213.

(6) M. Ali Aybar, **Marksizmde Örgüt Sorunu.** (Ankara, 1979), s. 113

(7) Aynı kaynak, s. 35.

(8) Aynı kaynak, s. 20.

(9) Lenin, **Collected Works** (Toplu Eserler), c. 33, s. 480.

SOSYALİST HAREKETİMİZ VE SENDİKALAR

Ergün ERDEM

Bilindiği gibi sendikalar, işçi sınıfının burjuvaziye karşı yürüttüğü üçlü mücadelesinin, ekonomik, politik, ideolojik mücadelenin önemli bir örgütüdür, aracıdır. Sendikalar, her türlü sömürünün ortadan kaldırılması mücadelesinde, sosyalist devrim'de - iktidarda ve sosyalist toplumun inşasında önemli görevleri, rolleri vardır. İşte sendikaların sosyalizm mücadelesinde böylesine önemli bir yer tutmaları nedeniyledir ki, bizzat sosyalistlerce, dünya genelinde ve Türkiye özelinde çok yönlü olarak incelenmeleri zorunlu bir görev olmaktadır.

Bu yazı, Sendikalar sorununa çok yönlü bir açıklık getirme amacında ve iddiasında değildir. Tersine, Türkiye sendikal hareketinin 1960 öncesini özetlemek, 1960'dan günümüze kadar olan dar bir zaman diliminde ise sendikal sorunun sadece siyasal gelişmeler ve siyasi partilerle ilişkili yönünü, dönemin önemli olaylarının nedenlerini, iç mantığını anlama yönünde bazı düşünceleri tartışmaya açmak amacındadır.

Böyle tartışmalar başladığında, incelemeler yapıldığında, soyut olarak, işçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinin bir aracı olan sendikaların Sarı Sendika, Reformist Sendika, Faşist Sendika vb. olarak nasıl bölündüğü, işçilerin, bizzat üyesi oldukları sendika yönetimince nasıl işten attırılabildiği, işçi sınıfının belli dönemlerde patlama noktasına gelen mücadele potansiyelinin nasıl yanlış yerlere kanalize edilebildiği, «Devrimci Sendikaların» çok ciddi hatalarının üzerine «Sosyalist Parti»lerce niçin gidilmediği, gidilemediği; aksine, yanlışlara nasıl çanak tutulduğu vs. gibi sorunlar ortaya çıkacaktır.

Bunlara cevap aranıp verildiğinde, belli açıklıklara varıldığında sadece, Sosyalist Hareket'in sendikalar sorununa bakışı değişmekle kalmayacak; sendikal soruna yanlış bakışın nedenlerinden olan ilkesizlik, tayfacılık, kafa - kol ilişkileri, köksüz, günlük kazanımlar peşinde olma anlayışının ve bunun sonucunda da sendikacıların önce sendika-

cı sonra sosyalist, yani sadece sendikacı olmalarına müsade edilmesinin sadece sendikal alana ait eksiklikler olmayıp, sosyalist hareketin diğer konulardaki eksikliklerine de bağlı olduğu, bunlardan kaynaklandığı görülecektir. Bütün bunlar ise sosyalist hareketin daha sağlam, daha hızlı olarak ilerlemesini beraberinde getirecektir.

Ayrıca bugün, özel olarak sendika hareketine yönelik ciddi araştırma ve tartışmaları başlatmanın özel bir önemi, aciliyeti vardır. İşçi sınıfının, ekonomik bunalımın da zorlamasıyla, yakın gelecekte önemli bir hareketlilik içine girmesi beklenilmelidir. İşçi sınıfının, birçok yanlış eylem ve çalışma biçimi sonucu kişi olarak sendikacılara ve hatta kurum olarak sendikalara karşı inancı sarsılmış, güveni azalmıştır. Ve nihayet bugün bir DİSK, 3 - 5 yıl öncesinin abartılan yerinin tersi bir yerdedir; etkisizleştirilmiş, silikleştirilmiş bir örgüttür.

Bu durumda başlaması muhtemel hareketler (kısa zamanda önemli atılımlar yapılıp, kazanımlar elde edilmezse) kendiliğinden patlamalar şeklinde olacaktır. Ve böyle bir hareketlilik içinde insiyatif, yerel olarak bugünden de örnekleri görüldüğü gibi örgütsüz bireylere, devrimci demokratlara ve goşistlere ait olacaktır. Bu ise işçi sınıfındaki belli birikimlerin yine yanlış yerlere kanalize olmasını, öncü işçilerin tasfiyesini, yeniden aşılması gereken yeni sorunları ve yeni zaman kayıplarını da beraberinde getirecektir.

1946 Öncesi Sendikal Harekete Bir Bakış

Osmanlı dönemine kadar uzanan işçi hareketleri, nicel ve nitel güçsüzlükten dolayı etkili bir hareket ve örgüt yaratamamıştır. Osmanlı döneminde, özellikle Balkanlarda başlayan sınıf esasına dayalı işçi hareketleri, İstanbul'u ve Anadolu'yu da etkilemiş ama, kalıcı sonuçlar verememiştir. Dönemin işçi hareketlerinin temel özelliği çok zor çalışma koşulları ve düşük ücretler nedeniyle kendiliğinden patlamalar ve birbirinden kopuk hareketler oluşudur. Ayrıca Osmanlı yönetiminin işçi hareketlerine yönelik baskıcı kanunları, politikası ve çeşitli engellemeleri, hareketin doğru bir çizgiye oturmasını ve kalıcı olmasını engelleyen faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Dönemin büyük işyerlerinin, emperyalistlerin elinde olması ve işçi hareketlerinin siyasi yönlendiriciliğin de eksikliğinden emperyalist işletmelere karşı hareket olarak gelişmesi, hareketin sosyalist hareket olarak boyatmasını engelliyor. Kurtuluş savaşı esnasındaki işçi hareketleri de aynı nitelikte hareketler olarak görülüyor.

Kemalist hareketin başarıya ulaşmasından sonra, Cumhuriyetin ilk yıllarında Kemalist hükümet işçi hareketlerine, örgütlenmelerine, bir

yandan baskıcı politika uygularken bir yandan da, işçi hareketlerini denetimi altına alacak girişimlerde bulunuyor. Bizzat hükümet «Sendikalar Birliği»ni kurduruyor. Fakat kısa bir süre sonra sınıf bilincini saptırmak için kurulan bu örgüt bile, yine hükümet tarafından kapattırılıyor.

1924 yılında sosyalistlerin öncülüğüyle kurulan «İstanbul Sendikalar Birliği» yöneticileri, 1 Mayıs broşürleri dağıttıkları bahanesiyle tutuklanıp, hapse mahkum ediliyorlar. Daha sonra dernek, polis tarafından başka adla yeniden örgütleniyor. Fakat tabandan gelen baskılar sonucu Kemalist yöneticiler, örgütün başından atılıyorlar. Bunun üzerine dernek 1927 yılında, «kanun dışı» bir örgüt olduğu gerekçesiyle kapatılıyor ve yöneticileri ile önde gelen üyeleri tutuklanıyor. 1925 yılında Takrir-i Sükûn kanunu ile Kemalist Hükümet, bütün grevleri yasaklıyor, 1933 yılında grev yapanlara verilecek ceza ağırlaştırılıyor ve nihayet 1938 yılında sınıf esasına göre dernek kurmak yasaklanarak işçi sınıfının ekonomik mücadelesi bile engellenmiş oluyordu. Örgütlenme yasağı, 1940 yılında çıkarılan «Milli Korunma Kanunu»yla pekiştiriliyor. Bu kanuna göre, işçilerin bireysel olarak çalışmama hakları da kalmıyor; istemeseler bile işçiler, kanun zoruyla çalıştırılıyorlardı.

1946 Sonrası Sendikacılığı Haziran 1946'da Cemiyetler Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle, sınıf esasına dayalı örgüt kurma yasağı kaldırılıyor ve böylece işçi sınıfına sendika ve parti kurma hakkı tanınmış oluyordu. Bunun sonucunda birçok sendika ve sosyalist nitelikli parti kuruluyor; bunlardan Türkiye Sosyalist Parti'si ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, kendilerine taban yaratmak için, kendi doğrultularında sendikalar kurma çalışmalarına girişiyorlardı. Aralık 1946'da sıkıyönetim «...komünistler tarafından, memleket içinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerindeki tahakkümünü tesis ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmaya çalışan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi ve bunlardan direktif alan sendikaların.. kapatılmasına» karar veriyordu. ([1])

Şubat 1947'de çıkartılan sendikalar kanununda grev ve toplu sözleşme hakkı tanınmıyor, sendikaların siyasetle uğraşması da yasaklanıyordu. CHP bu tarihte kurduğu «İşçi Bürosu»yla işçi sınıfından kopuk sendika liderleri yetiştirmeyi ve çeşitli araç ve yöntemlerle kendisine bağlı bir sendikacılık hareketi oluşturmayı amaçlıyordu. Bu dönemde işçilerin grev hakkı istemesi bazı sendikacılar tarafından kınanıyor ve hükümete çekilen bağlılık telgraflarında, aslında Türk işçisinin böyle bir şey istemediği söyleniyordu. Mevcut hükümetin işçi isteklerine kayıtsız kalması ve tabandan gelen baskılar sonucu sendikalar, güçlenen ve iktidara yaklaşan Demokrat Parti'yi desteklemeye başladılar. DP

1949 yılında hazırladığı proğram hedeflerinde sendikalara grev hakkını vereceğini vaadediyordu. Fakat DP, iktidara geçtiğinde programındaki grev hakkı tasarısını, program meclise sunulmadan çıkarıyordu. DP icraatlarına, bununla da yetinmeyerek, çeşitli gerekçelerle kendi dümensuyunda gitmeyen sendikaları kapatarak, onlara çeşitli baskılar uygulayarak, kendi dümensuyundaki sendikacıları ise ödüllendirerek devam ediyordu.

Bu dönemde birçok sendikacı, gerek CHP, gerekse DP listesinden milletvekili seçiliyordu. Sendikacıların kafalarında, işçi sınıfının belli ölçüde de olsa bağımsız sendikaları olması düşüncesi bile tamamen silinmişti. Sendikacıların başlıca işlevi, mevcut iktidara bağlılık telgrafları çekmek olarak somutlanıyordu. İşçi sorunlarına, burjuva partilerinin listesinden seçilen milletvekilleri vasıtasıyla, burjuva partilerince çözüm getirilmesi düşüncesi hakimdi. Düşünceler en fazla, belli bir burjuva partisinden (iktidar partisinden) çok sayıda işçi - sendikacı milletvekili çıkarsa, işçi sorunlarına çözüm bulunacağı noktasına kadar gidiyordu.

Bu dönemde sendikaların politikası, «Partilerüstü Sendikacılık», yani burjuva partilerinin kuyrukçuluğu, şakşakçılığı politikası adını alıyordu. Sendikacılar, sendikaları sadece iktidarın kuyruğuna takmakla yetinmiyor, aynı zamanda ABD'nin bizim gibi ülkelerde sendikal hareketi götürmek istediği yere, «ücret bilincine dayalı sendikacılık anlayışına» götürüyor ve bunun için ABD ve onun yörüngesindeki kuruluşlardan gerekli anlayışı ve maddi yardımı da görüyordu. Hatta öyle ki, Türk - İş'in 1960 - 1970 döneminde aldığı yardımların tutarı, aidat gelirleriyle hemen tamamen eşit oluyordu. ([2]) Bu dönemdeki sendika liderlerinin temel özelliği (ki birçoğu günümüzde de icra-i sanat eylemektedir ve 'büyük işçi liderleri' olarak anılmaktadır) tabandan gelmemeleri, CHP ve DP'nin tayin edilmiş adamları olmaları ve bunlara uygun eylemleri ve kafa yapılarıdır. Burjuva partilerinin muhalefetteyken vaadettiklerini, iktidara geçince unutmaları, hatta tersini yapmaları 1946 - 60 döneminde belirginleşmeye başlayan bir politika oluyordu.

Sendika yöneticileri, tabandan ne kadar kopuk olurlarsa olsunlar, tabanın belli istemlerine, özellikle ekonomik düzeydeki istemlerine kulak vermek, onları gerçekleştirme mücadelesine de girmek zorundaydılar. Yoksa orada, uzun müddet kalamazlardı. DP döneminde Türkiye kapitalizminin belli ölçüde gelişmesi, bir yandan sınıf çelişkilerini arttırırken, bir yandan da işçi sınıfının sayıca çoğalmasını getiriyor ve bu da düzenle bütünleşmiş sendika yöneticilerini ileriye doğru itici bir

etken oluyordu. İşçilerin burjuva partilerinden milletvekili olmasıyla işçi sorunlarına çözüm bulunacağı düşüncesinin çıkmazı, CHP döneminde de, DP döneminde de görüldü. Hem yeterli ve kişisel beklentileri de doyuracak sayıda sendikacı milletvekili olamadı hem de önemli hiçbir işçi sorunununa (grev, toplusözleşme hakkı v.b.) çözüm getirilmedi. DP'nin son yıllarında izlediği genel baskıcı politika, işçi istemlerine karşı tavrının iyice belirginleşmesi ve nihayet daha önce niteliği bilinen CHP yönetiminden fazla bir şey beklenilememesi, «İşçilerin Partisi» düşüncesini de geliştirmeye başladı. Böylece 1960 yıllarına gelindi.

1960 Sonrası Sendikacılığı

27 Mayıs Anayasasının getirdiği, daha geniş demokratik haklar ortamında «İşçilerin Partisi» düşüncesi, düşünce olmaktan çıkarılıp uygulama aşamasına geçirildi. İşçi Partisi düşüncesini hayata geçirme girişimlerine, başlangıçta, önde gelen birçok sendika lideri katıldı. Fakat daha sonra bunlardan bazıları bu işten vazgeçti. Bazıları ise bu düşünceye daha sıkı sarıldılar ve **sadece sendikacılarla, aralarına hiçbir aydını almadan** 13 Şubat 1961'de Türkiye İşçi Partisi'ni kurdular.

TİP'i kuran sendikacılar böylece, Türk - İş'teki diğer sendikacılarla aralarındaki ilk önemli ayrılığı da başlatmış oldular. TİP ilk kuruluşunda gerçek bir sınıf partisi hüviyetiyle kurulmadı. Tersine bundan kaçınıldı. Bu niteliğiyle TİP, dar anlamda bir işçi partisi, sendikal düşüncenin partileştiği ilerici, demokrat bir görünüm ve öz taşıyordu. TİP'in kurulmasında belirleyici etmenler olarak, burjuva partilerinin o güne kadar vaatlerini tutmamaları; sendikacıların, kurulacak bir İşçi Partisi'nin artan işçi sayısı ve o dönemde yaygınlaşmaya başlayan fikir hareketleri sebebiyle kolay ve hızlı bir başarı sağlayacağı inancı, böyle bir parti ile işçilerin sosyal ve ekonomik haklarının daha kolaylıkla alınabileceği ve nihayet Parti yönetimindeki sendikacıların da yükselme ve kişisel tatmin duygularının doyurulabileceği düşünceleri görülmekteydi.

TİP'in örgütlenme çalışmalarının çeşitli boyutları (örgüt kurma prosedürü, yasal zorunluklar gibi) içermesi ve bunun yalnızca sendikacılar tarafından yapılamaması, onları zorunlu olarak aydınlarla ilişkiye götürdü. Aydınlarla ilişki kurma isteği, Parti'ye aydınlardan bir Genel Başkan aranmasıyla başladı. Genel Başkan olarak önerilen isimlerin gösterdiği, sadece bu işin aydınsız gitmeyeceği değildi. Önerilen bu isimler, aynı zamanda, TİP kurucusu sendikacıların, TİP'i yalnızca sendikanın partisi, sosyalizmle ilgisi olmayan bir parti olarak gördüklerinin

de bir kanıtıydı. (*)

27 Mayıs Anayasasıyla işçilere tanınan grev ve toplu sözleşme hakkı, 1963 yılında, Bülent Ecevit Çalışma Bakanı iken bir yasayla düzenlendi. Daha sonra bu konu, seçim nutuklarında ve işçiler arasında propaganda malzemesi olarak Ecevit ve CHP'lilerce çok kullanıldı. Oysa bilindiği gibi, Anayasada herhangi bir kısıtlama yapılmaksızın, kanunla düzenleneceğine işaret edilen bu hak, 1963 yılında düzenlenen yasayla çok sınırlandı, birçok şarta bağlandı. Bazı durumlarda ise hiç kullanılamayacak hale getirildi. Fakat her türlü kısıtlamaya rağmen, işçiler bu hakla önemli kazanımlar sağladılar. Bu hak sonucunda işçiler, birçok ekonomik ve sosyal istemlerini burjuva iktidarlarından dilenerek değil, kendi güçlerine dayanarak almayı, kendilerine güvenmeyi öğrenmeye başladılar.

1965 yılındaki genel seçimler sonucunda TİP'in 15 milletvekili çıkarması, TİP kurucusu birçok sendikacının da milletvekili olması, bir yandan gelecek için kariyerist ümitleri arttırırken, bir yandan da daha güvenli olarak Türk - İş içinde muhalefet etmenin dayanaklarını yaratıyordu. Gelişen birçok olay, Türk - İş'le ötedenberi var olan anlayış farkları (eğitim konusu, iktidar partilerinden daha bağımsız hareket etme isteği, özellikle ABD'den alınan yabancı yardımlar vb.) ve TİP'in getirdiği «döneme göre», ileri sloganlar, Türk - İş yönetimiyle ilişkileri kopma noktasına getiriyordu.

DİSK Kuruluyor Maden - İş Genel Yönetim Kurulu, DİSK'in kuruluşundan 1 yıl önce kapalı bir toplantıda, yeni bir konfederasyon kurulması ve bu yönde çalışmalar yapılması için karar alıyordu. ([3]) Bu çalışmalar devam ederken başlayan Paşabahçe grevi ve bu greve karşı Türk - İş yönetiminin takındığı işçi düşmanı tavır, kopmayı hızlandırdı. Türk - İş yönetimine rağmen grevin bazı sendikalar tarafından desteklenmesi ve bundan sonraki grevlerde, Türk - İş'ten ayrı olarak, Sendikalararası Dayanışma Komitesi'nin (SADA) kurulması, Türk - İş'ten kopuşa noktayı koyuyor ve 13 Şubat 1967 tarihinde DİSK kuruluyordu.

DİSK'in kuruluş gerekçeleri, kurucu sendikalar tarafından bir raporla kamuoyuna açıklandı. Bunların başlıcaları özetle şöyleydi;

(*) TİP genel başkanlığına önerilen isimler şunlardır: Prof. Z. F. Fındıkoğlu, Ali Rıza Arı (CHP işçi milletvekillerinden idi) Dr. Ekmel Zadil, Mehmet Ali Aybar, Orhan Arsal, Sabahattin Zaim, Sedat Erbil, Yaşar Kemal, Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, Esat Tekeli, Nadir Nadi, Esat Çağa. **100 soruda Türkiye İşçi Hareketleri, 3. baskı, Kemal Sülker, Sayfa 164.**

— Türk - İş, Anatüzük ilkeleri ve kongre kararlarını uygulama gücünü yitirmiştir.

— İşkolu yönetmeliği, uluslararası normlar bir kenara itilerek, sendikacıların politik görüşlerine göre hazırlanmış ve ana işkolları parçalanarak işçiler güçsüz bırakılmıştır.

— Türk - İş yöneticileri, kişisel çıkarlarını ön plana alan bir yaşantı içine girmiş, sendikalar arası dayanışmayı unutmuşlar, haklı grevlere karşı çıkmışlar, işçilerin topluca işten atılmalarına bile ses çıkarmaz olmuşlardır.

— Türk - İş, hangi parti iktidarda ise onun dümensuyuna girmiş ve hiçbir işçi sorununu çözmemiştir.

— Türk - İş, milli bir kuruluş olmaktan çıkarak, ABD yardımlarına dayanan, ABD'nin sendikacılık politikasına uygun davranan bir kuruluş olmuştur.

— Türk - İş, Maden - İş'in gelişmesini önlemek için, Maden - İş'e karşı sendikalar kurulmasına çalışmıştır.

Yayımlanan kuruluş bildirisi ise şöyle sona ermekteydi : «işte biz devrimciliği, bugünkü tutucu, gerici, ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin Anayasa uyarınca değiştirilmesi ve yukarıdan beri özetlediğimiz ilkelerin hayata uygulaması anlamına alıyoruz... Devrimcilik, hepimizin mülk sahibi olmasını ve uygarlık nimetlerinden eşitçe yararlanma olanağını sağlıyacağı için bizim sendikacılık çalışmalarımızın özünü kapsayacaktır.» [4]

Partili Sendikacı Parti İlişki

DİSK'in kurulduğu günlerde de sorulan bir soruyu, bugün, aradan geçen bunca yıldan sonra tekrar sormakta, bugün varılan açıklıkta, sıhhatli bir cevap vermek imkanı olduğundan fayda görüyoruz. Soru şu : DİSK'in kurulmasına, işçi sınıfının genel çıkarları göz önüne alınarak, yani politik düşünceler sonucu mu karar verilmişti, yoksa sendikacılar bazı sendikal çıkarlar için mi DİSK'i kurdular? Sorunun cevabı, TİP genel yönetiminde DİSK kurucusu ve üyesi birçok sendikacının da bulunması ve etkili olmaları dolayısıyla karmaşıklaşıyor.

Bizce, TİP genel yönetim kurulunda, sorun konuşulmuş ve DİSK'in kurulması için resmi olmayan bir karar alınmış bile olsa ve buna TİP'in gelişmek için, doğrudan kendi etkinliğinde yeni bir konfederasyon kurulmasını faydalı gördüğü düşüncesi eklense bile, asıl neden, TİP genel yönetimindeki sendikacıların sendikal endişeleri ve sendikal hare-

ketin içindeki sorunların bir neticesidir. Soruya daha büyük bir açıklığı, şöyle bir soru - cevapla getirebiliriz; TİP genel yönetimi, politik tahliller sonucu DİSK'in kurulmasının yanlış olduğu sonucuna varsaydı (TİP yönetiminin üye bileşimi, sendikacıların etkinliği ve sendikacılara karşın böyle bir karar alınmasının mümkün olmamasına rağmen soruyoruz) DİSK kurulmaz mıydı? Biz, böyle bir karar olsa bile, DİSK'in TİP'e rağmen kurulacağını iddia ediyoruz. Bu soru, Sendika - Parti, Partili sendikacı - Parti ilişkisinin, Türkiye sosyalist hareketinde nasıl kurulduğunu ve bugün de devam eden hastalığın temelini ortaya koyduğu için çok önemlidir. Gerekeni yapmak için de, açık yüreklilikle hastalığı doğru teşhis etmek ve üzerine kararlı bir şekilde gitmek şarttır. Çünkü herhangi bir kapitalist ülkede, ciddi olarak iktidara yürüyen sosyalist hareketin, onun partisinin, sendikaları etkilemesi ve yönlendirmesi şarttır. Türkiye sosyalist hareketinde olan ise, tam tersine, sendikacıların partiyi etkilemesi; onu, sendikal ve kişisel amaçları için, bir araç olarak kullanmasıdır. Bu iddialarımız, bu sorunlar üzerinde düşünmüş birçok okuyucumuz için ayrıca kanıt gerektirmeyecek kadar açıktır. Buna rağmen kanıt verilebilir :

Birinci kanıt, bizzat TİP'in kuruluşunun içinde yatmaktadır. TİP, sendikacılar tarafından, sendikal hareketi güçlendireceği, ona siyasal destek olacağı için kurulmuştur. Buna gelişen TİP hareketinin, 1965 seçimlerindeki başarısının verdiği güçle, bu siyasi gücün ayrı bir konfederasyonu yaşatacağı düşüncesinin karşılık olarak DİSK'in kuruluşunda etkili olduğunu ekliyebiliriz.

İkinci olarak, DİSK yöneticilerinin, parti yöneticisi olarak değil de, DİSK yöneticisi olarak (1971 öncesinde) TİP örgütlerine, DİSK yayınlarını dağıtmak için emir vermelerine değinilebilir. Bu kanıt, DİSK yöneticilerinin partililik anlayışlarını da çok güzel açıklamaktadır.

Üçüncü kanıt olarak, 1969 seçimlerinin milletvekili çıkarma ve oy olarak gelişme ümitlerini kıran sonuçlarından sonra başlayan partiye karşı tavır almaların, TİP'te kalınırsa, onun paralelinde gidilmeye devam edilirse, sendikal olarak da yok olunacağı düşüncesinden sonra, 12 Mart muhtırasının alelacele desteklenmesinin sözü edilebilir.

Bu noktada, sorulması gerekli bir soru daha ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelere karşı, sendikacı olmayan partililerin, bilimsel sosyalist partililerin ve yöneticilerin tavrı ne oldu? Bu önemli soruna ilişkin, pratik tedbirleri ve teorik açıklamaları ne oldu bu kesimin?

Bu konuya ilişkin olarak yapılan çok az sayıda teorik incelemenin, en önemlilerinden bir sayılabilecek bir çalışmayı ele alarak

bu soruyu cevaplamak mümkün. Ele alacağımız çalışma, TİP yönetimine ait. Bu nedenle önem kazanan çalışma, 1 Ekim 1976 tarihini ve «DİSK Eylemi ve Ötesi» adını taşıyor. ([5]) Çalışmanın tarihi ayrıca önemli; çünkü çalışma, TİP'in, DİSK içinde hemen hiçbir şansının kalmadığı iyice açığa çıktıktan sonra yapılıyor. Hem eyyamcılığı, hem de öngörüşsüzlüğü gösteriyor.

Çalışmada çok doğru tesbitler de var. Bunların başlıcaları şöylece sıralanabilir : Türkiye'de, Sosyal Demokrat Sendikacılığın yerleştirilmesi çabaları, DİSK'in, Sosyal Demokrat bir sendika olması için yapılan manevralar ve DİSK yönetiminin buna uygun eylemleri,

— DİSK liderlerinin hiçbir zaman sosyalist olmadığı,

— DİSK liderlerinin hiçbir zaman sosyalist olmadığı,
yük Burjuvazi Üçgenine) neşnel olarak «Sosyalizm Havarileri»nin katkısı.

Bu doğru tesbitlere ve belli açıklıklara rağmen yazı, sosyalist hareketin, sendikalar sorununa, sendikalarda doğru çalışma konusuna bir çözüm getirmekten uzak kalıyor. Uzak kalıyor; çünkü TİP'in, sosyalist partilerin, sendikalara ilişkin çalışmasının bir eleştirisini taşımıyor. Ve muhtemelen eleştiri, sorun yeterince anlaşılmadığı için yapılmıyor.

Böyle olduğu, aynı yazıdaki başka bir yanlışla ve yazının genelinden çıkan şu sonuçla da kanıtlanabilir : «DİSK sorunu bu duruma, yöneticileri dolayısıyla geldi» gibi, kişilere bağlı bir yorum konuyor ortaya. Bu temel yanlışı pekiştiren, onun değişik bir görünümü olan başka bir yanlış temel sorunun anlaşılmadığına ilişkin yargımızı doğruluyor. O da şu : DİSK hareketiyle, TİP hareketinin bir bütün olması ve DİSK yönetiminin bunu birbirinden ayırma girişimleri olduğu tesbiti. İtirazımız, DİSK hareketiyle, TİP hareketinin bir bütün olduğu noktasına yönelliktir ve yargımız bütün olmadığı şeklindedir.

Sorunu incelemeye birinci tesbitimizin, TİP'in DİSK sorununa ilişkin olarak özeleştirisini yapmadığı noktasından başlayabiliriz. Özeleştiri yapmak bizce, sorunu doğru tesbit ettiğini göstermekten öte bütün partililerin, hatta diğer partilerin kadrolarının hatayı öğrenmelerinin ve bunu düzeltip başarıya dönüştürebilmenin bir zorunlu şartı ve ilk adımı olduğu için önemlidir. Başka türlüsü, kabahati hep başkalarında aramak demektir ki, bunun da yanlış bir yöntem olduğu herkesçe bilinmektedir.

İkinci nokta, yani sorunun kişiselleştirilmesi ve TİP'le DİSK'in bir bütün olduğu tesbiti ise ısıl konudur ve sorunu böyle koymak bizi son

derece yanlış yerlere götürür. Kısaca şunu söylemek istiyoruz: DİSK yöneticileri, DİSK'i bugünkü noktaya sadece kendileri «şöyle veya böyle» oldukları için getirmediler. DİSK tabanında önemli bir sosyalist birikim olmadığı için DİSK bugünkü noktaya geldi, getirilebildi. Elbette DİSK yönetiminin DİSK'in bugünkü duruma gelmesinde hiç sorumluluğu yoktur demiyoruz; tersine çok sorumlulukları var. Ama, buna karşılık DİSK tabanında bugüne kadar şişirildiği ölçü bir yana çok daha az bir **sosyalist** birikim, **sosyalist** işçi olsa idi, DİSK yönetiminin ihanet politikasına rağmen bu konfederasyon **sosyalist** bir işçi sendikası olur ve öyle kalırdı.

TİP'le DİSK bu anlamda hiçbir zaman bir bütün olmadı. DİSK'li sendikacılar önce sendikacı sonra partili oldular, ta baştan beri sendikalarını kendilerine sakladılar, Parti'ye tabanlarından sosyalist işçi yetiştirmediler, şu veya bu şekilde yetişenleri de sendikal ve kişisel amaçları için kullandılar. Oysa, parti ile sendikanın bütün olması, ancak, partili işçilerin sendika tabanında ve dolayısıyla yönetimde söz ve karar sahibi olmalarıyla gerçekleşebilirdi. Sosyalistlerin ve sosyalist partinin sendikal konudaki büyük günahı, işte tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu günah, üstten yönetim, kafakol ilişkileri, özde değil görüntüde güçlü görünmek çabaları ve cuntacılık anlayışı olarak ortaya çıkıyor.

Böyle olduğu içindir ki, TİP yönetiminin bu yazısından bir yıl sonra, 14 Ekim 1977 tarihinde, DİSK'in Sosyal Demokratlaştırılması operasyonu konusunda «...Dar grupçu çıkarlar, küçük burjuva kariyerizminden kaynaklanan paraşüt harekâtı ve Sosyal Demokrat cıvıklık, her yolu mubah sayarak, tasfiyeciliği geliştirerek, DİSK'i bugünkü kargaşanın, işlemezliğin ta içine getirmiştir... Ancak DİSK tabanında herşeye rağmen gelişen sosyalist hareket bu «oyun içinde oyun»lara dur diyecektir...» ([6]) demecini veren Keramik - İş Sendikası Genel Başkanı ve TİP Merkez Yönetim Kurulu üyesi Mustafa Aktulgalı, bu sözlerin üzerinden henüz bir ay geçmeden TİP'ten ayrılıyor ve DİSK'in 22 Aralık 1977 tarihinde yapılan Olağanüstü Kongresinde, Sosyal Demokratların listesinden, DİSK yürütme kuruluna seçiliyor. Fazla söze ne gerek var?

DİSK'in Gelişimi DİSK kuruluşundan itibaren oldukça hızlı sayılabilecek bir gelişim gösterdi. O günlerin Türkiye'sinde adından çok bahsettiren bir kuruluş oldu. O güne kadar sendikal mücadelede pek görülmeyen biçimde, mücadeleci bir örgüt olarak tanındı, mücadeleciliğiyle «hak verilmez alınır» bilincinin yaygınlaştırılmasında katkıları oldu. Bunun görünür nedenlerini şöyle sıralamak mümkün: Birincisi,

DİSK'in, Türk - İş'in tersine, devlet sektöründe değil, özel sektörde dayanıklı tüketim malları, madeni eşya sanayii, vb gibi dallarda örgütlü olması. Bu işkollarındaki işçilerin, daha kalifiye, daha bilinçli olması bir avantaj. Özel sektör, bilindiği gibi, devlet sektörüne göre, hem daha az ücret veriyor, hem de daha disiplinli, verimli bir işçilik istiyor. Delvet sektöründe ise daha çok politik nedenlerle daha fazla ücret veriliyor. İkinci olarak, DİSK'in (nedeni ne olursa olsun) daha güçlü olan Türk - İş karşısında tutunabilmesi ve gelişebilmesi, Türk - İş'ten daha fazla sosyal ve ekonomik hak almasına sıkı sıkıya bağlı oluyor. İlk bakışta biraz önce söylediklerimizle çelişir görünse bile, DİSK'in örgütlü olduğu işyerlerinin yapısı, bunların Türkiye ekonomisi içindeki yeri, o dönemde bu tür sanayilerin gelişme aşamasında bulunması ve özel olarak Türkiye kapitalizminin, genel olarak dünya emperyalist - kapitalist sisteminin bunalıma girmemiş olması ve iç piyasada üretilen mallara talebin yaratılabilmesi için, gümrük duvarlarıyla korunan, iç piyasada fiat sorunu olmayan, ücret artışlarını rahatlıkla ve misliyle fiatlara yansıtabilen sanayiler olması, dönem için yüksek görülen ekonomik talepleri vermekte büyük sorun çıkarmıyordu. Emek - yoğun sanayilerde, işin tehlikesine ve zorluğuna rağmen (döküm, metal işleme sanayii, vb.) sürdürülen düşük ücret politikası ise, mücadeleciliği arttıran bir faktör olarak ortaya çıkıyordu.

DİSK'in, o güne kadar yapılan toplu sözleşmelerden fazla ekonomik kazanımlar elde etmesi, haliyle Türk - İş'i de etkiliyordu. Bu kez tersine olarak Türk - İş, kendi üyelerini tutabilmek için, toplu sözleşmelerinde, DİSK kadar veya o dolaylarda ekonomik ve sosyal hak talep etmek zorunda kalıyordu. Ayrıca, döneme göre DİSK'in attığı ileri sloganlar, salt ekonomik özlü olmayıp ve işçileri bilinçlendirmeye yönelik çabaları da, işçi sınıfının sınıf bilincine, güdüsüne hitap ediyor ve bu da DİSK'in taban bulmasını, gelişmesini kolaylaştıran etkenlerden biri oluyordu.

Geçerken, tarih olarak atlamaya rağmen, konuyla ilişkisi bakımından şunu hemen ilave etmekte yarar görüyoruz : Türkiye kapitalizminin ve emperyalist - kapitalist sistemin bu rahatlık dönemi uzun sürmüyor ve 1970 lerden itibaren durgunluğa, giderek de bunalıma giriyor. Artık burjuvazi, eskisi gibi rahatça yüksek ücret politikası uygulamakta zorluk çekiyor. Yani, DİSK'in Sosyal Demokratlaştırılması operasyonu, hem siyasi, hem de ekonomik bir öz taşıyor. Burjuvazi, ekonomik olarak da bunalıma girdiği ve DİSK'in talepleri, Türk - İş'i ve bir bütün olarak işçi sınıfını da etkilediği için, DİSK'in DİSK olarak varlığını sürmesi dayanılmaz oluyor. Bu açıklamadan sonra, tekrar başa dönebiliriz.

Ekonomik Mücadelenin Mantığı

Bilindiği gibi ekonomik mücadele, işçi sınıfının, burjuvaziye karşı yürüttüğü bir mücadele, sınıf mücadelesinin bir biçimi olmasına rağmen, özü itibariyle kapitalizme karşı değildir. Kapitalizm çerçevesinde kalınarak, işçilerin, ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirme mücadelesidir. Böyle olmasına rağmen ekonomik mücadele, işçi sınıfının nihai kurtuluş mücadelesine tâbi, onunla uyumlu olarak yürütülebilir, yürütülmelidir. Bu da büyük ölçüde, sosyalistlerin, sendikalarda doğru çalışma biçimi olarak «kitle ve sınıf sendikacılığı» ilkelerini uygulamasıyla, sendika tabanında etkin olmasıyla başarılabilir. Fakat bu yönlendirme, sosyalist partilerin ve sendika yöneticilerinin öznel niyetlerinden (devrimci çizgide de olsalar) bağımsız, en azından bu tür niyetlerin değil, nesnel durumun belirleyici olduğu bir süreçtir.

Sendikal mücadele de adı üstünde, bir sınıf mücadelesidir ve her sınıf mücadelesinde olduğu gibi, mücadele eden taraflar, ellerindeki bütün olanakları bu mücadelede kullanırlar, kullanabilirler. Ve mücadeleden galip çıkan da, eğer büyük hatalar yapmamışsa, tabii ki kuvvetli taraf olacaktır. İşçi sınıfıyla, burjuvazinin ekonomik mücadelesinde bu tesbit özellikle geçerlidir. Bunun nedenlerini Türkiye somutunda şöyle sıralamak mümkün : Sigortalı olarak çalışan işçilerin bile önemli bir kısmı henüz sendikalı değildir. Sendikalaşma daha çok, devlet işletmelerinde, holdinglere bağlı büyük işletmelerde, uluslararası tekellere bağlı, onların uzantıları olan büyük işyerlerinde, bankalar ve belediyeler işyerlerinde yoğunlaşmıştır. Kısacası, sendikal işçi sayısı azdır. Mevcut sendikalar, rakip konumdadır; birbirini desteklemek bir yana, birbirine düşman sendikalar olarak bölünmüştür. Sendikalı işçilerin önemlice bir kısmı, henüz sınıf bilincine bile sahip değildir. Sendikaların mali olanakları zayıftır; aidatları, kesen, isterse kesmeyen işverenlerdir. Genel grev hakkı yoktur ve dayanışma bilinci gelişmemiştir. Sendikalar kanunu, grev ve toplu iş sözleşmeleri kanunları vb., siyasi iktidarlar ve devlet olanakları işverenlerin yararınadır. İşverenlerin mali olanakları çok fazla, dayanışma ve sınıf bilinçleri gelişmiştir ve toplumu yönlendirme araçlarına sahiptirler. Tekeller, holdingler, uluslararası tekeller birçok işyerinde ve ayrı alanlarda çalıştıklarından bir veya birkaç işyerinde grevler sonucu çalışmamak onları fazla etkilemeyebilmektedir. İthalat, stoklama, maliyet artışlarını fiyatlara yansıtma olanakları olduğundan, doğacak zararlarını kapatmak olanakları vardır. Kısacası, zaten, işverenler, burjuvazi karşı cepheden daha güçlü olduğu içindir ki kapitalizm hâlâ devam etmektedir.

Şimdi, bu noktada şöyle bir soru sorulabilir : İşverenler bu kadar

güçlü iseler, neden işçiler genellikle istedikleri hakları toplu sözleşmeler sonucu alabiliyorlar? Oysa durum, dışardan göründüğü gibi dümdüz bir çizgi izlemez. Birinci olarak, yukarda bir miktar açtığımız nedenlerden dolayı, Türkiye ekonomisinin özel rahatlığı veya bunalımı, işkolları arasındaki farklılıklar (içe - dışa dönük olması, emek - sermaye yoğun işletmeler olması, vb.) ürüne piyasanın talebi gibi durumlar, işkollarında farklı ücretler ve farklı ücret politikalarını getirir.

İkinci olarak, her toplu sözleşme, istenilenlerin hemen ve hepsinin alınmasıyla sonuçlanmaz. Tersine birçok sözleşmede anlaşmazlık çıkar, grev yapılır, vb..

Üçüncü olarak, Türkiye'de, toplu sözleşme görüşmeleri gizli olarak (istenen ekonomik hakların saklanması anlamında) yürütülür. Bundan dolayı da, sözleşmenin başladığı andaki taleplerle, sonuç arasındaki fark konusunda genellikle yeterli bilgimiz olmaz.

Dördüncü ve esas olarak, toplu sözleşme müessesesi, bir pazarlık ve uzlaşma müessesesidir. Ve genelde ülke ekonomisi, özel olarak da o işyeri, taviz verebilir durumda olduğu zaman (iki ekonomik bunalım anları hariç bu böyle olmaktadır) «çalışma barışı», «verimin düşmemesi» vb. nedenlerinden dolayı mesele, varolma ya da yokolma durumuna dönüşmedikçe taraflar, üç aşağı, beş yukarı anlaşabilmektedirler. Anlaşmaların, sendikalarca çokluk «zafer» olarak nitelenmesi ve üzerinde çok gürültü yapılması, işverenlerin dize getirildiğinin söylenmesi, pazarlık ve uyuşma gerçeğini, kısacası sorunun özünü saklamaktadır.

Bunları söylemek, bir kere daha tekrarlayalım, sözleşme görüşmelerinde hiç uyuşmazlık olmadığı, toplu sözleşmelerin çok rahat sonuçlandığı anlamına gelmez. Elbette ki taraflardan biri en fazla almak isterken, diğeri genellikle en azı vermek isteyecektir. Her pazarlık böyledir ve sonunda uzlaşmaya varılır. Bunları söylemekteki amacımız, sorunun özünü vurgulamaktır.

Fakat bu mücadele, oyunun kuralları içinde oynandığı ve sürdürüldüğü sürece, yani kapitalizme karşı mücadele amacını taşımadığı sürece, bu nitelikte girişimlerde bulunulmadığı sürece, işverenlerden ve siyasi iktidarlardan gerekli anlayışı bulabilir. Oyun, kuralları içinde oynandığında, burjuvazinin yararınadır da. Çünkü tüm bunların sonucu olarak, «işçi - işveren'in ayrılmazlığı» teması, düzenin «adaletli» görünmesi, işçinin hakkını alabildiği görüntüsü vb. türü ideolojik temalar, burjuva fikirler daha bir pekişir; kapitalist düzen, hakkane bir düzen görünümü kazanır, burjuva ideolojisi sağlamlaşır.

Bu soyut tesbitlerden sonra somuta, DISK'e karşı burjuvazinin siyasal saldırısının başlamasını ve DİSK'in bunların sonucu olarak önce gerilemesini, sonra bugünkü yokolma konumuna sürüklenişini incelemeye başlayabiliriz.

Sendikal Mücadelede Sosyalist Parti'nin Belirleyiciliği

Yukarda, oyunun (sendikal mücadelenin) kuralları içinde oynandığında, işverenlerden ve siyasi iktidarlardan gerekli anlayışı bulabileceğini belirttik. Tersi durumlarda ise işçi, hem işverenleri ve siyasi iktidarı, hem de genel olarak burjuvaziyi, onun ideolojisinden kopamamışları, giderek sınıf uzlaşmacısı, Türk - İş tipi sendikaları karşısında bulur. Bu noktada özel olarak o işveren, genel olarak da burjuvazi ve yandaşları, devrimci sendikayı çökertmek için tüm imkanları ve yolları denemeye başlar. Fazla problem çıkmadan imzalanabilecek olan sözleşmeler bile çıkmaza girer. Tabii ki, mücadele sadece toplu iş sözleşmesi düzeyinde cereyan etmez. Bu tip mücadelelerde burjuvazi, bütün olanaklarını, basınını, radyosunu, televizyonunu, ideologlarını ve kendinden yana sendikacıları da cepheye sürer. Ve mücadele o şekilde gelişebilir ki, birçok işçi ve emeğiyle geçinen halk bile (ücretler yüzünden fiatlar artıyor, hayat pahalanıyor, haksız isteklerde bulunuyor vb. gibi demogojilerle) o sendikayı ve işçi isteklerini haksız bulabilirler. Böylece sendika tecrit edilmiş, dayanaksız bırakılmış olur. Ve burjuvazi, dayanışma içinde, gerekirse işyerlerini de kapatarak, nihayet başka araçları da kullanarak sendikayı çökertebilir.

İşte, tam bu noktada, işçi sınıfının siyasi Parti'sinin, bilimsel sosyalist Parti'sinin, devrimci sendikaları yaşatmadaki belirleyici önemi ortaya çıkar. İşçi sınıfının bilimsel sosyalist partisinin, sadece işçi sınıfına değil, sömürülen ve düzenden şu veya bu şekilde rahatsız olan tüm sınıf ve tabaklara hitap etmesinin anlamı, propaganda ve ajitasyon çalışmalarının onlara da yönelik olmasının önemi, bu konuda bir kere daha açığa çıkmaktadır (*)

Bu kucaklama sonucundadır ki, deyim yerindeyse, işçi sınıfının etrafında, koruyucu bir tabaka oluşturulur, ona güç katılır. Bu politik ve ekonomik gerçekler anlatıldığı, geniş kitlelere ulaştırılabildiği zamandır ki, günümüzde Türkiye'de, burjuvazinin hedef saptırarak, memurların ve dar gelirlilerinin kötüleyen yaşam koşullarından kaynaklanan

---

(*) Şurası açıktır ki: Sosyalist Partilerin ideolojik, propaganda ve ajitasyon çalışmalarını her kesimde yürütme gereği ayrı şeydir, siyasi plânda belirli sınıf ve tabakalarla işbirliği yada ittifak yapması ayrı şeydir.

tepkisini, ücretlilerin, işçilerin üzerine yöneltme oyunu geçersiz kılınır; tersine çevrilebilir.

Ve buradan Türkiye'de, sendika gazetelerine ve hatta «sosyalist» partilerin gazetelerine hakim olan ekonomizm anlayışının zararlı etkilerinin nerelere kadar uzandığını görebiliriz; ekonomizm anlayışının, ekonomik mücadeleyi bile başarıya ulaştıramadığı gerçeğine varabiliriz.

Ve nihayet buradan (nitel ve nicel olarak) Sosyalist Siyasi Parti güçlenmeden devrimci sendikacılığın yaşama şansı olmadığı noktasına gelebiliriz. Evet, Türkiye'de bugüne kadar yapılanın ve umulanın tersine olarak, devrimci sendikacılığı yaşatacak olan güçlü sosyalist partidir; yoksa, Sosyalist Parti'yi yaşatacak, büyütecek olan devrimci sendikacılık değildir. Sosyalist Parti güçlenmeden, devrimci sendikacılık olur demek, boş bir hayalden, çabuk sönecek bir umuttan öte değildir. Ancak, Sosyalist Parti belli ölçüde güçlenip, devrimci sendikacılığı yaşatabilir hale geldikten sonra, karşılıklı etkileşim içinde birbirlerini güçlendirirler. Bugüne dek olanlardan çıkan bir sonuç da budur.

Bunları söyledikten sonra tekrar, bir önceki pragrafa dönüp konuya kaldığımız yere, devrimci sendikanın, ekonomik mücadelenin kurallarına uymadığında, çökertilebileceği noktasına dönebiliriz.

İşverenlerin, burjuvazinin bu tutumunun karşısında, devrimci sendikanın diğer sendikalardan farkını göstermesi, ekonomik «zaferler» kazanması gerekir. Tabanda güçlü bir sosyalist siyasi bilinç olmadığında, bu ekonomik kazanımlar daha bir önem kazanır. Cepheleşme, kesin tavır alma durumu geliştiğinde ise buna da imkan yoktur. Burjuvazi ve işverenler, güçlerini tam olarak birleştirseler (çeşitli nedenlerle çokluk bu kolay gerçekleşmez) sorunu kısa sürede çözerler, ama bu gerçekleşmez ve mücadele süreci uzar.

İşte bu noktada, sendika ve sendikacı güçlü bir siyasal destek arar. İşçi sınıfının sosyalist siyasi partisi, bu ihtiyaca cevap veremediği durumda, buna sendikacıların da sosyalist olma anlamında eksiklikleri ve çeşitli kişisel faktörler eklendiğinde, önce yalpalamalar başlar, sonra destek başka yerlerde, burjuva partilerinde, tabii «en yakın» burjuva partisinde aranır ve bulunur da. Birden dönüş olamayacağı için, birçok aşamalardan geçilir ve giderek, devrimci sendika, burjuva partisiyle beraber hareket etmeye başlar. İşte DİSK operasyonunun gerçekleştirilebilmesini sağlayan maddi temel ve DİSK'in dramı da buradadır.

Bu sonuçların ışığında, tekrar başa dönüp, farklı gibi görünen başka bir olguya yeniden bakabiliriz. O da şu : Bu arayış, daha devrimci

sendika kurulmadan da ortaya çıkabilir. Farklı nedenlerle güçlenmek isteyen, sendikal konumlarını pekiştirmek isteyen sendikalar ve sendikacılar, bunun aracı olarak bir «Parti», dar anlamda bir işçi partisi kurmayı düşünebilirler. İşte, 1961'de sendikacılarca kurulan TİP, böyle bir parti olarak kurulmuştu.

DİSK'in Yokoluşa Doğru Gidiş Süreci

1965 seçimlerinde TİP'in milletvekili başarısından umutlanan DİSK yönetimi, 1969 seçimlerinden sonra bunun devam etmeyeceğini görmüş ve kendilerine hem milletvekili koltuğu, hem de siyasi destek sağlayamayacak olan TİP'te fazla kalmanın bir yarar getirmeyeceği sonucuna varmış olmalıydılar.

DİSK'in kurulmasına ve gelişmesine denk düşen zaman diliminde, burjuvazi cephesinde de çeşitli gelişmeler oluyordu. Bir yandan kendisini tarihi olarak, «sola duvar çekme» misyonuyla yüklü sayan Kemalizm'in Partisi CHP; Türkiye'nin, kırsal Türkiye olmaktan çıkmaya başlaması, buna gelişen TİP ve DİSK hareketlerinin de eklenmesiyle önce politikada «Ortanın Solu» ve sonra da sendikal harekette Sosyal Demokrat sendikacılığı geliştirirken, diğer yandan devrin iktidar partisi AP, DİSK'i örgüt olarak derhal yoketme amacına yönelik biçimde sendikalar kanununu değiştiriyordu.

Sosyal Demokrat Sendikacılık anlayışı ve bunun nedenleri ilk olarak «Dörtler Raporuyla» ortaya konuluyordu. Başlarını Abdullah Baştürk'ün çektiği «dörtler», 14 Ocak 1971 tarihini taşıyan raporlarında, Türk - İş yönetimine eleştirilerde bulunuyorlar ve gerçek sendikacılığın neden ve nasıl olması gerektiğini özetle şöyle belirtiyorlardı. Raporun «Türkiye'nin Görünümü» bölümünde : «Kapitalist düzen, çalışanlar açısından elverişli bir düzen olarak, alkışlanacak bir düzen olmamakla beraber, kapitalizmin en kötü koşullar içinde uygulanmakta olması, insana hiç değer vermeyen ve çalışanları bunalıma itekleyen bir ortam yaratmıştır... bu düzenin 1960'tan sonra bilinçlenmeye ve üretimdeki önemli yerini kavramaya başlayan işçi kuruluşları ve özellikle ekmeğini çalışarak kazanan çoğunluk tarafından benimsenmesine pek olanak yoktur...»

Raporun 22. bölümünde : «Bugün, ülkemizin koşulları ve sendikacılığımızın koşulları DİSK'in felsefesine karşı dinamik bir felsefe ile çıkabilmeyi gerektirmektedir. Bu da ancak, Sosyal Demokrasi, Demokratik Sosyalizmin uygulanması ile mümkün olabilecektir..» Raporun, «Eğitimde Yozlaşma» bölümünden : «Türk - İş, eğitim çalışmalarında işçi ve yöneticilere kuru hukuk bilgisi vermekle yetinirken, DİSK, ruh

ve inanç vermiş, onları bu ruh ve inancı işyerlerindeki diğer işçilere de aşılayacak şekilde yetiştirmiştir. Bu çalışmalar durmadan devam ettiği için de DİSK'in «bir avuç militan»ı hızla çoğalmakta, her yere yayılmaktadır.» ([7])

Raporun bir başka bölümünde ise «Her şeye rağmen itiraf edilmelidir ki, sloganları, çok açık politikası, işçi sorunlarına eğilişi, işçi sınıfını taban olarak benimsemesi ve güçlü seçmen topluluğu ile CHP, Türk - İş açısından etkilenmesi kolay olacak, birlikte çalışma ve eyleme geçilebilecek en uygun ve tek parti olarak görünmektedir» görüşü savunulmaktadır. ([8])

11 Ağustos 1971 tarihli «12'ler raporunda» ise şöyle denilmektedir : Madde 9 : «Komünist, Faşist ve her türlü gerici akımların yıkıcı etkisinden özgür demokratik düzeni korumanın ilk şartı, tüm ulusumuzun ve çalışan sınıfların katılmasıyla demokrasiyi güçlendirmektir... Batılı demokrasilerin sağlamlığı ve devamlılığı, sosyal sınıf ve tabakaların dengeli bir biçimde siyasal güç haline dönüşebilmesi geleneğine çok şey borçludur...» ([9])

Sosyal Demokrat Sendikacılık anlayışının resmi ifadeleri olan yukardaki alıntılardan sonra yorum eklemeksizin konuya devam edebiliriz.

DİSK'i tasfiyeyi amaçlayan, sendikalar kanunundaki değişiklik tasarıları, T.B.M.M'de, 4 Şubat 1970'te kurulan geçici komisyona havale ediliyor. Meclis komisyonunda CHP'li Abdullah Baştürk de bulunuyor. Ve geçici komisyonun karara bağlayarak Meclise sunduğu tasarı, esas olarak, Abdullah Baştürk ve arkadaşlarının önerdiği, Türk - İş'in de benimsediği tasarı oluyor. Mecliste, CHP grubu adına konuşan, sendikacı milletvekili Burhanettin Asutay «Adaleti, müsavatı, hürriyeti ve birliği sağlayacak bu kanuna CHP olarak müsbet oy vereceklerini» ([10]) açıklıyor.

TİP'ten umudunu kesmiş ve uzaklaşmaya başlamış DİSK yönetimi, örgüt olarak da yok edilme tehdidine karşı, 15 - 16 Haziran çıkışına sürükleniyor. Böyle olunca da 15 - 16 Haziran olayları esas olarak, sendikal endişelerle yapılan, yaptırılan, sendikacıların konumlarını korumaya yönelik bir hareket olarak görülüyor. Elbette 15 - 16 Haziran olayları, aynı zamanda işçi sınıfı öncü mü, «artçı» mı tartışmalarına somut bir cevap oluyor. İşçi sınıfının kazanılmış haklarını korumaya yönelik mücadele azminin kanıtlanması da oluyor. Ama esas olarak, 15 - 16 Haziran, Türk - İş üyesi işçilerin katılmalarının da gösterdiği gibi, işçi sınıfının onyıllar birikmiş olan potansiyelinin, siyasi kazanımlar için

yönlendirilmesi mümkün ve gerekli olan potansiyelinin, kariyerist sendikal amaçlar için, dörtbin'in üzerinde militan işçinin işten atılmasını da beraberinde getirerek heder ediliyor. Heder ediliyor, çünkü bu güçten, kararlılıktan kalkarak, ileri adımlar atılmak yerine, tersine olarak ürkülüp, geri çekiliniyor.

Daha sonra 12 Mart Muhtırası geliyor. DİSK Yürütme Kurulu, alelacele, 12 Mart 1971 tarihli bir bildiriyle 12 Mart'ı alkışlıyor. Devrimci Sendikaların Genel Başkanı Kemal Türkler, kendi deyimiyle 12 Mart'ta komutanlar tarafından «26 günlük bir misafirlik, bir büyük misafirlik»le cezalandırılarak 12 Mart'ı geçiştiriyor.

Ardından, 1973 seçimlerinde, birçok «Devrimci»mizle birlikte DİSK, CHP'yi destekliyor. Bunu DİSK'in, Halk Sektörü'nü desteklemesi ve sermaye katmayı taahhüt etmesi izliyor. Ardından, Maden - İş 9. Bölge Temsilciliği Kongresinde, DİSK yönetimi Kemal Türkler'in ağzından kurulmuş Sosyalist Parti'lere şöyle sesleniliyor; «1973 seçimlerinde CHP'nin desteklenmesi kararı doğrudur. Çünkü CHP, işçi sınıfının menfaatlerine en yakın partidir. Bugün Türkiye'de 5 tane sosyalist parti kurulması bu doğruyu değiştirmez... Bugünkü ortamda sosyalist mücadele yapılamaz... Hiçbir güçleri olmayan, DİSK camiasının her kademesinde gelişmesini yok ettiğimiz bu partilerin peşine işçi sınıfı takılamaz... Bugün ille de «sosyalist mücadele yapılmalıdır» diyenler, ayrıca, CHP'yi demokratik güç olarak kabul edip buna rağmen sosyalist parti kuranlar işçi sınıfına ihanet etmektedirler...» ([11])

Dönemin DİSK genel başkanvekili Mehmet Kılınç ise bu görüşü şöyle tamamlıyordu : «CHP solundaki bütün partilerin başkanı ajandır. Bilimsel sosyalizmin kurucuları, Marx ve Engels, modası geçmiş birer soytarıdır. İşçi sınıfının aydınlara ihtiyacı yoktur. İşçiler partilerini kendileri kurarlar. işçi sınıfının önderleri biz, sendikacılardır...» ([12])

Eğilimler bir yana, hiç olmazsa yıllar önce başlayıp günümüzde de devam eden olayları olsun anlamaları beklenen «bilimsel sosyalist» partilerimiz, bir türlü uyanamıyor, bölük pörçük gördüğü birtakım olayların bile gereğini yapacak kararlılığı gösteremiyor, DİSK'in tabanına yönelik sıkı çalışmayı, kafakol ilişkilerinden dolayı bir türlü başlatamıyor ve bunların sonucunda doğal olarak, yukardaki sözleri söyleyen, böylesine «bilinçli devrimci»lerin üst yönetimini oluşturduğu DİSK'ten, yönetim düzeyinde hâlâ çok şey bekliyordu.

Nitekim DİSK yönetimi, kendisine bağlanan umutları boşa çıkarmadı. Uzun süren bir uykudan uyanan, bunun için de o güne kadar Türkiye'de ne olup bittiğini bilmemelerini normal karşıladığımız «iler-

leme»ciler, «Sosyalizm Havarileri», uzun süren uykunun verdiği dinlenmişlikle ve dinamizmle, bu arada kaybettiklerinden de canları sıkılmış olarak, bu kaybı hemen telafiye girişiyor. Ve karşılarında, kollarını açmış, kendisini hasretle bekleyen, bazı «kendini bilmezlerin» arada, satılmış, hain diye laf atmalarından da bunalmış, kendileri gibi «ilerleme»den yana, «ilerici» DİSK üst yönetimini buluyor. Artık icazet çıkmıştır ve arada da olsa, ihanetle suçlanan DİSK üst yönetimi, «bilimsel sosyalist» partilere bile tepeden bakabilir. Böylece, aklanan, temizlenen DİSK yönetimiyle beraber, genel temizliğe girişilebilir; iz olarak bile olsa bünyede kalmış bazı sosyalist unsurlar, işverenlerle de elele vererek tasfiye edilebilir. Ve tabii bütün bunlar, «bilimsel sosyalizm» adına ve keskin «bilimsel sosyalist»lerce yapıldığından, kimse de ağzını açıp bir tek laf edemez.. Eden olursa da, hemen aforoz edilir.

Türkiye'de, «devrimci cephe»deki bu gelişmelere paralel olarak, burjuva cephesinde de bir takım gelişmeler oluyor. Ecevit'in kendi deyimiyle «akıllı burjuvazi»nin partisi CHP'nin eliyle, işçi sınıfına karşı birtakım manevralar geliştiriliyordu. Bu manevralar, bugüne kadar yaygın biçimiyle söylendiği gibi, sadece DİSK'in ehlileştirilmesi, sosyal demokrat politikaya çekilmesi anlamında olmuyordu. Daha da önemlisi bu manevralar, «Sosyalist Siyasi Hareket»in, burjuvazinin kuyruğuna takılmasını amaçlıyordu. Yem olarak, 141 - 142. maddelerin kaldırılması vaatlerinin kullanıldığı bu oyun, 141 - 142. maddelerin kaldırılmasını bazı büyük tekellerin, akıllı burjuvaların en önde gelenlerinin de istemesiyle sürdürülüyordu. Bu manevra, akıllı burjuvazi (özellikle, büyük sanayi burjuvazisi) açısından, «rasyonel kapitalizmi» sağlamak için, belli ölçüde sosyal hareketliliği, düşünce üretme sürecini başlatmak için yıkılması gereken önemli «tabu»lardan biriydi. Bu manevra akıllı burjuvazi açısından, yapmak istediği politik ve ekonomik girişimlerine; tasfiye etmek, çıkarlarını bozmak istediği eski ortaklarına karşı işçi sınıfını, hem de onun «bilimsel, gerçek partisi»nin eliyle kendi peşine takmak, işçi sınıfının ve ilerici aydınların dinamizmini kendi yararına kullanmak istemesi olarak somutlanıyordu. «İlerleme» de bu yeme sarılmaya hazır olduğunu, «TKP'siz Demokrasi Olmaz» vb. sloganları atarak gösteriyordu. Böylece TKP nesnel olarak burjuva demokrasisinin eksiğini kapatmak, onu da kusursuz göstermek için, demokrasi sahnesine çıkmaya hazır olduğunu gösteriyordu. Yani, 141 - 142. maddelerin kalkmasını burjuvazi, «devrimci»lerimizin kara kaşları, kara gözleri için değil kendisi için istiyordu. Ve ayrıca bu istem, akıllı burjuvazi açısından, haklı olarak, iğdiş edilmiş bir «İşçi Sınıfı Partisi»nin

ciddi bir tehlikesi olamayacağı görüşüne dayanıyordu. (*)

Böylece bir yandan, işçi sınıfının ekonomik örgütlenmesi ve mücadelesi alanında, «işçi sınıfının gerçek partisi» sosyalizme küfreden DİSK yönetimiyle elele vererek önce DGM direnişiyle DİSK'in tabanından binlerce militan işçiyi işten attırıyor, daha sonra, son derece yanlış uygulanan, hayalci hedefler peşine takılınan MESS greviyle işçilerde sendikalara karşı kuşkular geliştiriyordu. (**) Ve daha sonra, başlıca uğraşı DİSK'i tasfiye etmek olan Abdullah Baştürk, DİSK Genel Başkanlığına getiriliyordu.

Siyasi cephede ise, işçi sınıfı partileri kendilerine başlıca görev olarak CHP eleştiriciliğini, CHP'ye yol göstericiliği seçerek, sosyalist görevlerini terk ediyor, meydanı burjuvaziye, CHP'ye bırakıyordu. Fakat somut gelişmeler sonucu, işçiler CHP'nin umut olmadığını görmeye başlayınca, ortada umut olarak görebileceği kararlılıkta bir sosyalist parti de göremeyince, bu kitlelerin geçici de olsa umutsuzluğa düşebileceğini kabul etmek gerekiyor ve bu noktada hep beraber, «ne yapmalı» sorusunu sorup, yapılması gerekeni yerine getirmek sosyalistler için görev oluyor.

Bağlarken Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalımın yoğunlaştığı ve sendikacılara, hatta sendikalara karşı güvenin sarsıldığı bu dönemde, sosyalist partilerin ve sosyalistlerin tabanda sürdürdükleri, sürdürmeleri gerekli çalışmalarda ekonomizm anlayışını terketmeleri gerekmektedir. Çünkü, yakın gelecekte, yukarda saydığımız nedenlerden dolayı patlamalar şeklinde, kendiliğinden işçi hareketleri olması muhtemeldir, beklenilmelidir. Bu tip olaylarda hareket, ya gerçekten yönetimsiz, lidersiz olarak kendiliğindenden gelişir ve devam eder; ya da, küçük burjuva devrimcileri, örgütsüz, maceracı unsurlar başı çeker. Bu da, işçi sınıfının birikmiş potansiyelinin, yanlış, çıkışsız yerlere gitmesini, yeni zaman kayıplarını ve onarılması gereken yeni hataları da beraberinde getirir.

Ekonomizmle, kendiliğinden hareketlerle, maceracı - terörist hareketlerin iç bağı, yakın ilişkisi unutulmayarak, ekonomizm anlayışının,

---

(*) Elbette ki biz bunları söylemekle, Türkiye'de «İlerleme» hareketinin belli ölçüde gelişmesi burjuvazinin istek ve izniyle oldu demek istemiyoruz. Söylemek istediğimiz, farklı nedenlerden kaynaklanan iki cephedeki gelişmelerin çakışması ve «ilerleme»nin sosyalist ideoloji'yi silikleştirmesi, tasfiyeciliği geliştirerek objektif olarak burjuvaziye hizmet etmesidir.

(**) DGM direnişi ve MESS grevi, ayrı bir çalışma konusu olacak kadar kapsamlı olduğundan şimdilik, burada ayrıntıya girmedik.

patlamalarda en büyük sorumluluğu taşıdığı unutulmayarak, yönlendiriciliği ele almak ve sendikalarda kalıcı kazanımlar elde etmek için, işçi tabanında sosyalist siyasi bilincin geliştirilmesi mücadelesine hız vermek ertelenemez bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyük sanayi burjuvazisinin yönelişleri açısından (henüz yeterince olgunlaşmamış ve ekonomik bunalım şartlarında verebileceği çok şey olmamasına rağmen) hem işçi sınıfını ve sendikaları üstten denetlemenin, yönlendirmenin imkanları daralmakta, hem de sanayi burjuvazisinin somut beklentileri açısından, daha üretken, daha yapıcı, daha geliştirici olan işçilere ihtiyacı artmaktadır. Fakat burjuvazi siyasi olarak da kendisine bağlı bir işçi sınıfı hareketi geliştirmek isteyecektir, istiyor. Bunun için de, sosyal demokrat sendikacılık hareketini, yönetime katılma vb. temalarını işleyerek, geliştirmek istemektedir. Bu da, işçi sınıfına yönelik olarak sosyalistlerin, sosyalist ideolojiyi güçlendirme mücadelesini, her zamankinden fazla gündeme getirmektedir.

AET ile bütünleşmenin, dünya emperyalist - kapitalist sistemiyle yeni işbölümü içinde kaynaşmanın ekonominin uluslararasılaşmasının hızlandığı bu aşamada, sendikal mücadelenin de daha fazla bilgi ve bilinç gerektirdiği, siyasi yönlendiriciliğin daha bir önem kazandığı bu dönemde; genel grev, dayanışma grevi, siyasi grev haklarının elde edilmesi mücadelesine daha fazla önem vermek, uluslararası işçi sınıfı hareketini izlemek, ilişki ve dayanışma içinde olmak önem kazanmaktadır.

Ekonomik bunalım şartlarının, işçi sınıfına, yüksek ücret artışlarının çözüm olmadığını anlatmak için, günlük mücadelenin yetmezliğini anlatmak için, devrimci çözüm yollarını benimsetmek için uygun şartları ve olanakları yarattığını bilmek ve buna uygun bir çalışma içine girmek gerekmektedir.

Türkiye'de giderek artan sayıda, okumuş - yazmış, insanın, üniversitede okuma şanslarının hemen hiç olmaması ve bunların işçiliğe kayması, işçi sınıfının bilinç ve talep seviyesini artıracak, bu da sosyalist propagandaya duyarlı işçilerin sayısını çoğaltacaktır. Bu propagandanın hayli etkin sonuçlarını bilerek çalışma görevi, sosyalistlerin omuzlarına yüklenmektedir.

Sendikaların, özellikle büyük işyerleriyle sınırlı olma durumlarını aşmaları, küçük işyerlerinde ve tarım işkolunda da örgütlenme çalışmalarını artırmaları gerekmektedir. Kolay mücadele alışkanlığından, sendikacılığı ekmek kapısı, geçim kaynağı olarak görmekten, kötü pro-

fesyonellik anlayışından kaynaklanan, güç alan bu yolun terkedilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda işçi sendikalarının, memur hakları için de mücadele etmeleri, onlarla olan dayanışmalarını da artırmaları gerekmektedir. Böylece hem, sendikal mücadelenin gücü, nicelik ve nitelik olarak artacak, hem de işçi sınıfının etrafında, onunla beraber hareket eden bir halka meydana gelecektir.

Sosyalist partilerin, sosyalistlerin, kafa kol ilişkilerini, yüzeysel olarak güçlü görünmek için, tepeden beraberlik politikalarını, son derece kapsamlı yan zararlar da veren tasfiyecilik girişimlerini ve anlayışını terketmeleri zorunlu bir ilk adımdır. Sosyalistlerin, 1946 kuşağı olarak da adlandırılan, işçi aristokrasisi haline gelmiş, tamamen dejenere olmuş, sendikacılığı meslek haline getirmiş ve işçi sınıfını yalnış yerlere götüren, ücret bilincine dayalı sendikacılığı yerleştiren ve yaşatan sendikacıları, yüzlerine hangi maskeyi geçirmiş olurlarsa olsunlar tasfiye etmek, sendikal mücadeleden tamamen silmek zorunluluğunu, onlardan hiçbir şartta ve zeminde hiçbir şey beklenemeyeceği düşüncesine varmak gerektiğini anlamaları lazımdır. Gerçekte bunun zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir.

Bu kararlı atılımlar yapıldığında (ki bunlar aynı zamanda sosyalist hareketin diğer alanlardaki davranışlarıyla da yakından ilgilidir) sosyalistler, sendikal mücadelede çok şey kazanacaktır.

---

(1) Kemal Sülker, **100 Soruda Türkiye'de İşçi Hareketleri.** (3. baskı, İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1976), s. 63 - 64.

(2) TİB, **Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi.** (1. baskı. Ankara : TİB Yayınları, 1976), s. 106.

(3) Kemal Sülker, aynı kaynak, s. 139.

(4) Anıl Çeçen, **Türkiye'de Sendikacılık.** (1. baskı. Ankara : Özgür İnsan Yayınları, 1973), s. 119.

(5) «DİSK Eylemi ve Ötesi», **Çark Başak,** sayı 16, (1 Ekim 1979), sayfa 1 - 5.

(6) **Görev Gazetesi** sayı 14 (14 Ekim 1977).

(7) Kemal Sülker, **Sendikacılar ve Politika.** (1. baskı. İstanbul : May Yayınları, 1975), s. 281, 284, 298.

(8) Alpaslan Işıklı, **Sendikacılık ve Siyaset.** (2. baskı. Ankara : Odak Yayınları 1974), s. 520.

(9) Anıl Çeçen, aynı kaynak, s. 199 - 200.

(10) Alpaslan Işıklı, aynı kaynak, s. 479.

(11) **İşçi Davası Gazetesi** Sayı 25 (11.6.1975).

(12) **İşçi Davası Gazetesi** sayı 32 (5.11.1975).

70'LERİN BUNALIMINDAN, BUNALIMLI 80'LERE DOĞRU

K. Hüseyin MERTOĞLU

1970'li yıllara bunalım ekonomisi koşulları altında giren Türkiye ekonomisi 1980'li yıllara da aynı koşullar altında girmeye aday gözükmektedir. Geçen on yılın ilk üç yılında 12 Mart modeli hükümetleri, kalan yedi yılında kurulu düzen partilerinin çeşitli koalisyon denemelerini yaşayan ülke, 1980'li yıllara, 1970'li yıllara girerken 12 Mart rejiminin yönetimden uzaklaştırdığı AP'nin azınlık iktidarı «umut» olarak gösterilirken girmektedir.

1970'li yıllar boyunca çözümsüzlüğüne çözüm arayan Türkiye ekonomisinin iktidarları, geride sadece çözümsüzlüklerin kaçınılmaz olduğu gerçeğini vurgulayarak 1980'li yıllara ulaşmışlardır. 1980'li yılların geçtiğimiz 10 yıla göre daha rahat yıllar olacağını söylemek bugün için mümkün gözükmemektedir. Öncelikle Türkiye'nin bağlı olduğu batılı ekonomilerin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle, 1980'li yılların başlangıcında rahat yıllar beklemek olanak dışındadır.

Kilitlenen Ekonomi

1946 yılı Eylül ayı içinde Cumhuriyet'in kuruluşundan o yana geçen süre içinde Türkiye ilk kez bir devalüasyon gereğini duymuş ve bu yola başvurmuştur. 1946 devalüasyonu, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik hayatında yepyeni bir dönemin başlangıcını oluşturur. Eylül 1946 kararları Türkiye Cumhuriyeti'nin kesin kesin batının siyasi - askeri - ekonomik yapısı içinde yer alma arzusunun somuta indirgenmiş bir ifadesinden başka bir şey değildir. Bu niteliği nedeniyle de çok önemli bir olaydır. 1946'yı takip eden dönem içinde, 1958 ve 1970 devalüasyonları belli aşamaların ve Türkiye kapitalizminin çözümsüzlüğünün somut göstergeleri olmuştur.

9 Eylül günü alınıp açıklanmış olan 1946 kararlarını, Türkiye ekonomisinin belirli ölçülerde dışa kapalılık dönemini bütünü ile kapatıp batının belli gelişme doğrultusunda belli bir çizgi üzerinde yönünü çizmesi olarak açıklıkla ortaya koymak gerek.

1946 kararları sonrasında keşfedilen yeni sistem içinde Türkiye ekonomisinin yapısı şekillenmiştir. Bu şekillenme içinde yapının temel özelliği daha 1954 yılı başlarında ortaya çıkmıştır. Dış kaynak ekonomiye enjekte edildiği sürece, ekonomik yapı bu belli gelişme doğrultusu içinde hayatiyetini sürdürebilmektedir. Dış kaynak kesildiği zaman, sistem ülke içinde mal üretememe sorunu ile karşı karşıya gelmektedir. Ekonominin bulduğu dış kaynak ise, ortaya koyabildiği, sermaye, mal ve emek ürünü değeri karşılığı olarak sağlanamamaktadır. Sözkonusu dış kaynaklar borç niteliğinden öteye geçmemekte; borç niteliği Türkiye'nin bağlı bulunduğu batı sisteminin mantığı içinde belirlenmekte, dış borç ya da yardımlar bu belirlenen programlar çerçevesinde ekonomiye enjekte edilmekte ve yapının korunması yönünde kullandırılmaktadır.

Türkiye ekonomisinin dış kaynak temininde ihracatın yeri ve rolü bellidir ve Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana, hatta Osmanlı'dan bu yana değişmemiştir. Geleneksel ürün ihracatçısı olan Türkiye, işçi dövizlerini bir yana bırakırsak döviz kazancının hemen tamamını bu kaynaktan sağlamaktadır. İthalatın finansmanında en büyük kaynak bu geleneksel ürün ihracatının sağladığı döviz olanaklarıdır. Bu da ithalatın ancak belli bir oranını karşılayabilmektedir. Öte yandan Türkiye'nin ithal gereksinimi daha çok kurulu sanayi yapısına yöneliktir. Kısacası, Türkiye sınırlı ihraç ürünleri ile yarattığı döviz olanaklarının tamamını, hammadde, aramalı ve yatırımmalı gereksinimini karşılamak amacıyla sanayi için kullanmaktadır.

Şema özünde, tarımın yarattığı gelir seviyesine bağlı olarak oluşan döviz gelirinin sanayi girdisi için kullanılması şeklinde belirginleşmektedir. Sanayiin girdi ve yatırım gereksiniminin giderek artması karşısında ise döviz girdileri yetersiz kalmakta ve bu yetersizliğin aşılabilmesi için dış kaynak gereksiniminin sağlanmasında dış borçlanma tek kaynak haline gelmektedir. Bu yolla Türkiye sanayii böylesine bir dış kaynağı bulabildiği sürece devamlı üretim olanağına kavuşmaktadır.

Dış kaynağın, borçlanma yöntemi ile kapatılması ise, borç kaynağının ideolojik yapısı ile yakından ilgili olarak Türkiye sanayiinin yeni yatırım projelerini doğrudan etkilemektedir. Yatırımların bu süreç içinde, borç kaynakları tarafından dikte ettirilmesi ve kaynak tahsislerinin böylece belirlenmesi sonucunda Türkiye sanayii üretimi sürdürebilmek için, dikte ettirilen bu dış koşullara daha da bağımlı bir hale gelmektedir.

Böylesine bir sanayi yapısı içindeki Türkiye ekonomisi 1958 darboğazında, dış kaynak yetersizliği ve yeni borçlanma olanaklarını bulamaması nedeniyle, yeni yatırımları gerçekleştirememe, ithalata bağlı olarak tüketim malları darlığı gibi sorunlar ile karşılaşmıştı. 1970 darboğazında ise, yeni yatırımları gerçekleştirememe olgusu ile birlikte, ithalata ve dış kaynak gereksinimine bağlı olarak, kurulu kapasitelerin varlığına karşın mal üretememe zorluğu ile karşılaşmıştır. 1975 ve sonrasına gelindiğinde de yatırımları gerçekleştirememe ve mal üretememe sorunları ile birlikte, alt yapı, enerji ve ulaştırma sistemlerinin yetersizliği olgusu ortaya çıkmıştır. Bu olgu ise kaynak gereksinimini daha da artıran bir faktör olmuştur.

1970'ler sonrasında, tarım gelirine bağlı olarak sağlanan döviz olanakları artık sadece Türkiye'nin enerji ve ulaştırma politikalarının yükünü karşılayabilir düzeyde kalmıştır. Öte yandan, 1971'de batının uluslararası para sisteminin temelinden yıkılışının ertesinde, batı sistemi içinde «devletten - devlete» yardım mekanizması da işlerliğini yitirmiş, yerine, batının büyük bankalarının kontrol ettiği, batılı uluslararası finansman kuruluşlarının gözetimindeki para piyasaları geçmiştir. Türkiyede 1975 sonrası dönemde bu piyasaların işlerliği içinde dış kaynak gereksinimini sağlamaya yönelmiştir.

Şeytan Üçgeni Değil, Batı Gerçeği

1970'li yıllarda Türkiye'nin yaşadığı ekonomik bunalımda, herkesin ağzına sanki bir sonuç değil neden gibi dolanan «Şeytan Üçgeninin» (IMF - Dünya Bankası - Uluslararası Para Piyasası) değil Batı gerçeğinin, yani dünya kapitalist sistemi içinde alınan yerin büyük rolü vardır.

Türkiye 1946 yılında aldığı kesin kararlarla batının siyasi - ekonomik yapısı içinde yerini almıştı. Bu yıllarda batı sisteminin ABD hegemonyasında oluşturulan yapısı içinde geliştirilen yeni kurumların tümüne Türkiye üye olmuştur. Bretton - Woods anlaşmasının kurduğu yeni ekonomik düzen içinde yer alan Türkiye belki de bu düzenin en sadık üyelerinden biri olmuştur, ta ki bu sistemi yeniden keşfedene dek.

Söz konusu sistem bir bütünlük içinde Türkiye'ye belli bir rol tanımıştır. Buna uygun olarak da gelişme yolunu belirlemiştir. Bu gelişme doğrultusunda Türkiye'nin kaçınılmaz olarak karşılaştığı zorluklara dönem içinde, batının bu kurulu sisteminin mantığı çerçevesinde ve Türkiye'ye yüklenen rol doğrultusunda çözümler önerilmiş ve uygulattırılmıştır. Bu, içinde bulunduğumuz emperyalist sistemin kaçınılmaz sonucudur.

Türkiye 1975'lere kadar sistemin kendisine itiraz etmemiştir. Bu

tarihten sonra ise sistem içinde kalarak, sistemin kurumlarına, yani şeytan üçgeninin işleyişine itirazlar yöneltmeye başlamıştır. Böylece Türkiye 1975'ler sonrasında IMF'i keşfetmiştir.

Oysaki, açıkca yaşandığı gibi, Türkiye'yi zorlayan şeytan üçgeni değildir. İçinde bulunduğu batı sistemi Türkiye'yi zorlamakta ve sistemin bütünlüğü içinde üstlendiği rolü oynamasını istemektedir.

1975'ler sonrasında keşifler döneminden icatlar dönemine geçilmiştir. 1978 - 1979 yıllarında «duvar aşma» icadı gündeme gelmiştir. Bu icada göre, Türkiye batının siyasi ve askeri yapısı içinde kalarak, sistemle bütünleşmekten uzaklaşacak ve duvarın öte yanına geçecektir. Ne yazık ki, bu icadın ihtira beratını almak mümkün olmamıştır.

Şimdi, 1980'li yılların başında, Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve askeri yapısını yöneten siyasi güçler ve iktidarlar karşılarındaki gerçeğin, şeytan üçgeni değil, batı gerçeği olduğunu kabul etmişlerdir ve geleceği yeniden bu gerçek içinde aramak zorunluğundadırlar.

Dış Kaynak - İç Kaynak Türkiye'nin batı sistemine her şeyiyle dahil olduğu 1946 yılından itibaren sağladığı dış kaynak önemli dalgalanmalarla birlikte 1970'lere kadar düzenli gelişme göstermiştir. 1946 - 1970 arasında batıdan Türkiye'nin sağladığı dış kaynak miktarı 4 milyar dolar düzeyindedir. Bu miktarın 1.6 milyar dolarlık kısmı sadece 1965 - 1970 döneminde AP iktidarı tarafından kullanılmıştır. 1972 - 74 yıllarında ise dünya konjonktürü olanaklarına bağlı olarak dış kaynak kullanmayan Türkiye, 1975 - 1977 döneminde, batının değişen finansman modeli içinde, uluslararası para piyasalarından, 6 milyar doları kısa vadeli olmak üzere 9.6 milyar dolarlık kaynak kullanmıştır.

Batı sisteminin Türkiye'ye dış kaynağı tam anlamı ile kesmesi olanak dışıdır. Dış kaynak akımının, belli düzeyde ve belli programlar çerçevesinde Türkiye'ye enjekte edilmesi, batı sistemi içinde Türkiye'nin ekonomik ve politik olarak yüklendiği rolü yerine getirmesi taahhütü ile bağlıdır. Türkiye, sistem içinde, kapitalist gelişme yolunda, pazar ekonomisi kurallarını ekonomik yapısında daha hakim kıldığı ve politik olarak Güney Avrupa kanadında rolünü oynadığı sürece, kontrollü dış kaynak akımı devam edecektir.

1970'ler sonrası içinde bulunduğumuz koşullarda, Batı kendi sistemi ve mantığı içinde Türkiye'den pazar ekonomisi koşullarını geliştirecek önlemleri almasını istemektedir.

Bu önlemler arasında, Türkiye'nin iç finansman sorunlarını öncelikle çözmesi beklenmektedir. Gerçekte de bugünkü gelişme aşama-

sında Türkiye kapitalizminin çözümsüzlüğünün gündeminde yer alan en önemli sorun, dış finansman sorunundan da ötede iç finansman sorunudur.

Türkiye kapitalizmi 1963 yılından bu yana iç finansman sorununun çözümünde önemli bir kaynak olan vergi yapısına el atamadı. Son yıllarda önemini daha da dayatan bu soruna el atmak istemedi. 1970'lere gelindiğinde, Türkiye'de yaratılan gelirin bölüşümünde yaklaşık şu görünüm belirlenebiliyor : Yaratılan gelirin yüzde 29 - 30'u tarım kesimi tarafından; yüzde 30 - 31'i ücret ve maaş geliri elde edenler tarafından; kalan yüzde 38 - 40'ı ise sanayi ve ticaret kesimince alınıyor. Bu kesimlerin elde ettikleri gelir üzerinden ödedikleri vergi ise oransal olarak, tarım kesiminde binde 4, ücret ve maaş geliri elde edenlerde yüzde 23 - 27, sanayi ve ticaret kesiminde ise yüzde 4.6 oranında. İç finansman politikasında, iç finansman kaynakları bu tablodan oluşuyor. Vergi yükünün en ağır olduğu kesim, alınabileceklerin tavanı açısından en verimsiz kaynak olarak nitelenebilecek kaynak. Bu kaynak 1970'li yılların en verimli kaynağı oluyor. Bu kaynak en verimli kaynak olunca, kamunun finansmanından başlayarak ekonominin iç finansman kaynakları reel olarak geriliyor. Merkez Bankası ya da oluşumu giderek güçlenen serbest para piyasası en önemli iç finansman kaynağı oluyor. Tasarruf politikaları planda kalıyor.

Dış kaynak gereksinimi nedeniyle üretim, yatırım ve alt yapı arzı daralıyor; iç finansman gereği Merkez Bankası kaynaklarından karşılanıyor. Arz olanakları daralıyor; talep ise Merkez Bankası kaynakları ile teşvik ediliyor. Türkiye böylece Cumhuriyet döneminin en uzun süreli ve en yüksek oranlı enflasyonunu yaşıyor. Böylece ekonomi finansman cephesinde ilk adımda kilitleniyor.

Kamunun gelir üzerinden elde ettiği vergi yapısındaki bu görünümün benzeri, mallar üzerinden ve dış ticaretten elde ettiği vergi gelirlerinde de aynen gözlemlenebiliyor. Ekonomi 1975 yılından itibaren ithalatını kısıtlama gereğini duyuyor. Bu gereği duyarken de ithal vergilerindeki muafiyetleri arttırıyor. Gümrük vergileri 1977 yılında en düşük düzeye iniyor. Vergili ithalat toplam ithalatın ancak yüzde 48'i olarak gerçekleşiyor. Vergiden muaf tutulan ithalat ise yüzde 52. Vergili ithalattan alınabilen vergilerin ithalat üzerindeki yükü yüzde 40'lar civarında. Mallar üzerinden alınan vergiler ise, mallardan alınan istihsal vergisi hariç tutulduğunda, doğrudan doğruya geniş tüketici kütlenin tüketiminden alınan ve enflasyonla doğru orantılı olarak artan bir gelişme içinde. Bu, kamu gelirlerinin kaba yapısı.

1980'lerin başında çözümsüzlüğüne çözüm arayan Türkiye kapitalizminin içinde yuvarlandığı ilk darboğaz burada. Dış kaynak taah-

hütünde bulunan batı da bunu öneriyor. Batı bunu önerirken aynı zamanda kaynak transferinin gerçekleştirilmesini zımni olarak öneriyor. Şimdi, tarım kesiminin vergilendirilmesi gündemde ağırlıklı olarak yer alıyor. Bu önerilen yapı, aynı zamanda dolaylı tüketim kısmı hedefine yönelik. Bu da batının 1976 baharından beri önerdiği yapıya uygun.

Dış kaynak desteği sürdükçe yaşayabilen kurulu sanayi yapısının girdi ve yeni yatırımlar açısından üç önemli kaynağı var. İthalat bunların başında geliyor. İkinci kaynak, hammadde olarak tarım. Üçüncü önemli kaynak KİT'ler. Hammadde, ara malı ve yatırım gereksinimlerini bu kaynaklardan karşılıyor. Bu yapı içinde, ithalatın devamlılık göstermesi gerek; devamlılık gösterebilmesi için ise devamlılık gösteren dış kaynağa gerek var. İçerde tarım fiyatlarının makul olması gerek; sanayiin kullandığı tarımsal girdilerin fiyatları, sanayie kaynak transferini de sağlayacak ölçüde olmalı. Üçüncü aşamada, ara malı ve yatırım gereksiniminin karşılanmasında en önemli kaynak olan KİT fiyat yapısı. Kurulu Türkiye sanayii KİT fiyat yapısı ile oynanmasını istemiyor. Düzenli ve ucuz girdi sağlamayı devlet görevi olarak kabul ediyor. Ticaret burjuvazisi KİT fiyat yapısının, piyasa fiyat yapısına yaklaşmasını istemiyor. Rantların gitmesini istemiyor. Bu noktada IMF de KİT'lerin Merkez Bankasından finanse edilmesini istemiyor; limitler koyuyor. KİT'ler Merkez Bankası kaynağı kullanmayınca fiyatları artırıyor. Sanayiin girdi maliyetleri artıyor; ticaret kesiminde rantlar azalıyor.

Finansman cephesinde iç finansmanda ekonomi kilitlenince, sanayide üretim kilitleniyor. Dış kaynak olanakları kısıtlanınca, sanayide üretim kilitleniyor.

1970'ler öncesinde mal arzında ve yatırımda kilitlenen ekonomi, 1970'ler sonrasında, mal arzında, yatırımda ve alt yapıda kilitleniyor. Şimdi, üretimle birlikte yatırımda, yatırımla birlikte alt yapıda birlikte olması gereken çözümsüzlüğün önünde duruyor Türkiye. Bunu çözmekte büyük ölçekli yatırım harcamalarına gerek duyuyor. Bu ölçeğe ulaşabilmek için, 1958, 1970, 1979 IMF «stand - by»ları sonucu sağlanan dış kaynak destekleri örneği yetmiyor. İç kaynak ölçekleri büyüyor. Mevcut vergi potansiyelinden vergi almayan Türkiye, iç finansman sorununun çözümünde, finansman olanağı sağlamayan, enflasyonist nitelikleri ağır basan vergi tasarılarını ancak 1978 - 1979'larda gündeme getiriyor.

1978 - 1979 Geçiş Dönemi Denemesi

1978 Ocak ayında yönetime gelen Ecevit iktidarı restorasyon hükümeti olarak görül-

dü ve teşvik gördü. Öyle bir restorasyon hükümeti ki, destek veren herkes tarafından değişik yorumlandı.

1977 sonunda fiilen işlerliğini yitirmiş bir ekonomik yapının canlandırılmasından öte, yeni bir büyümeye yönelmeyi gündeme getiren, yeni bir bölüşüm modeli ve tarımsal kesimden başlamak üzere yeni bir üretim yapısı vaat eden 1978 - 1979 hükümeti, bu modeli hiçbir şekilde Türkiye gündemine indiremediği gibi, mevcut yapı içinde bölüşümün daha bozulmasına, üretimin gerilemesine neden oldu. Kararsız bir denge içinde sorunlara sihirli değnek ile yaklaşmaya çalışan iktidar emperyalizmle, yani «batı gerçeği» ile şeytan üçgenini birbirine karıştırınca, 1980 başında Türkiye'de iktidarı, geçmişin yıkıntısını hazırladığını iddia ettiği AP iktidarına teslim etti.

1978 - 1979 CHP iktidarı döneminde, Türkiye ekonomisi üzerine en çok rapor uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlandı. Türkiye kamuoyu, Türkiye'nin 4. planından çok OECD'nin, Dünya Bankasının ve IMF'in Türkiye konusunda hazırladıkları program ve raporlar ile meşgul oldu. Bu bir tesadüf değil, restorasyon hükümetinden batının beklediklerydi ve bunlar net bir biçimde ortaya kondu.

Bu orta vadeli programların ve raporların söyledikleri çok açıktı : 1976 sonundan itibaren, Türkiye'ye yönelik dış kaynak akımı durmuştur. Bu kaynak akımını, geçmişte olduğu gibi sadece devalüasyon kararları ile yeniden başlatabilmenin olanağı yoktur. Artık ekonomik yapıya ilişkin, sanayie, tarıma ilişkin önlemlerin alınması gereklidir. Bu önlemler ile Türkiye ekonomisi pazar ekonomisi koşullarına giderek daha çok girecektir. İhracata yönelik bir sektörün oluşması sağlanacak, tarım geliştirilecek, tarımdan sanayie kaynak akımı hızlandırılacaktır. Bunların gerçekleşmesi için, sermaye ve para piyasaları ile birlikte döviz piyasasına işlerlik kazandırılmalıdır. Öte yandan bu yapının yolu, ücretlerin denetim altına alınmasından geçmektedir.

Uluslararası kuruluşların önerdikleri bu programlar dururken 4. plandan bile tümden vazgeçilmelidir.

1978 yılının başında yeni hükümet, Mart ayı içinde IMF ile «Stand-by» imzaladı. Önemli ölçüde parasal limitler getiren sözkonusu anlaşma limitlerine Türkiye Ağustos ayında uyamaz hale geldi. Olayın, söylenenden çok farklı olduğu ortaya çıktı. Türkiye'de, özellikle son yıllardaki para arzı seviyesi ile fiyatlar genel seviyesi arasında o çok yakın ilişki kalmamıştı. Parasal büyüklüklerde IMF limitlerine uymak, dramatik bir biçimde üretimi düşürmek ile eş anlamlı hale geliyordu. İç finansman yapısının alt - üst olduğu bir yapı içinde, Merkez Bankası

kaynaklarının, talep genişlemesini reel olarak teşvik etmesi amacıyla değil, kamunun içinde bulunduğu finansman sıkıntısını hafifletmek için kullanılmak zorunluluğunda olduğu çok kısa sürede görüldü. Bu olguyu gene dramatik sayılacak bir biçimde, 1979 devalüasyonundan sonra, büyük sermayenin büyük «bilimsel» kuruluşu TÜSİAD da gördü : 1979 yılı ortasında Türkiye ekonomisi raporunu hazırlayan TÜSİAD ulemaları, raporlarını, hükümetin izlediği para politikası üzerine oturtmuşlardı. Rapor, baştan aşağı, Merkez Bankası kaynakları yolu ile genişletilen emisyon ve para arzının, fiyatları arttırdığını iddia ediyordu. Rapor'un yayımlandığı günlerde çok ters bir şey oldu : 1979 Haziran devalüasyonunun üzerinden çok kısa bir süre geçmişti ve özel kesim temsilcileri TÜSİAD sözcüleri dahil piyasadaki para darlığından söz ediyorlardı.

1978 Mart devalüasyonundan sonra, Ağustos ayı içinde ortaya çıkan bu gelişme karşısında, IMF ile imzalanmış olan Stand - by askıya alındı ve Türkiye takip eden aylarda performans kriterlerine uymadı. Öte yandan dış kaynak sorununun çözümünü, devletten devlete yardım biçimine doğru kaydırma çabalarını yoğunlaştırdı. Bu çabalara karşı, devletten devlete yardım biçimini uluslararası bir kuruluşun denetimine bağlayan yol ortaya çıktı. Bu yol, Türkiye'nin dıştan sağlayacağı tüm kaynakları, kendi istediği yatırım alanlarına yönlendirmeyi hedef alan OECD denetiminden geçiyordu.

1979 yılının başında, Batının önerileri net bir biçimde ortaya çıkmıştı. Ülke içinde tüketim kısılacaktı. Hafif sanayiler ihracata dönük biçimde geliştirilecek, tarım belli alanlarda yoğunlaştırılacak, pazar ekonomisi koşulları hakim kılınacak, KİT'lerin toplam ekonomi içindeki işlerlikleri pazar ekonomisi koşullarına göre yeniden düzenlenecekti. Bu yapı değişikliği önerisi, Türkiye ekonomisinde kamu kesiminde olduğu kadar özel kesimde de önemli değişimleri pazar ekonomisinin mantığı içinde önermektedir. Türkiye, ithal ikameci yaklaşımlardan vazgeçecektir. KİT'ler piyasa koşulları içinde çalışacak, rasyonellikleri böylece sağlanacaktır. Bu yolla da KİT fiyat yapısı nedeniyle ortaya çıkan önemli boyutlardaki rantlar ortadan kalkacaktır. Aynı görüş dış ticaret sektörü için de geçerlidir. Ekonominin hiç olmazsa bir kesimi için dış ticaret sektöründe, döviz fiyatının serbest olarak oluşmasına kamu izin verecektir; böylece bu sektördeki kaçakçılık olayları ve rantlar azalacaktır. Bu model tam anlamı ile Türkiye ekonomisinin pazar ekonomisi koşullarına açılması, bir Güney Kore - Brezilya modeli niteliğindedir.

1978 - 1979 denemesinde Türkiye önerilen bu genel çerçeve dışındaki bir gelişme yolu ya da bugünkü yapıyı devam ettirebilme için dış kaynak sağlayamayacağını artık kesinlikle anlamış olmalıdır.

1980'lere girerken bu gerçek, yani Batı gerçeği dimdik Türkiye'nin önünde durmaktadır.

Ecevit hükümeti bu program önerilerine karşı bir program geliştirememiştir. Mevcut tüm olumsuz koşullara karşı geliştirilmiş olan ve 1970'ler gecikmesinin yarattığı handikapları kapatmaya yönelik 4. plan'ı bile uygulamaya yanaşmamıştır. Plan'ın ilk uygulama yılı olan 1979 yılı içinde program uygulaması başladıktan 4 ay sonra ortaya «ekonomiyi güçlendirme programı» çıkmıştır.

Ortaya ekonomiyi güçlendirme programı çıkınca, bedeli de çıktı. Bu bedel 1.5 milyar dolarlık borç ertelemesi, 960 milyon dolarlık dış yardım. Öyle ki, Türkiye'de ortak yatırımları olan ya da bağlı şirketlerinin iş gördüğü çalışma alanlarındaki işlerin bitirilmesine yönelik olarak Türkiye'ye bir anlamda malzeme yardımına ilişkin bir dış yardım. Bu çerçevede Türkiye'ye açılan krediler sadece o ülkelerden alınacak belirli malzemelerin finansmanı için kullanılabilecek ve kesinlikle petrol ithalatının finansmanı için kullanılmayacak!

Duvar Aşmak 1979 sonlarına doğru IMF ile ilişkiler askıya alınınca, Türkiye'ye zaten gelmeyen dış kaynak tam anlamı ile durdu. Yükselen petrol fiyatları karşısında Türkiye artık sadece petrol ithalatını finanse edebilir duruma geldi. Daha sonra bu nokta da geride kaldı. Bu koşullar altında, «duvarın ötesine geçme» görüşü icat oldu. Duvarın ötesine geçmeden, ilişkilerin geliştirilmesi bir yana itilirken, bir anda Türkiye önünde zorlandığı duvarı aşmaya itilmemesini istedi. Başbakan Ecevit, CHP küçük kurultayında bu görüşleri ciddi ciddi savundu. Sonra başka bir şey oldu. Türkiye kendisini Mayıs sonunda OECD masasına oturmaya zorlayan batı, Haziran devalüasyonu'nu belli bir yeni gelişme modeli için ilk adım olarak dayatan ve gerçekleştirten batı önünde, artık duvar aşmadan söz edemez duruma geldi. Ama aynı günler içinde, yani Türkiye 31 Mayıs'ta OECD ile yeni model konusunda masaya otururken, Türkiye'ye yüksek düzeyde Sovyet yetkilileri geldi. Peş peşe yapılan bu üç ziyarette, yüksek Sovyet yetkilileri çok net ve basında açıkça yer aldığı biçimde şunları söylüyorlardı : Türkiye'nin şu aşamada içinde bulunduğu en büyük dar boğaz, petrole bağlı olarak ortaya çıkmış olan ve dış kaynak gereksinimini giderek büyük boyutlara vardıran darboğazdır. Biz Türk hükümetine Türkiye'de petrol rezervlerinin bulunduğunu ve bunları bulup çıkartabileceğimizi söylüyoruz. Bu, kısa dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu darboğazları aşabilmesinde ilk adım olacaktır.

Duvar aşma teorisini geliştiren 1978 - 1979 dönemi iktidarı, Ma-

yıs sonunda OECD önünde Türkiye'nin geleceğini tartışırken, Sovyet heyetinin bu açıklamalarına bir yanıt verme gereğini dahi duymamıştır. Aynı iktidar daha sonra 1979'un içinde bulunduğumuz günlerinde, Koç sektörüne yabancı ortakları ile birlikte petrol arama, bulma ve işletme izni vermiştir!

Yapı Değiştirmek Zorunludur, Ama Nasıl?

Ecevit'in 1978-1979 iktidarı «kararsız dengede» kalmanın faturasını ödemiştir. 1970'lerin sonundaki ya da 1980'lerin başındaki Türkiye'nin kararsız bir dengede kalacak hali yoktur. Bu yapı değişmektedir ve değişecektir. Ama nasıl? Ya batının önerdiği model içinde değişecektir ve buna bağlı olarak Türkiye ekonomisine bu yönde önemli bir kaynak akımı olacak; ya da ağır sanayii, gerçek bir sanayileşmeyi hedef alarak. İkinci yolun hedeflenmesi halinde batıdan bir dış kaynak akımını beklemek hayaldir. Her iki gelişme doğrultusunda da ekonomi sağlam iç kaynakları bulmak zorundadır. Bu zorunluluğun dayatmasını kimse engelleyemez.

Ve her iki gelişme doğrultusu da iktidar işidir. Sağlam kitle tabanlarına dayanmayan iktidarlar, bunu gerçekleştiremez. O nedenledir ki, birinci modeli hakim kılmak isteyenler böylesine sağlam bir kitle tabanını aramaktadırlar, yani bir CHP - AP iktidarını aramaktadırlar. Tek başına bir Süleyman Demirel iktidarının bu programın üstesinden gelemeyeceğine inanmaktadırlar. 1970'lerde Demirel böylesine bir programı yüklenmiş, fakat devalüasyon sonrasında yüklendiği işi başaramamıştır. Tek başına bir Ecevit iktidarı da 1978 - 1979 denemesinde bu umudu vermemiştir. Öyleyse yeni iktidar bir CHP - AP olasılığından geçmektedir.

1980'lere girerken Türkiye'nin önündeki ekonomik sorun yağ kuyruğu değildir. 1979 yılının cari dolar fiyatları ile Türkiye 1980 yılı içinde petrol ithalatını 3,5 milyar dolar ödeyecektir. Aynı yıl içinde Türkiye taş çatlasa 3 milyar dolarlık ihracatı ancak gerçekleştirebilir. Türkiye bu ithalatı yapmazsa üretimden ulaşıma dek can damarları durur. Büyük kentlerini besleyemez, ısıtamaz, aydınlatamaz.

1946 9 Eylül kararları ile somuta indirgenen sistemin Türkiye ekonomisini bugün getirdiği nokta budur. 9 Eylül sonrasında bu sistemin içinde Türkiye'nin siyasi ve ekonomik hayatını yöneten iki partinin bu sisteme verebilecekleri yeni bir yön yoktur. Kimsenin kimseden devraldığı bir enkaz yoktur. Enkaz 1946'dan başlamak üzere her geçen gün adım adım yaratılmıştır.

9 Eylül 1946 kararlarını alıp açıklayan zamanın başbakanı şunları söyler : «Eğer bu kararları alıp yeni kurulan sistemin içine girmeseydik Batı aleminin dışında kalacaktık». Türkiye şimdi Batı aleminin içindedir. Her geçen gün de kendini biraz daha içinde hissedecektir.

KADINLARDA TEKLEŞEN "ÜÇ İSTANBUL"

Pınar GENCAY

Mithat Cemal Kuntay'ın romanı «Üç İstanbul» ilk kez 1938 yılında yayımlandı. Yayımlandığında ne ölçüde ilgi gördüğünü bilemiyoruz. Ancak, çok sonraları, Türkiye aydınının «Üç İstanbul»a ilgisini yoğunlaştırdığı iki dönem saymak mümkün. Önce 12 Mart dönemi, sonra da günümüz, Mithat Cemal'in en çok okunduğu dönemler oldu.

12 Mart dönemi, Türkiye aydını ve Türkiye solcusunun, kendi ülkesini ve insanlarını tanıma gereğini en çok duyduğu dönemlerden biri idi. Olup bitenler, belirli bir «tecrit» duygusu, buna itti Türkiye aydınını. Ancak, 12 Mart döneminin edebiyat alanındaki ürünü, işkence ve hapisane deneyimleri oldu. 1973'ten günümüze kadar geçen dönemde, bu kez de «12 Mart romanı» denebilecek bu türde doyum noktasına ulaşıldı. «12 Mart romanı», ne kadarsa, verebileceğini Türkiye'li okura verdi. Artık nesnel olarak bunun da aşılması noktasına gelindi. İşte Mithat Cemal'in «Üç İstanbul»unun ve benzerlerinin günümüzdeki etkisi, bir ölçüde buna dayanıyor: Bir anlamda «12 Mart romanı» na tepkiye ve bu tepki sonucunda yeni arayışlar içine girilmesine.

Şimdi, Mithat Cemal Kuntay aracılığı ile, İstanbul'u tanımaya, anlamaya çalışalım. Tevfik Fikret'in:

«Sarmış yine âfâkını bir dûd - ı muannid
Bir zulmet - i beyzâ ki peyapey mütezayid»

dizeleriyle tanımladığı İstanbul'un o «karanlık» dönemleri: Bir yanda Abdülhamit'in baskı dönemi ve bu dönemin insanları; işbirlikçi, çıkarcı saray adamları. Tablonun öteki yanında yer alır gözüken İttihatçılar onlardan farklı mı ki? İstanbul'u tanımaya devam ediyoruz. Önce Meşrutiyet, sonra emperyalist devletlerin işgali ve Mondros anlaşmasıyla süren mütareke dönemi. Yine Fikret'in deyişi ile:

«Hep levs - i riya dalgalanır zerrelerinde,
Bir zerre - yi saffet bulamazsın içlerinde
Hep levs - i riya, levs - i hased, levs - i teneffü».

Ya insanlar? Onlar da yıkılan bir imparatorluğun, apar topar çöken bir toplumsal kesimin yozlaşmış, ikiyüzlü ve bunalımlı insanları.

Kuntay'ın «Üç İstanbul»u, kentin sözünü ettiğimiz üç dönemini anlatır. Fethi Naci'nin «Üç İstanbul»u tanıtan yazısında, cok yerinde bir saptama ile belirttiği gibi bu «Üç İstanbul değil, gerçekte tek İstanbul : Çürüyen, yozlaşan İstanbul..» dur. [1]

Mithat Cemal'in tek romanı «Üç İstanbul». Buna karşılık, yılların çalışmasının, gözleminin ve birikiminin ürünü olduğu da belli. Yazar, romanında, yakından tanıdığı bir çevreyi, yine yakından tanıdığı insanları veriyor. Kuntay, olaylara ve kişilere nesnel olarak bakmayı, bir gözlemci olarak kalabilmeyi de beceriyor.

Roman, baş kahramanı yazar Adnan'ın çevresinde gelişir. Adnan, sınıf değiştirmek isteyen, çelişkiler içinde bir aydındır. Bir yandan saraya karşıdır; İttihat ve Terakki'cidir. Diğer yandan ise, kızlarına ders verdiği aristokrat ailelere, aşağılık duygusu ve hayranlıkla bakar hep. Zaten, bu, İttihat ve Terakki prototipi değil midir bir bakıma ? Ittihat ve Terakki'nin özü, karşı olduğuna özenip sonunda onunla bütünleşen ihtiraslı ama bunalımlı tabakalar değil mi ?

Baş kahraman Adnan da dışındaki yaşantıya özenir. Ders verdiği öğrencilerinden Belkıs'a aşık olur. Romandaki akıcılığı sağlayan başlıca öğe de kanımızca burada ortaya çıkıyor : Adnan ve Belkis gibi iki unutulmaz tipin varlığı.

İmparatorluk ve Kadınlar

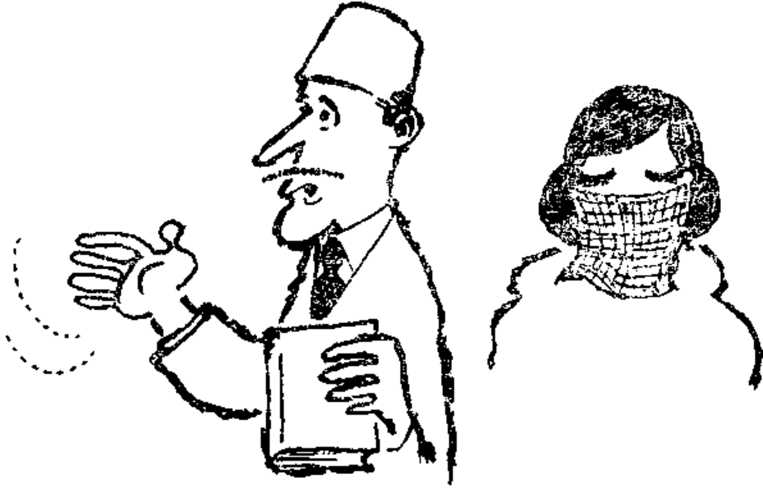
Kuntay'ın romanında, toplumun çeşitli kesimlerinden çizilen insan tipleri arasında özellikle kadın tipleri oldukça ilginç ve geniş bir yer tutuyor. Romanın kadın kahramanı Belkıs, çöküş dönemi Osmanlı İmparatorluğunun aristokrat kesiminin tipik bir üyesidir. Abdülhamit'in erkanı harp müşirinin kızı ve bir bahriye miralayının karısıdır.

Bu dönemin Osmanlı İmparatorluğu'nu uzun uzadıya anlatmaya gerek yok. Ekonomik ve siyasal açıdan, batının emperyalist devletlerine tam tamına bir bağımlılık. Kuntay'ın romandaki deyişi ile, o dönemde İmparatorluğu üç «şapka» yönetmektedir : «Reji yöneticisi Ramber'in, Düyun-u Umumiyeci Berje'nin ve şimendiferci Hugnen'in şapkaları» Emperyalizme göbeğinden

bağımlı Osmanlı aristokratları, bu ülkelerin kültürlerini de hayranlık ve edilgenlikle benimsemişlerdir. Osmanlı'nın bu kesiminin «aydın»ları, geleneklerini, hatta basit alışkanlıklarını bile Batı'dakilere uydurarak çağdaşlaşacaklarına inanırlar. Örneğin, Belkıs'ın kocası Hüsrev Almanlar öyle yaptığı için, yemeklerden sonra kahve değil, ıhlamur ve anason içer.

Belkıs tam aristokrasinin kadınıdır. Sonuna dek de öyle kalır. Daha önemlisi, Belkıs, çöken Osmanlı aristokrasisinin simgesidir. Roman boyunca, Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte, Belkıs'ın da adım adım düşüşünü izleriz.

«İyi» bir eğitim gören ve birkaç dil bilen Belkıs, kendi toplumunun kültürünü ve geleneklerini tümüyle yadsımış, belki de bunları hiç öğrenmemiştir. Bu bir yana, aldığı batı kültürünü de özümseyememiş, kendine özgü bir yaşam görüşü ile yoğurup yeni bir çizgi oluşturamamıştır. Zaten, okudukları ve öğrendikleri de, modellerini Avrupa'dan getirttiği giysileri, ayakkabı-

ları gibi süs ve gösteriş içindir. Kendisini sevmeyen kocasına aşıktır. Ama nereye kadar ? Meşrutiyet'in ilanından sonra, av ve oyun partileri bitip türlü dolandırıcılıklarla elde edilen servet elden gidince, ekonomik çıkarları kocasınınki ile çelişmeye başlar. Ve aşkı da burada biter.

Belkıs'ın tüm sevgileri ve hayranlıkları süsedir, gösterişedir, «şıklığa» ve «kibarlığa» dır. Adnan'dan ayrıldıktan sonra evlendiği Rus prensinin de, yaşantısının çekiciliğine kapılmıştır. Kocası Adnan'ın giysilerinin uyumsuzluğuna, yemek yemeyi bilmeyişine çok kızar da, yakın akrabası Cevat'ın Avrupa'daki iğrenç yaşantısının tüm ayrıntılarını büyük bir zevkle dinler. Temelsizliğin ve bunun ürünü olan hazımsızlığın en doğal sonucudur bu.

O, sevgisizliklerin kadınıdır. Yalnızca kendisini sever. Onuru bile, bencilliğinin sonucudur. Kocası Adnan'a şöyle der : «Ben seni aldatmam Adnan... Ama bu seni sevdiğim için mi ? Hayır, kendimi sevdiğim için.. Ben aşık olacağım erkeği kocamdan gizlemeyecek kadar kibirli kadınımdır. Başkasını sevdiğim anda hemen senden boşanırım.» (2)

Belkıs tam anlamıyla, yozlaşan, çöken bir çevrenin kendine bile yabancılaşmış, duygusuz sığ insanıdır. Son kocası olan Rus prensinin de serveti tükenince, ülkesinde çalışmaktan «utandığı» için çeşitli hayallerle Amerika'ya gider. Ama Batı, üç dil bilen bu «soylu» Osmanlı kadınının nesine rağbet edecektir ki? Belkıs, bir süre New York'ta çorap paketleri işleyerek geçimini sağlar. Sonra da bu tür bir yaşama dayanamayıp intihar eder. Kocalarının türlü dolandırıcılıklarla kazandığı paralarla yaşarken çok rahattır. Ama ya çalışmak ? Dürüstçe de olsa, çalışmak onuruna dokunur. Yaşantısı gibi, ölümü de anlamlıdır Belkıs'ın. Hayranı olduğu Batı'nın, o gününe ve geleceğine damgasını vuran Amerika'da, kısacası Batı'nın kucağında ölür.

Süheyla ve Raşel

Romanın diğer kadın kahramanı Süheyla daha olumlu çizilmiş bir tip. Romanın «iyi» insanlarından klasik deyiş ile. Ama Mithat Cemal, romanındaki diğer «olumlu» kişilikler gibi, Süheyla'yı da silik bırakmış. Belki de bilinçli olarak. Çünkü

roman, bir dönemin eleştirisi, yergisidir. Acımasızca eleştiri yöneltme çabası, belki de olumlu kişiliklerin işlenmesini daha geri plana düşürüyor.

Mithat Cemal, romanında, nesnel ve gözlemci olduğu oranda başarı kazanıyor. Olumlu kişilikleri çizerken, belki de biraz «idealist» davranıyor ve Süheyla bunun için Belkıs kadar inandırıcı ve gerçek olamıyor. Ya da şöyle söylemek mümkün : Çürümüşlük ve yozlaşmışlığın kesin egemenliği altındaki bir dönemde roman kişiliği olacak ölçüde «olumlu» tip bulmak mümkün mü ?

Abdülhamit'in Maliye Nazırının kızı Süheyla, Belkıs'ın tersine alçak gönüllü, sessiz bir Osmanlı ailesinde yetişmiştir. O da Batı kültüründen payını almış, ama kendi toplumuna yabancılaşmamıştır. Öğrendiklerini kendine göre yorumlayıp özümseyebilecek bir düşünce düzeyine ulaşmıştır. Dürüst, özverili ve onurlu bir kadındır.

Ama o da mutsuzdur Belkıs gibi. Süheyla'nın mutsuzluğu, büyük ölçüde, sevdiği Adnan'dan karşılık görmemesine bağlanıyor. Oysa Süheyla'yı mutsuz kılan, aslında yaşadığı bunalımlı dönemdir. Süheyla, olaylar üzerinde düşünen ve büyük ölçüde doğru yorumlara varabilen bir insan olarak çizildiğine göre, romanda tip olarak daha çok vurgulanması gerektiği kanısına ulaşıyor okuyucu.

Mithat Cemal, halk kesiminden kadınları anlatırken, özellikle döneme özgü ahlak çöküntüsü üzerinde durmuş. Zorunlu evlenmelerin, cinsel doyumsuzluğun, ekonomik dayatmaların ve bilgisizliğin çıkmaz yollara ittiği kadınları da, Belkıs'ı ya da savaş zengini Moiz'in karısı Raşel'i eleştirdiği gibi eleştirmiş. O ince alaylı anlatımı ile yermiş. Böylece eleştiri ve yergide bir «toptancılık» göze çarpıyor. Ancak yazar, çevreyi ve koşulları da verebildiği için, yorumları batmıyor. Yanlış yorumlar, ikinci planda kalabiliyor.

Savaş zenginlerinden eski İttihatçı Moiz'in karısı Raşel de romanının iyi çizilmiş karakterleri arasında. Raşel, sonradan görme, onun için görgüsüz, tırmanmak isteyen, onun için de temelsiz bir tiptir. Raşel, amacına ulaşmak, «yüksek sosyete» ye girebilmek için her türlü değer yargısını hiçe sayar. Ya kocası? Kocası da, çevreden duyulup çıkarlarını ve saygınlığını (çıkarlara bağlı saygınlığını) zedelemediği sürece, karısının her türlü ahlaksızlığına göz yumar. Raşel, türedi bir kesimin, değerleri olmayan, yozlaşmış tipidir.

İlginç roman kişilerinin yanında, «Üç İstanbul»un sağlam bir kurgusu da var. Kuntay, benzetmelere, «söz sanatına» çokça yer veren bir biçeme sahip. Ama bu, dilde ağırlığı getirmiyor, anlatımın akıcılığını bozmuyor.

Ama romanda gereksiz ayrıntılara çokca yer verildiği de bir gerçek. Romanın akışını asıl aksatan unsur burada. Özellikle romanın sonlarına

doğru yoğunlaşan ve giderek inandırıcılığın yitmesine neden olan rastlantılar, klasik «veremden ölme» temasının çokça işlenmesi diğer kusurları oluşturuyor.

Bunlar, aynı zamanda 1938 yılındaki ilk yayımlanışında romanın aldığı eleştirileri oluşturuyor. Romanın asıl ilginç yanı, tarihimizden belirli bir kesiti, bilimsel bir sınıf ve tarih görüşü ile temellendirmeden de gerçekçi olarak sergileyebilmesi. Kuntay'ın gözlem gücü ve olaylara bir romancı için gereken ölçüde dışarıdan bakabilmesi, kimi zaafları da, değindiğimiz gibi ikincil planda bırakıyor.

Kısaca, «Üç İstanbul» okunup yeniden değerlendirilmesi gerekli bir roman.

---

(1) Fethi Naci, **On Türk Romanı.** (İstanbul : Ok Yayınları, 1971)

(2) Mithat Cemal Kuntay, **Üç İstanbul**. (İstanbul : Sander Yayınları, 1976), s. 397.

KADIN SORUNU
VE MARKSİZM

Hakan ABACIOĞLU

Çağımızın genel görünümünü oluşturan toplumsal değişimler, tam anlamıyla yaşamsal çelişkilerin bir ürünü oluyor Bu dönüşümlerin, «ileriye atılımların» özelliği ise, yeni olguları, sorunları açığa çıkarması. Tartışmayı, yaratıcılığı, üretim yapmayı körüklemesi.

Bu sorunlardan birisi «cinsel devrim». «Cinsel devrim» kadın sorunuyla sıkıca bağıntılı. Kadın sorunu da tartışılmayacak bir biçimde toplumun kurtuluşu ile iç içe. Lenin'in «kadınların özgürlüğü, toplumun genel özgürlük derecesinin göstergesidir» şeklinde formüle ettiği bu gerçeği bizler mihenk taşı olarak göreceğiz. Bu mühenk taşının seçimi kendiliğinden veya «şablonculuğun» bir ürünü olarak görülmemeli. Sorunun sınıfsal anlamda çok boyutlu oluşu bize bu seçimi yaptırtıyor. Bu seçimi yaptıktan sonra da bilimsel olmak gerekiyor.

Bilimsel olmak için yöntemli olmak, belirli bir yöntem için de, bir ölçüte sahip olmak zorunlu. Ölçütümüzü sorunun güncelliğinden ve bilimsel eleştirisinde tutmamız gerekiyor. Sorunun güncelliği geçmiş olaylardan olgulardan soyut olduğunu göstermediği gibi tersine bizlere geçmişin değerlendirmesini yapmak görevini yüklüyor. Sapmaların temelini bu görevden kaçmak, veya bu görevi farketmemek gibi bir «tarihsel yenilginin» oluşturduğunu bilerek işe tarihteki egemen etkeni irdeleyerek girelim. Engels Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nde maddi yaşamın üretiminin ikili bir öze sahip olduğunu belirtiyor. Birincisi iş araçlarının üretimi, diğeri ise doğrudan insanların üretimi, türün üremesi. Belirli bir tarihsel dönem ve kurumlar bu iki türlü üretim tarafından belirlenir. Toplam çalışma ürününün düşüklüğü ölçüsünde, kan ilişkilerinin üstün etkisi toplum üzerinde etkinleşir. Ancak bu toplumsal yapı çerçevesinde çalışma üretkenliği artar; ve özel mülkiyet, değişim, emek sömürüsü, kısaca sınıf çelişkileri gelişir ve toplumu değişime zorlar. Engels'in aynı kitabında belirttiği gibi, günümüzde toplumlarının temellerini kan ilişkilerine dayanan topluluklar de-

ğil, tümüyle özel mülkiyet tarafından belirlenen devlet içinde örgütlenen aile oluşturmaktadır.

Engels'in yazdıkları birçok yönden önemli ve Bachofen ile Mac Lennan'ın görüşlerinin tutarsızlığını vurgulamak açısından incelenmesi zorunlu. Ayrıca Saint - Simon ile başlayan Rodrigues ve Prosper Enfantin'le süren akımın -Fourier ve Owen'ı da katmak gerek- dolaylı bir eleştirisini de kapsıyor. Hepsinin ötesinde Simone de Beauvoirism'in eklektik felsefesinin çıkmazını sergiliyor. Bu son akım bir zincirin güncel halkasını oluşturduğundan ağırlıklı olarak incelenmeye çalışılacak. Ancak ilk önce kısaca bu bütünün ilk parçalarına bakmak gerek.

Aile üzerine bilimsel araştırma Bachofen ile birlikte başlıyor. Mac Lennan da bunu geliştiriyor. Bochofen, «hetairizm» diye belirttiği kuralsız cinsel ilişkiler dönemini -ki bunu Engels kötü bir rastlantı diye algılar-, bu dönemden tek eşli evliliğe ve analık hukukundan babalık hukukuna geçişi dinsel nedenlere bağlıyor. Mac Lennan'ın başarısı ise dışardan evlenme'nin yaygınlığını ve önemini göstermiş olması. Engels Mac Lennan'ı davasını aklayakın kombinezonlarla savunan bir avukata benzetiyor. Engels'in ayrıntı ile incelediği «Bachofen ve Mac Lennan» öğretilerine burada adını anarak da olsa dokunmak bizce gerekli. Orta öğrenim düzeyinde okunan «sosyoloji» kitaplarına bakıldığında sorun bugün mahkûm edilmiş bir anlayışla sergileniyor. Bu burjuvazinin zorunlu bir çarpıtması ve bir büyük bütünün yalnızca bir parçası. Örneğin Malthus'un «nüfus geometrik bir dizi ile artarken, üretim aritmetik bir dizi izler» savı Marksizm tarafından çürütülmesine karşın liselerde okutulan Bioloji kitaplarında «bilimsel bir gerçek» olarak sunulur. Aynı burjuva eğitimi Stalin'i bir ruh hastalığına örnek olarak göstermektedir...

Saint - Simonizm birçok yönden ilginçlik damgasını taşıyan bir akım. Sınıfsal yorum eksikliği, Saint - Simon'u kadın - erkek eşitliğini salt bir politik ilke olarak görmeye itiyor. Böyle olunca kadın vücudunu eski saygıdeğer düzeyine ulaştırmak için «barış ve aşkın egemenliğini» gerçekleştirmek amacıyla mücadele etmek başlıca görev oluyor. Bu açık «burjuva hümanizmidir». İdealizmin bu çekiciliğine kapılanlar yalnızca Saint - Simonistler değil. Fourier'in ortak üretime dayalı «ideal topluluğunu» kurmak için Enfantin Pére ve öğrencilerinin kalkıp da Osmanlı topraklarına (Mısır'a) gelişi ilginç. Marx, Fourier'in bu öğretisini «iyiniyetli bir çaba» olarak niteliyor. Günümüzde de böyle «iyiniyetli» çabalar var. Ne ki, iyiniyet yeterli değil. Üstelik bu iyiniyet hoşgörünün sınırlarını aşıyorsa, tehlikeli de. Simone de Beauvoirism'i böyle değerlendirmek gerek. Neden mi? İlkin bu akım öznel olarak Türkiye'de gençleri -doğaldır ki özellikle çokça genç kızları- etkiliyor. Nesnel olarak da ilerici harekete ket vuruyor. Buna şaşmamak ge-

rek Şaşmamak gerek; çünkü egzistansiyalistler yapıtlarında çok «ince çarpıtmalar» yaparlar. Üstelik, öylesine örnekler verirler ki, siz de yaşamınızdan bir parça bulursunuz bunlarda. Sorun, düşüncelerin özünde eklektik bir yapı olmasında ve bu yapının görünümünde Marx'tan, Engels'ten Fourier' den, Owen'den, Saint - Simon'dan ve hatta Bachofen'den yorumlar bulunmasındadır. Gerekirse idealizmin büyük teorisyenlerinden Schopenhauer'den bile esinlendikleri olur. Ama bunu çok usta bir gözbağcılık ile yaparlar. İşte buna bir örnek Beauvoir'dan :

«Sizin anlayacağınız, kadın, erkek neye karar verirse odur; bu yüzden de ona, erkeğe özellikle cinsel yanı ağır basan bir varlık gibi gözüktüğünü belirtmek üzere «dişi» sıfatı verilir : erkek için kadın tepeden tırnağa cinselliktir, erkek için öyle olduğuna göre de, bu onun mutlak değeridir. O, kendine göre değil, erkeğe göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısındaki özsel olmayan varlıktır. Erkek Özne'dir. Mutlak Varlıktır kadınsa Öteki Cins'tir.

Bu Öteki Cins kategoryası, bilincin kendisi kadar eski köklüdür.»

Alıntı üzerinde incelemeye son tümceden başlamak bizce üç açıdan yararlı olacak. Birincisi temel görüş burada saklı olduğundan. Çürütmeye bu temelden başlamak gerekiyor. Ayrıca, tarihi maddeciliğe getirdiği eleştirileri yorumlama olanağı veriyor. Son olarak da, öğretinin eklektiğini göstermek bakımından, öteki yapıtlarından alıntı yapmayı kolaylaştırıyor.

Sorun en yalın durumuyla burjuvo hümanizmiyle açıklanabilir. «Sonuçsuz bir başkaldırı». Bu Marx'ın Stirner için kullandığı bir deyim. Aynı tanım, Stirner'i de kullanan Varoluşçular için de geçerli. Stirner neye başkaldırmıştı ? Kurulu müesseselere, aile ve evliliğe. Niçin sonuçsuzdu ? Toplumsal düzeni değil, bencilliğini rahatsız eden çiftleri devirmek isteyen bir küçük burjuva öfkesi olduğu için. Simone de Beauvoirism'in başkaldırısı için önerdiği çözüm yolu idealisttir. Varoluşçular kadına «başkalığını doruğa ulaştırmasını»; erkek için değil, kendisi için yaratılmış olduğuna inanmasını öğütlerler. Onlara göre kadına yaşam denilen bu tuhaf biçimi, birliği içinde anlamaya izin veren tek şey «varoluşçu altyapı» yoluyla kendini bulmak olacaktır. Böyle bir saptamayı yapmanın tek bir nesnel temeli var Varoluşçular icin. Kısaca, insanlığın tarihsel gelişiminin bazı evrelerini yadsımak. Biraz da saptırmak.

Simone de Beauvoir şöyle diyor :

«Engels'in başlattığı bileşim, daha önce incelediğimiz görüşlere oranla belli bir ilerleme getirse de, sonunda bizleri düş kırıklığına uğratmaktadır : en önemli sorunlar es geçilmiştir. Tarihin temel direği, ortaklaşa ya-

şayıştan özel mülkiyete geçiştir; ama bu geçişin nasıl olduğu hiç mi hiç gösterilmektedir.» [1]

Gerçekten Engels bu soruna eğilmemiş miydi ? Es mi geçmişti ? Elbette hayır ! Bu Simone de Beauvoir'ın kolay bir iddiası. Böyle olunca çürütülmesi de kolay oluyor. Beauvoir'ın hayal kırıklığına bir şey yapmak pek elimizde değil. Engels'in herkesi sevindirmek gibi bir sorunu olduğunu sanmıyoruz.

Gelelim deminki iddiaya. Sosyo - ekonomik ilişkilerin ilk ve gelişmemiş biçimi sürü ya da gens öncesi düzendir. Sürü, üretici güçlerin çok düşük bir gelişme düzeyine koşuttur. Demek ki, vahşinin toplumunu en iyi belirleyen onun aygıtlarıdır. Sonraları, ilk iş aygıtlarının yapımındaki zorluk -bunların birlikte kullanımlarındaki zorluk da cabası- ilk insanları gruplaşmaya, tipik ilkel kollektifliğe zorladı. Tek başına çalışmak veya yaşamak olanağı yoktu. Toplumsal üretimin düşük düzeyi, cinsiyete bağlı yönetimi ön plana çıkardı. Biolojik unsurların ve cinsiyetin bu büyük etkisi özellikle o dönemde görülür. Çünkü insanın hayvanlar aleminden ayrılması henüz tamamlanmamıştı. Sürü, toplumsal ve mesleki farklılıkları olmayan homojen bir «kollektiftir». Cinsel ilişkiler kuralsızdır. İşte bu dönemi Bachofen «hetairism» olarak niteler. Ancak bu terim evli erkeklerin evli olmayan kadınlarla ilişkisidir ki; bu da fuhuşu içerir.» [2]

İş aygıtlarının farklılaşması ve uzmanlaşması sonucu «doğal işbölümü» ortaya çıktı. Sonraları gelişen toplumsal üretimin yeni istemleri karşısında daha sıkı bir toplumsal ilişki biçimine, «gens düzenine» geçildi.

Gens, birbirlerine kan bağı ile bağlı olan insan gruplarıdır. Gensler bu düzene dayalı ilişkilerin gelişimi ile kabileleri oluşturdu. Gens düzeninde, gens üyeleri birbirleriyle evlenemezler ve kardeş sayılırlardı. Yalnız farklı genslerin üyeleri birbirleriyle evlenebilirlerdi. Gens ortaklığının ilk biçimi «anaerkil genstir». Gens düzeninin bir sonraki gelişiminde egemenlik erkeğe geçti ve anaerkilliğin yerini ataerkillik aldı. «Bu kadınlığın tarihsel bir yenilgisiydi.» (Engels). Bundan sonra erkek doğrudan üretimle kadın da «ev ekonomisi» ile uğraşmaya başladı.

Bu dönemde kullanılan bazı kişisel silahlar ve eşyalar vardı. Ne ki bu kişisel mülkiyet, bağımlıydı ve o temel üzerinde gelişiyordu. Tarihsel gelişim madeni iş aygıtlarının kullanılması ile yepyeni bir boyut kazandı. İlkel toplumun ekonomisinin tüm alanlarında «emeğin üretkenliğinde» büyük bir artış oldu. Böylece insan gereğinden fazla ürün elde etmeye başladı. Böylece artı - emek ve artı - ürün ile birlikte ekonomik yaşamda yepyeni olgular ve buna koşut olarak başka insanların dolaysız üreticinin ürününe

el koyma olanağı doğdu. Bu dönemde kabileler arası ilk büyük «toplumsal işbölümü» doğdu. Zanaatın tarımdan ayrılması «ikinci büyük toplumsal işbölümüne» neden oldu. Artık, ürünler özel olarak «değişim için» üretilmeye başladı. Tüm bunlar meta gelişimi ile birlikte özel mülkiyetin temellerini atmış oldu.

Sanırım ekonomi politiğin bu temel öğeleri Beauvoir'in «Engels bu soruna homo economicus denen soyutlamayla çözüm getiremez» iddiasına iyi bir karşılık. Üstelik, Beauvoir'in ünlü «homo economicus»una Fransız burjuva ekonomisti Guitton'da da raslamak olası. Guitton öğrencilerine, «ekonomistin dünyanın hay huyunu huzur içinde temaşa edebilecek sakin bölgelere sığınması için, yalnızca öğrenmesinin» yeterli olduğunu söylüyordu.

Neden yeşil elma, olgun elma olur? Bu onun içinde taşıdığı şeyden dolayıdır. Elmayı olgunlaşmaya doğru iten birbirine zincirleme bağlı iç olaylardır; bu, olgun elma olmadan önce, elma olduğu için ve olgunlaşmadan edemeyeceği içindir. Bu diyalektiğin -diyalektik hareketi- otodinamizmidir. Bu yalnızca bir örnek.

Kadınlar da köle olmaya bilincin ilk ortaya çıkışıyla mahkûm olmamışlardır. Bu maddi üretimin bir sonucudur. Yani varoluşçuların öğretisi gibi mekanik değildir. Bunun tersi bir görüş, devekuşları ilk ortaya çıktıklarından bu yana hayvanat bahçelerinde seyredilmek içindir gibi garip, garip olduğu kadar da saçma bir görüşe koşuttur.

«Kader size üç acı pay ayırdı :
İlki bir köleyle evlenmek,
İkincisi bir kölenin annesi olmak
Üçüncüsü bütün hayatınız boyunca bir köleye
itaat etmek»

Nekrassov

Kapitalist üretim ilişkileri kadını fuhuşa zorlar. Bunun ekonomik temelini ise kapitalizmin artı - değer yasası oluşturur. Kadının emeğine daha ucuz bir değer biçilir. Bunlar hep bilinenler. Ancak bu noktada sorun kapitalizmden uzaklarda : Sosyalist sistemde «cinsel ahlak» anlayışı. Kimileri bu anlayışı olumlu ve yeterli, kimileri de olumsuz ve yetersiz bulurlar. Olumsuz ve yetersiz bulanlar için tek ölçüt vardır : SSCB. Sovyetler Birliğinde de «Stalin» dönemi. Örnek; Wilhelm Reich'tan :

«Varlığını bir işçi devrimine borçlu Sovyet Rusya, bugün, 1944'te, cinsel siyaset açısından gerici, Amerika'ysa, kentsoylu devrim altyapısıyla, en azından ilericidir.» ([3])

Dünü bugünden, bugünü dünden ayıranlar salt o dönemi eleştirirler. Oysa SSCB'deki gelişim tarihsel bir nitelik taşır. Bu gerçeği çarpıtarak, Lenin'e hiç dokunmadan, doğrudan Stalin'e saldırıya geçilir. Lenin ve Stalin'in bütünselliğini gözardı etmek veya Marx ve Engels'i Lenin'den ayırmak bilimsellik değildir. Ne Lenin, ne de Stalin Marx ve Engels'in metodolojisinin dışında -cinsel devrim konusunda- yeni bir anlayış getirmişlerdir.

Bu aşamada ilkin Marx ve Engels'in konu üzerindeki düşüncelerini incelemek gerek. Marx, öncelikle vulgar materyalistlerin (kaba materyalistlerin), kadının ortaklaşa kullanılmasına ilişkin kuramlarını eleştirir. «Kadınların ortaklaşalığı, yalnız aynı seviyeye getirme arzusuyla hayat bulan ve ele geçirme iştahını gidermek için özel mülkiyete karşı duran işlenmemiş bir komünizm ifadesidir.» (4)

Marx ve Engels, sosyalist toplumda tek eşli evliliğin kalkmayacağını açıkca vurgularlar. «Kalkacak olan burjuvazinin kirli aile düzenidir, fuhuştur.» derler. Aile yapısı üzerinde de şu tanımı getirirler : «Cinsler arasındaki ilişkileri, ancak buna katılanları ilgilendiren ve toplumun müdahale edemeyeceği tamamen özel ilişkiler haline getirecektir.»

Engels, kadının kurtuluşunun ilk koşulunun dişi cinsin kamu sanayiine girmesi ve bu yolla ailenin, toplumun ekonomik birimi niteliğini kaldırması olduğunu söyler. Şimdi Lenin ve Stalin'in düşüncelerine bir göz atalım :

Lenin'in Clara Zetkin ve Ines Armand'la yazışmaları iyi birer belge. Lenin iki kez 1915 yılında Armand'a yazdığı mektuplarla, sonra da Clara Zetkin ile olan konuşmaları sırasında «seksüel başıbozukluğu» ve serbest aşkı mahkûm etmiştir. Üzerinde önemle durulması gereken nokta «serbest aşk». Kollontay'dan Zetkin'e, Reich'a değin işlenilen konu hep bu olmuştur.

«Ne keşiş, ne de Don Juan». Bu Lenin'in seksüel tutum hakkındaki fikri. Lenin bu düşünceye şöyle varıyor : Tüm ideoloji ile olan bağların dışında, bu ilişkilerin değişimlerini doğrudan doğruya toplumun iktisadi temeline indirgemek eğilimi, kişiyi Marksizme değil, rasyonalizme götürür. Sorunun gerçek özü burada. Aradaki dengeyi, tutarlılığı kaçırmamak gerek.

Yine Lenin, «Kadının kurtuluşu, gerçek komünizm, bu küçük ev ekonomisine karşı yığınların savaşı başladığı zaman, yahut daha doğrusu, büyük sosyalist ekonomiye doğru kitlesel dönüşüm sırasında başlayacaktır» diyor. Bu amaçla, kadının «küçük ev ekonomisine» olan bağımlılığını ortadan kaldırmak için ev içi makinalaşma geliştirildi, doğum ve dinlenme evleri, restoranlar, tüketim ve yardımlaşma kooperatifleri kuruldu. Böylece kadın toplumsal üretim içindeki önemli yerini alarak gerçek eşitliğe kavuştu. Sos-

yalizmin kazanımları, kadınların kazanımları oldu. Bu kazanımlar hukuksal alanda da onaylandı. İşte 1936'da Stalin tarafından sunulan Anayasanın 122. maddesi. Ücrette, dinlenmede, sosyal sigortalar ve eğitimde kadının haklarının erkekle eşit olduğunu bildiriyor. İşte sözü çokça edilen 8 Temmuz 1944 kararnamesi : «Sadece kanuni evlilik, kadın ve kocası için hak ve ödevleri gerektirir». Bu yasayla boşanmalar zorlaşıyordu. Ancak çok gerekli hallerde ve mahkeme kararı ile boşanma gerçekleşebilecekti. Bu yasanın özgürlükleri kısıtladığını savunanlar bir an oturup düşünmek zorundalar. Faşist saldırı altındaki bir ülkede, direnme gücü için aile yapısının sağlamlığı çok önemli. Bu koşulları değerlendirmeden yapılan suçlamalar diyalektiğin inkârıdır. Bu kişilerin dillerine doladıkları başka bir olay ise, annelere doğurdukları çocuk oranında prim verilmesi ve 27 Haziran 1936 tarihli bir yasa ile çocuk düşürmenin yasaklanması. Bırakalım bunları Stalin yanıtlasın :

«Sosyalizmin kurulması için başlıca faktör insan değil midir? Bu tekniği oluşturan insanların tekniğini ayrı tutamayız(...) En kıymetli sermaye insandır» ([5])

Eğer Marx - Engels ve Lenin'in kadının kurtuluşu için öngördüğü yolu doğru bulmayanlar varsa, Stalin dönemi onlar için gerçekten «özgürlüklerin kısıtlandığı» bir dönemdir. O «eli kırbaçlı aslan terbiyecisinin» döneminin rakamlarına bir göz atalım. 1950'de kadınlar endüstride çalışanların % 40, sıhhi servislerde çalışanların % 63, pedagojik görevlerde çalışanların % 68'ini oluşturuyordu. Savaş arifesinde 141.000 kadın mühendis ve teknisyen vardı. Bilimde, teknikte ve sanatta kalifiye uzmanların % 43'ü kadındı. Sanırım oldukça anlamlı veriler bunlar. Sonra Sovyet ekonomik gelişmesinde önemli yeri olan ve değerli bir örnek oluşturan Stakhanovist hareketin önemli bir bölümünü kadın işçilerin oluşturduğu hatırlanmalı.

«Marksizm ve Cinsel Devrim» sorununu belirli boyutlarıyla incelemek sınırlayıcı olmakta. Bu yazının amacı burjuvazinin kitleleri sosyalist hareketten soyutlamak için yaptığı ince hesapların bir bölümünü oluşturan «cinsel devrim» sorununa biraz olsun açıklık getirmekti. Ne burjuva düzeninin yıkılışını burjuva aile düzeninin yıkılışına bağlayan Kollontay, ne «devlete bağlı rejimlerde» -faşizm ve sosyalizm'de- cinsel özgürlüğün olmadığını savlayan Beauvoir, ne de emek demokrasisinden ve cinsellik ekonomisinden söz edip ve kendisini sapmadan kurtaramayan Reich'ın düşünceleri uslarda sorular, kuşkular, bilimdışı görüşler uyandırmalı artık. Bunun için uğraş vermek, tartışmak gerek.

Yoksa, Güzin Abla'cılık oynayan akıl hocalarına sosyalistlerin gereksinimi yok. Kapitalizmin köhnemiş binasına sımsıkı yapışmış bir Marksizm'in

devrim ve iktidar sorunu yoktur. Bu binayı yıkacağımıza olan inancımız o binaya yapışmadığımız oranda güçlenecek.

---

(1) Simone de Beauvoir, **Genç Kızlık Çağı**

(2) Engels, **Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**

(3) William Reich, **Cinsel Devrim**

(4) Marx, Engels, Lenin, Stalin, **Kadın ve Marksizm.** Çev. : Ö. Ufuk (İstanbul-bul : Öncü Kitabevi Yayınları, 1969), s. 39.

(5) Aynı kaynak, s. 65

SOSYALİST İKTİDAR SÖZLÜĞÜ

DEV - GENÇ :

Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (Dev - Genç) Türkiye sol hareketinin 1971 öncesi döneminde adından en çok söz edilen gençlik kuruluşudur. Dev - Genç, örgüt olarak, FKF'nin (Fikir Klüpleri Federasyonu) devamı niteliğindedir. 1960'larda, Türkiye sol hareketinde, Türkiye İşçi Partisi'nin etkinliğinin giderek artması üzerine, Üniversite ve yüksek okullardaki sosyalist gençler kendi birimlerinde «Fikir Klüpleri»ni örgütlemişlerdir. Çeşitli yüksek okullardaki Fikir Klüplerinin ortak örgütü ise, Fikir Klüpleri Federasyonu (FKF) adını alıyordu.

FKF uzun bir süre, doğrudan doğruya Türkiye İşçi Partisi'inin etkinliği altında örgütlenmesini sürdürmüş, hatta TİP'in bir «gençlik kolu» niteliğini kazanmıştır. Ancak, Türkiye İşçi Partisi içerisinde, özellikle 1968 yılı ile hızlanan gelişmeler, FKF'ye de damgasını vurmuştur. Aybar olayına karşı tepki ve muhalefetin bir türlü ilkeli bir temele oturtulamaması, parti dışında örgütlenen Milli Demokratik Devrim (MDD) akımının özellikle FKF içinde güç kazanmasına neden olmuştur. Aybar'a ve Aybar'a karşı muhalefete tepki duymakla birlikte bilimsel sosyalist çizgiden çok uzakta, ağırlıklı olarak devrimci demokrat ya da Kemalist nitelikli bir yapıdan oluşan MDD'cilik, Kemalist eğitimin süzgecinden geçerek yüksek okullara gelen gençler arasında hızla taraftar bulmaya başladı. Hatta, ilk kez 1968 yılının baharında, Türkiye İşçi Partisi çizgisindeki yöneticiler düşürülerek, Doğu Perinçek başkanlığında MDD'ci bir ekip, FKF yönetimini ele geçirdi.

MDD'cilerin FKF içindeki bu ilk egemenliği uzun sürmedi ama, gerek Türkiye İşçi Partisi'nin örgütsel laçkalığa itilmesi, gerekse Fransa'daki 1968 olaylarının «gençliğin rolü» konusunda çarpıtılmış görüşleri Türkiye'ye sokması Kemalizm ve Parti düşmanlığı dışında ortak hiçbir yanları bulunmayan MDD'cilerin FKF içinde gelişmesine yol açtı. Buna, TİP yönetiminin, gençlik örgütleri ile ilişkiler açısından sergilediği ilkesiz tutum da eklenince, MDD'cilerin nicel gücü daha da arttı. Gençlik eylemleri konusundaki ilkesiz, ürkek ve kuşkucu tavrın giderek sivrilmesi üzerine, TİP'in FKF içindeki tabanı da erimeye başladı. 1969 yılının başında İstanbul'da yapılan bir kongrede, MDD'ciler örgütte çoğunluğu sağladılar. Genel Başkanlığa Yusuf Küpeli ge-

tirildi. FKF'nin adı da Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu biçiminde değiştirildi.

Ancak içi kof bir niceliğin, zamanla ayrışıp dağılması da kaçınılmazdı. Önce, Doğu Perincek'in başını çektiği bir grup, Dev - Genç kümesinden koparak Maoculuğun önderliğini yapmaya başladı. Dev - Genç'lilerin aylık politik organı durumundaki **Aydınlık** dergisi, böylece ikiye ayrıldı. Ama işler bununla da kalmadı. Dev - Genç'te kalanlardan bir kesim doğrudan doğruya «sol cunta» beklentisi içinde eylemlerini sürdürürken, THKO adını alan bir başka grup da Nurhak dağlarını pilot bölge seçerek «aktif mücadele»ye başladıklarını ileri sürüyorlardı. Dev - Genç'in çekirdek kadrosu, bir süre daha has cuntacılarla birlikte yürüdükten sonra, onlardan da ayrıldılar. Mahir Çayan'ın önderliğindeki bu grup ise, «önce Marighella sonra halk savaşı» diyerek, ilk aşamada «şehir gerillacılığı» denen eylemlere başladı. Dev - Genç'in ana bölümü, bu çizgide toplanıyordu.

Aydınlık dergisinin giderek daha «mutedil» bir başka çizginin eline geçmesi üzerine, Dev - Genç'in yönetici çekirdeğinin görüşleri **İleri** dergisinde dile getirilmeye başladı. **İleri** dergisinin 12 Mart'tan hemen önce çıkan son sayısında «artık göğüslenecek mevzi kalmamıştır. Göğüsledin mi, kurşunu göğsünün ortasına yersin» denilerek, «aktif mücadele» öneriliyordu. Buna rağmen, Dev - Genç yönetimi, 12 Mart muhtırasını destekledi. 12 Mart'ın niteliğinin anlaşılmasından sonra ise, örgüt bütünü ile dağılma noktasına geldi. Legal çalışmasına sıkıyönetimce son verilen Dev - Genç, adını yönetici kadrosunun eylemleri ile duyurmaya çalıştı. 12 Mart faşizminin darbeleri sonucunda ise, geriye yalnızca Dev - Genç'in ismi kalıyordu.

1969 - 71 döneminin nicel anlamda en güçlü gençlik örgütünü oluşturan Dev - Genç, ilerici, demokrat ve Kemalist gençlerden oluşuyordu. Dev - Genç'in tüm ideolojisi ve eylemi, Kemalizmi, ilkel bir Marksizmle birleştirme çabalarına dayanıyordu. Bu çabanın sonuçsuzluğu, Kemalizmle Marksizmi birleştirmeye çabalayanların, en ağır darbeyi Kemalistlerden yemesi ile ortaya çıktı. Bu, aynı zamanda Dev - Genç örgütlenmesinin ve deneyiminin de sonuydu.

DÖRDÜNCÜ ENTERNASYONAL :

Dördüncü Enternasyonal, Troçkizmin uluslararası alanda örgütlenmesi amacına yönelik olup, Leninist Üçüncü Enternasyonal'e karşı bir tepki niteliğindedir.

Önce Parti'den, daha sonra da Sovyetler'den ihraç edilen Troçki ve yandaşlarının başını çektiği Dördüncü Enternasyonal örgütlenmesinin kökenleri, 1920'lerin sonuna uzanmaktadır. Troçkist muhalefetle ilgili olarak Bolşevik Parti'nin aldığı kararların Üçüncü Enternasyonal yürütme kurulu tarafından 1928 yılında onaylanması üzerine, dünya Troçkistleri, ayrı bir «Enternasyonal» örgütlenmesine gitmeye karar vermişlerdir. 1930.lu yıllar, çeşitli ülkelerdeki Troçkist grupların «bir-

leşme» temasları ve toplantıları ile geçti.

1930 ve 1933 yıllarında toplanan Konferanslar, Dördüncü Enternasyonal'in «kuruluşu» olarak değerlendirilebilir. Dördüncü Enternasyonal'in temeli, Troçki'nin Sovyetler'de iken ileri sürüp partisi tarafınsan mahkûm edilen görüşlerine dayanıyordu. Gerçekte, Leninizme karşı bir hareket olan Troçkizm, Lenin'i açıkça hedef almanın yıpratıcılığını gördüğü için, Komünist Enternasyonal'in (Üçüncü Enternasyonal) ilk 4 kongresini esas aldığını belirtti. Bir başka deyişle, özdeki anti - Leninizm, anti - Stalin bir perde ile kapatılmak isteniyordu. Dördüncü Enternasyonal'in başlıca savları arasında, tek ülkede sosyalizmi kurmanın olanaksızlığı, köylülüğün devrimde ve diktatörlükte yeri olmaması gerektiği, Sovyetler'in özellikle Stalin'den sonra «bürokratik bir yozlaşma» içinde bulunduğu iddiaları yer alıyordu.

Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş konferansı 1938 yılında toplandı. Ne var ki, yanlış da olsa, daha önceden saptanan ilkelerin hayata geçirilmesi konusunda tek bir adımın atılamamış oluşu ve 1917 Devrimi'nin gelişimine karşı çıkanların birbirinden çok ayrı tellerden çalmaları, «Troçkizm» adını alan akımın, gerçekte sözde teorik kılıf arayan bir kaçkınlık olduğunu kanıtlıyordu.

Hele hele Troçki'nin öldürülmesinden sonra, ciddi bir «Troçkist» akımdan söz etme olanağı hiç kalmadı. Günümüzde, Dördüncü Enternasyonal'ci ve «Troçkist» olduğunu iddia eden sayısız grup bulunmaktadır. Ama bunların görüşleri arasında bir bağ ya da bütünlük kurmak son derece güçtür. Hatta Michel Pablo ve Posadas gibi kimi «Troçkist» önderler, Troçkizmin bugünkü sorunlar için hiçbir yanıtının bulunmadığını bile iddia edebilen «Troçkist»lerdir.

Herhangi bir bütünlüğü bulunmamakla birlikte, «Troçkist» adını alan çeşitli ve değişik grupların göreli olarak en etkin bulundukları ülkeler, bazı Latin Amerika ülkeleri ile Fransadır. Genel olarak bakıldığında, yayın organlarından ne dedikleri izlenebilecek Troçkist grupların sayısı ise 4 - 5 civarındadır.

Bütün bunlara karşın, Troçkist sapmanın ciddiyeti, uluslararası planda tek bir akım halinde örgütlenmesinden değil, Troçkizmin, her ülkede her çizgiye ve akıma sızabilecek ölçüde kaypak ve esnek özellikler taşımasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında «bir Troçkist akım» bulmak ve bunu ciddiye almak güç de olsa, şu ya da bu özelliği ile Troçkizm, her ülkede, her harekette görülebilmekte, buralara kolaylıkla sızabilmektedir.

EKONOMİZM :

«Ekonomizm» adı, Rus Sosyal - Demokrat (Bolşevik) hareketinde yüzyılın başlarında beliren bir sapmaya verilmekle birlikte, sapma hiç kuşkusuz o dönemin Rusya'sına özgü olmayıp evrensel bir niteliğe sahiptir.

Bir bakıma ekonomizm, Marx ve Engels'in düşüncelerinin önce dondurulmasına, sonra da yanlış yorumlanmasına dayanmaktadır. Ekonomizm, işçi sınıfı hareketinin görevlerini ücret artış, çalışma koşullarının düzeltilmesi gibi kısa dönemli hedeflere sınırlıyor, buna karşılık «politik mücadele» görevini de liberal burjuvaziye tanıyordu. Böyle olunca, işçi sınıfının öncü politik örgütüne, bu örgüt aracılığı ile yaratılacak devrimci teori ve devrimci bilince gerek kalmıyordu. Ekonomistlere göre, sosyalist ideoloji kitlelerin kendiliğinden hareketi ile yine kendiliğinden gelişip biçimlenecekti.

İşçi sınıfı hareketinde sık sık kullanılan «kuyrukçuluk» sözü de, ekonomizmin en önemli siyasal uzantısını tanımlama amacına yöneliktir. İşçi sınıfı partisinin rolü, iktidar mücadelesinde ideolojinin ve teorinin rolü reddedilince, kurulsa bile parti bir seyirci gibi olayların kendiliğinden gelişimini izleyecek, giderek olayların «kuyruğuna» takılacaktır.

Kısaca özetlenen nitelikleri ile ekonomizm, kuşkusuz, dönemin Rusya'sına özgü «özel» bir sapma değildir. Ekonomizm, bugün de işçi sınıfı hareketinin karşısındaki en ciddi, en tehlikeli sapmadır. Öyle ki, görüntüde zıtlarda kutuplaşan «sağ» ve «sol» sapmaların indirgenebileceği başlıca ortak temel de ekonomizm olarak biçimlenmektedir.

Yüzeyde karşı çıkılsa bile, ekonomizm, günümüzde genel hatları ile doğru çizgide yer alan sosyalist ve komünist partileri bekleyen başlıca tehlikedir. Sosyalist iktidara yönelik çabaların önüne burjuvazi tarafından dikilen engeller, zaman zaman bu partileri aşırı bir kolaycılığa itebilmekte, «hepten kazanma» ya da «burjuvazinin şartlanmalarını kırma» adına ideolojiden ödün verme dönemi başlamaktadır. Bu tehlikeli gelişimin somut örnekleri, bazı Batı Avrupa partilerinde komünistleri «sıradan insanlar» olarak gösterme, Komünist Partilerin görevini de kendiliğinden gelişimin çizdiği sınırlar içine hapsetme eğilimi olarak belirmektedir.

Bretton Woods :

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzey doğusunda bir kasabadır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiş yıllarında, savaştan galip çıkan ülkelerin biraraya gelip uluslararası para piyasasını düzenleme tartışmaları yaptıkları ve bu tartışmaların sonuçlarına göre de bu alanda iki kurumsal örgütlenme geliştirdikleri bir konferans nedeniyle tanınır. Bu kuruluşlardan biri IMF öteki de Dünya Bankası olarak da tanınan IBRD' dir.

Uluslararası ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde önceleri altın daha sonraları da altın - döviz standartları olarak kısaca bilinen iki değişik işleyiş kullanılmıştı. Dünya savaşlarının altının değeri üzerindeki etkisi ve 1930.larda büyük kriz sonucu ortaya çıkan durum dünya ülkelerini bu alanda yeni düzenlemeler düşünmeye ve geliştirmeye itti. Bu çerçevede olmak üzere toplanan konferansta üzerinde en çok

durulan konu bir yandan serbestçe dalgalanan ve değişen kurların yarattığı spekülatif faaliyetlerin önlenmesi, öte yandan da sabit kur düzenlemesinin ortaya çıkardığı sorunların altedilmesi idi.

Bu amaçla bir uluslararası «merkez bankası» kurma yoluna gidildi. IMF bu kuruluştur. IMF'nin kurulmasında iki görüş karşı karşıya geldi. Bunlardan birine göre olabildiğince bağımsız ve yeni para da üretebilen bir mekanizma, ötekisine göre de sadece borç alıp vermelerle çeşitli ülke ekonomilerinin istikrarlı bir konumda tutulması vardı. Sonuçta bu ikisi arasında bir işlevi olan bir örgüt kuruldu. Üye olacak ülkelerin altın ve döviz ödentileri ile oluşturulan sermaye, ihtiyacı görülen ülkelere kredi açılmasında kullanılacaktı. İhtiyacı görülen deyimi, önemli deyim. Çünkü bunun belirleyicisi IMF ve IMF uzmanları. Kredi verilmesi için bir ülkenin parasının değerinin öteki paralara karşı sabit yada sabite yakın tutulabilmesi koşulu aranıyor. Sabite yakından kasit, geçerli kurun yüzde iki altı yada üstü. Bu desteğe ihtiyaç göstermesi ile kısa süreli dalgalanmalara göre değil uzun süreli ve inatçı bir eğilime göre belirleniyor. Ne kadar süreli ve ne kadar inatçı olduğu gene uzmanların belirlemesine bırakılan bir konu.

Buraya kadar özetlenen bilgiden açıkça görülebileceği gibi kredi kullanımı tamamen kısa dönemli ve spekülatif gelişmelere karşı olmak üzere geliştirilmiş bir yapı içinde sağlanıyor. Uzun dönemli, planlı bir gelişmenin gereklerini karşılamak yönünde bir işleyiş IBRD'ye bırakılmış. Her ikisinin de işleyişinin en önemli sakıncası uygulamada ortaya çıktı. Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist sistem üyeleri kısa zamanda bu örgütleri terk ettiler. IMF ve IBRD tamamıyla, başta Amerika olmak üzere, bir iki emperyalist ülkenin güdümüne girdi. Son zamanlarda sanayileşmiş kapitalist ülkeler dışında kalanlar arasında görülen bütünleşme ve işbirliği girişimleri kendisini bu örgütlerin işleyişinde de göstermeye başlamış bulunmaktadır. IMF ve IBRD, bu türden ülkelerin sayılarının hızla artması sonucu sanayileşmiş kapitalist ülkelerin Birleşmiş Milletler'e yönelttiği türden eleştirilere de uğramaktadır.

Stand - by :

IMF ve IMF'ye üye ülkeler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan sorunların çözümü için geliştirilmiş kurumsal bir aygıttır. Bu sorunlar, üye ülkelerin IMF'den borç alırken yada para kurlarını yeniden düzenlerken IMF'ye danışmaları arasında ortaya çıkmaktadır. Üye ülkelerden birinin parasına yönelik uluslararası spekülatif bir gelişme durumunda borç alma hemen her zaman ve danışma aşamasındaki sorunlar ise istisnasız ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda IMF, ülkelerin istedikleri ya da arzuladıkları hızla hareket etmediği için ve ortaya çıkan bekleme sürelerinin uzunluğu nedeniyle yakınma konusu olmaktadır. Bu durumu bir ölçüde giderebilmek için 1952 yılında, IMF «stand - by» anlaşmaları ya da düzenlemeleri diye adlandırdığı

bir mekanizma geliştirdi. Bu mekanizmaya göre yakın bir gelecekte bir ülkenin kredi gereği duyacağı kesine yakın bir biçimde ortaya çıktığı zaman (bunun kanıtlarının yada göstergelerlerinin belirlenmesi IMF'ye bırakılmıştır) ilerde altı ya da oniki ay içinde kullanılmak üzere IMF ve ilgili ülke arasında sanki o günden alınıyormuş gibi kredi anlaşması yapılır. Böyle olunca kredinin verilmesi kabul edilmiş olduğu için, altı ay ile oniki ay arasında bir zaman sonra ülke, başvurur vurmaz üzerinde daha önce anlaşılmış olan krediyi zaman geçirmeden alabilmektedir.

Araya konulan ve altı ile oniki ay arasında değişen süre içinde ise IMF uzmanları ilgili ülkeyi ziyaret etmek de dahil olmak üzere yakından incelemek olanağı ve hakkı kazanmış olmaktadır. Arada geçen zaman içinde kredinin olası kullanılma gereğini ortadan kaldıracak öneriler bu uzmanlar tarafından geliştirilmekte; uygulanmaya konması konusunda baskılar yapılmakta ve ilerde verileceği vaadedilmiş bulunan kredi, böylece, başvuruda bulunan ülkenin içişlerine karışmanın aracı yapılmaktadır. 1952'de düşünülüp uygulanmaya başlandığından beri bu türden yüzlerce anlaşma yapılmıştır.